

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PLZEŇ 2024

BC. LUCIE LUKEŠOVÁ

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

NÁZEV OBORU: VEŘEJNÁ SPRÁVA

KATEDRA VEŘEJNÉ SPRÁVY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

VYBRANÉ PROBLÉMY VZDĚLÁVACÍ POLITIKY

Předkládá: Bc. Lucie Lukešová

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Tomáš Louda, CSc.

Plzeň 2024

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Lucie LUKEŠOVÁ**
Osobní číslo: **R22N0018P**
Studijní program: **N0421A220001 Veřejná správa**
Téma práce: **Vybrané problémy vzdělávací politiky**
Zadávající katedra: **Katedra veřejné správy**

Zásady pro vypracování

Úvod

Teoretická část

- 1 Vzdělávací politika
- 2 Historie a vývoj vzdělávací politiky
- 3 Současná vzdělávací politika
- 4 Strategie vzdělávací politiky 2030+
- 5 Komparace předchozí strategie se současnou

Praktická část

- 6 Průzkum mezi učiteli (Základní škola, střední škola, gymnázium, lyceum)

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

Tištěná literatura

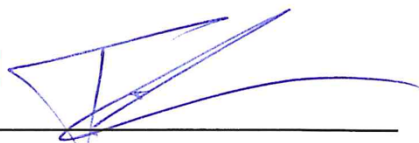
FRYČ, Jindřich, Zuzana MATUŠKOVÁ, Pavla KATZOVÁ, et al. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. ISBN 978-80-87601-46-4.
KALOUS, Jaroslav a Arnošt VESELÝ, ed. *Teorie a nástroje vzdělávací politiky* [online]. Praha: Karolinum, 2006 [cit. 2023-06-30]. ISBN 80-246-1259-3.
KALOUS, Jaroslav a Arnošt VESELÝ, ed. *Vybrané problémy vzdělávací politiky* [online]. Praha: Karolinum, 2006 [cit. 2023-06-30]. ISBN 80-246-1259-3.
KALOUS, Jaroslav a Arnošt VESELÝ, ed. *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu* [online]. Praha: Karolinum, 2006 [cit. 2023-06-30]. ISBN 80-246-1259-3.

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Tomáš Louda, CSc.**
Katedra veřejné správy

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2024**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. Tomáš Louda, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 7. února 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Vybrané problémy vzdělávací politiky“ zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem svou práci čerpala, způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

V Plzni dne:

Lucie Lukešová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat JUDr. Tomášovi Loudovi CSc., za odborné vedení práce, věcné připomínky, dobré rady a vstřícnost při konzultacích po celý průběh psaní mé diplomové práce. Velké díky patří i mé rodině, která mi byla oporou po celou dobu studia.

Anotace

Diplomová práce se zabývá tématem Vybrané problémy vzdělávací politiky. V této problematice vysvětluje, jaká je právní úprava vzdělávání v České republice, jaké jsou nástroje vzdělávací politiky, rozebírá také organizaci vzdělávacího systému, rozděluje typy škol podle zřizovatelů a vysvětluje financování školství. Další kapitola se věnuje historickému vývoji vzdělávací politiky od roku 1774 až do roku 1989. Zbylé kapitoly už se věnují jak strategiím z minulosti, tak současným strategiím. V těch jsou pak rozebrány hlavní problémy a cíle, kterými se budou právě tyto problémy řešit. V práci byl zhotoven výzkum pomocí rozhovorů s učiteli různých stupňů vzdělávání, kteří se vyjadřovali k současným problémům a také k tomu, jak si vede současná strategie a zda se jí daří současné problémy řešit.

Abstract

The thesis deals with the topic Selected problems of educational policy. It explains the legal regulation of education in the Czech Republic, the instruments of education policy, analyses the organisation of the education system, divides the type of schools according to their founders and explains the financing of education. The next chapter deals with the historical development of educational policy from 1774 to 1989. The remaining chapters deal with both past and present policies. These then discuss the problems of the past and the objectives that are being used to address these problems. The thesis conducted research by interviewing teachers at different levels of education who commented on the current problems and also how the current strategy is working and whether it is succeeding in solving the current problems.

Klíčová slova

Vzdělávací politika, vzdělávání, škola, školská zařízení, strategie, problémy

Keywords

Education policy, education, school, school facilities, strategies, problems

Obsah

ÚVOD	1
1 VZDĚLÁVACÍ POLITIKA	3
1.1. PRÁVNÍ ÚPRAVA VZDĚLÁVACÍ POLITIKY	5
1.2. NÁSTROJE VZDĚLÁVACÍ POLITIKY	7
1.2.1. Regulační nástroje	7
1.2.2. Finanční a hmotné nástroje	8
1.2.3. Edukační, přesvědčovací a informační nástroje.....	10
1.2.4. Monitoring a evaluace	10
1.2.5. Kurikulární politika	12
1.3. ORGANIZACE VZDĚLÁVACÍHO SYSTÉMU	12
1.4. ORGANIZACE ČESKÉHO VZDĚLÁVACÍHO SYSTÉMU	16
1.4.1. Mateřská škola (ISCED 0).....	17
1.4.2. Základní škola (ISCED 1 + ISCED 2).....	17
1.4.3. Střední škola (ISCED 3)	18
1.4.4. Vyšší odborná škola (ISCED 5).....	20
1.4.5. Vysoká škola (ISCED 5)	21
1.5. TYPY ŠKOL PODLE ZŘIZOVATELE	23
1.6. FINANCOVÁNÍ ŠKOLSTVÍ.....	24
2 HISTORIE VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE	27
2.1. HISTORICKÝ VÝVOJ VZDĚLÁVÁNÍ MEZI LETY 1774 AŽ 1869	28
2.2. HISTORICKÝ VÝVOJ VZDĚLÁVÁNÍ MEZI LETY 1869 AŽ 1918	30
2.3. HISTORICKÝ VÝVOJ VZDĚLÁVÁNÍ MEZI LETY 1918 AŽ 1948	31
2.4. HISTORICKÝ VÝVOJ VZDĚLÁVÁNÍ MEZI LETY 1948 AŽ 1989	32
2.5. HISTORICKÝ VÝVOJ PO ROCE 1989	33
3 BÍLÁ KNIHA ČESKÉ REPUBLIKY	35
3.1. OBECNÉ CÍLE VZDĚLÁVÁNÍ	35
3.2. ŘÍZENÍ A FINANCOVÁNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	37
3.2.1. Řízení vzdělávání	38
3.2.2. Financování vzdělávání	39
3.3. SPECIFICKÉ ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ V RŮZNÝCH STUPNÍCH VZDĚLÁVÁNÍ	40
3.3.1. Předškolní vzdělávání	40

3.3.2. Základní vzdělávání	42
3.3.3. Střední všeobecné a střední odborné vzdělávání	43
3.3.4. Vyšší odborné vzdělávání	44
3.3.5. Vysokoškolské vzdělávání	45
3.4. ANALÝZA NÁRODNÍHO PROGRAMU ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE: BÍLÁ KNIHA	46
4 SOUČASNÁ VZDĚLÁVACÍ POLITIKA	48
5 STRATEGIE VZDĚLÁVACÍ POLITIKY ČR DO ROKU 2030+	50
5.1. HLAVNÍ SMĚRY VZDĚLÁVACÍ POLITIKY ČR DO ROKU 2030+	50
5.2. STRATEGICKÉ CÍLE	51
5.2.1. Strategický cíl 1: Zaměřit vzdělávání více na získávání kompetencí potřebných pro aktivní občanský, profesní i osobní život	52
5.2.2. Strategický cíl 2: Snižit nerovnosti v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání a umožnit maximální rozvoj potenciálu dětí, žáků a studentů	53
5.3. STRATEGICKÉ LINIE	54
5.3.1. Strategická linie 1: Proměna obsahu, způsobů a hodnocení vzdělávání	54
5.3.2. Strategická linie 2: Rovný přístup ke kvalitnímu vzdělávání	58
5.3.3. Strategická linie 3: Podpora pedagogických pracovníků	60
5.3.4. Strategická linie 4: Zvýšení odborných kapacit, důvěry a vzájemné spolupráce ...	61
5.3.5. Strategická linie 5: Zvýšení financování a zajištění jeho stability	63
5.4. NAPLŇOVÁNÍ CÍLŮ STRATEGIE VZDĚLÁVACÍ POLITIKY DO ROKU 2030+	65
6 STRATEGICKÝ ZÁMĚR MINISTERSTVA PRO OBLAST VYSOKÝCH ŠKOL NA OBDOBÍ OD ROKU 2021	68
6.1. VIZE VYSOKÉHO ŠKOLSTVÍ	69
6.2. CÍLE STRATEGICKÉHO ZÁMĚRU	70
6.2.1. Rozvoj kompetencí přímo relevantní pro život a praxi v 21. století	70
6.2.2. Zlepšování dostupnosti a relevance flexibilních forem vzdělávání	71
6.2.3. Zvyšování efektivity a kvality doktorského studia	72
6.3.4. Posilování strategického řízení a efektivního využívání kapacit v oblasti výzkumu a vývoje na vysokých školách	73
6.3.5. Budování kapacit pro strategické řízení vysokého školství	74

6.3.6. <i>Snížení administrativního zatížení pracovníků vysokých škol, aby se mohli naplno věnovat svému poslání</i>	75
EMPIRICKÁ ČÁST	76
7 CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY	76
7.1. CÍLE PRÁCE	76
7.2. HYPOTÉZY	76
MATEŘSKÁ ŠKOLA – ROZHOVOR Č. 1	77
ZÁKLADNÍ ŠKOLA – ROZHOVOR Č. 2	79
STŘEDNÍ PRŮMYSLOVÁ ŠKOLA – ROZHOVOR Č. 3	81
STŘEDNÍ ODBORNÉ UČILIŠTĚ – ROZHOVOR Č. 4	84
GYMNÁZIUM – ROZHOVOR Č. 5	87
VYŠŠÍ ODBORNÁ ŠKOLA – ROZHOVOR Č. 6	89
VYSOKÁ ŠKOLA – ROZHOVOR Č. 7	92
VYHODNOCENÍ EMPIRICKÉ ČÁSTI	95
ZÁVĚR	99
RESUMÉ	101
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	102
INTERNETOVÉ ZDROJE	103
PRÁVNÍ PŘEDPISY	105
SEZNAM OBRÁZKŮ	106

Úvod

Vzdělávání představuje klíčový nástroj jak pro osobní, tak i profesní rozvoj jednotlivce, ale i celého kolektivu. Jedná se o proces, který člověku poskytuje znalosti, dovednosti a kompetence potřebné pro fungování v moderní společnosti. Vzdělávací politika, jakožto soubor právních norem, opatření, strategií a cílů formulovaných státem nebo jinými aktéry hraje ve vzdělávacím procesu zásadní roli. Tato diplomová práce se zaměřuje především na strategie, které se snaží řešit problémy vznikající v průběhu let v oboru vzdělávací politiky.

V úvodních kapitolách teoretické části je detailně rozebráno, co přesně zahrnuje pojem vzdělávací politika a jaké aspekty s ním souvisejí. Čtenáři této práce jsou podrobněji přiblíženy právní předpisy, které se k této problematice vážou, ať už se jedná o ústavní zákony, zákony, nařízení ministerstev či nařízení vlády, ale také o strategické dokumenty vydávané Ministerstvem školství, tělovýchovy a mládeže. Pro optimální fungování vzdělávací politiky a dodržování stanovených pravidel je nezbytné použití a úprava širokého spektra nástrojů, které jsou podrobně analyzovány v následující podkapitole. Mezi tyto nástroje patří regulační, finanční, hmotné, edukační, přesvědčovací, informační a mnoho dalších. Zbývající části úvodních kapitol se pak věnují organizační struktuře vzdělávacího systému jak na mezinárodní úrovni, tak s důrazem na český kontext, různým typům škol podle zřizovatelů a financování školství. Důležitou roli v pochopení vývoje vzdělávacího systému v České republice hraje historický kontext, kterému je věnována samostatná kapitola, sahající od roku 1774 až po současnost.

Druhá polovina teoretické části se soustředí na specifické strategické dokumenty, které se zabývají konkrétními výzvami českého vzdělávání a stanovují cíle, jež by mohly těmto problémům čelit nebo je úplně vyřešit. Prvním z těchto dokumentů je Bílá kniha, jejíž platnost již vypršela, což umožňuje analýzu jejích dopadů a míry naplnění stanovených cílů. Druhým strategickým dokumentem je aktuální Strategie vzdělávací politiky do roku 2030+, rozdělená do implementačních období, z nichž některá již byla splněna, což umožňuje i její důkladnou analýzu. Posledním dokumentem, který je zde zkoumán je Strategický záměr vysokých škol od roku 2020. Tento dokument detailně popisuje své strategické cíle a předpokládaný vývoj až do roku 2030.

Praktická část diplomové práce je založena na osobních rozhovorech s pedagogy různých stupňů vzdělávání, kde jsou kladené otázky navrženy tak, aby poskytly pohled na praxi naplňování současné strategie. Jejich odpovědi dále reflektují osobní zkušenosti a názory.

V závěru práce se hodnotí, zda jsou stanovené cíle vzdělávací politiky dosahovány a zda se situace v oblasti vzdělávání zlepšuje.

Lze konstatovat, že vzdělávání a vzdělávací politika jsou tedy klíčovými faktory pro formování budoucnosti společnosti a jednotlivých jedinců. Jejich důkladné pochopení a efektivní aplikace jsou nezbytné pro dosažení vysoké kvality vzdělávání a trvalého rozvoje společnosti. Tato diplomová práce si klade za cíl přispět k hlubšímu pochopení významu vzdělávací politiky a poskytnout analýzu současných strategií a dokumentů s cílem identifikovat a řešit klíčové problémy v oblasti vzdělávání. Praktické poznatky v této práci by měly sloužit jako pohled do současné situace.

1 Vzdělávací politika

Termín „vzdělávací politika“ pochází z anglického výrazu „educational policy“. V angličtině existují tři pojmy spojené s politikou: politics, polity a policy. „Polity“ označuje existující nebo požadovaný politický řád. „Politics“ popisuje proces formování politiky, kde se setkávají různé přístupy a zájmy účastníků. „Policy“ znamená konkrétní obsah politiky. Tedy politický rámec (polity) vytváří prostor pro dohody a konflikty mezi aktéry politiky (politics), která směřuje k určitým konkrétním politikám (policy).¹ Vzdělávací politika zahrnuje soubor pravidel, norem a praktik, které ovlivňují chování jednotlivců i institucí ve vzdělávání. Toto zahrnuje zejména principy, priority a rozhodovací metody, které se týkají vzdělávacích institucí, jejich strategických cílů vzdělávání, legislativního rámce, financování, obsahu a cílů, podmínek provozu anebo kontroly vzdělávacích institucí.²

Vzdělávací politiku však můžeme také definovat jako působení, ovlivňování či řízení celé vzdělávací soustavy. Pod pojmem vzdělávací soustava se skrývá souhrn veškerých škol, vzdělávacích institucí a institucí, které jakýmkoliv způsobem zajišťují vzdělávání. Mohou jimi být například knihovny, galerie, muzea, botanické zahrady a další.³ Můžeme rozlišovat mezi vzdělávací politikou z pohledu praktické činnosti a z pohledu vědního oboru. Vzdělávací politikou jako praktickou činností rozumíme věcnou tvorbu politiky. Ať už se jedná o rozhodování ministerstev nebo vyjednávání o způsobu financování. Oproti tomu vzdělávací politika jako vědní obor je zaměřena spíše na hloubkovou analýzu toho, jak praktická vzdělávací politika probíhá, jakým způsobem a jak by bylo možné ji vylepšit. Tato část vznikla propojením dvou oblastí výzkumu. A to konkrétně vzdělání a politiky. I v dnešní době je velmi dobře zřetelná tato dvojítoť. Vzdělávací politiku můžeme totiž studovat v rámci veřejné politiky, tedy politologie, nebo jako součást pedagogiky či dalších odvětví, co se zabývají vzděláváním, jako například sociologie nebo ekonomie.⁴

Vzhledem k tomu, že vzdělávací politika čerpá z mnoha vědních disciplín, ať už ze sociologie, ekonomie, pedagogiky či politologie, považujeme ji za obor interdisciplinární. Zdrojem jsou jí také poznatky z procesů tvorby politiky, a proto se tedy jedná o velmi rozsáhlý

¹ KOHOUTEK, Jan. VESELÝ, Arnošt. ŠPAČKOVÁ, Zuzana a kolektiv. *Vzdělávací politika*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. 1. vydání. Dostupné z: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/629416/mod_resource/content/1/KVE_Vzdelavani_1kor.pdf. Str. 15.

² PELIKÁN, Jiří. Státní vzdělávací politika jako významný prvek českého školství. *Pedagogická orientace*. Praha: Univerzita Karlova, 2012. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/1176/905>.

³ KOHOUTEK, Jan. VESELÝ, Arnošt. ŠPAČKOVÁ, Zuzana a kolektiv. *Vzdělávací politika*.

⁴ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt. *Teorie a nástroje vzdělávací politiky*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1260-7. Str. 8,9.

obor, který je také ale velmi mladý. Tento prakticky zaměřený vědní obor vznikl za účelem zlepšovat procesy a výsledky v oblasti vzdělávání, hledat řešení problémů a hledat příležitosti dalšího rozvoje. Zejména tedy zamezit nerovnostem v přístupu ke vzdělání, zlepšovat celkovou kvalitu vzdělání a zvýšit vzdělávací nabídku.⁵

Termín „education“ (z angličtiny přeloženo jako vzdělání) zahrnuje jak vzdělávací, tak výchovné aspekty, zatímco termín „schooling“ (z angličtiny přeloženo jako vzdělávání a výchova ve škole) se zaměřuje pouze na vzdělávání a výchovu ve školním prostředí. Tímto rozlišením se vytváří jasný rozdíl mezi obecnou vzdělávací politikou a politikou vzdělávání v rámci školství. Školská politika zahrnuje systém škol a školských zařízení, které jsou definovány zákonem nebo jinými právními předpisy a poskytují vzdělání.⁶

Rozhodovací procesy o cílech vzdělávací politiky probíhají na mnoha úrovních. Není tedy realizována pouze na úrovni národního státu. Může mít úroveň globální, nadnárodní, regionální, čímž u nás rozumíme kraje a také lokální, čímž jsou myšleny obce. Do úrovně patří také školy a univerzity, organizační součásti škol jako například fakulty, katedry, instituty, a také úroveň tříd.⁷

Za globální či mezinárodní úroveň v oblasti vzdělávání se považuje mnoho institucí. Mohou jimi být například Světová Banka, OECD⁸ nebo světová organizace UNESCO⁹. Tyto instituce mají za úkol porovnávat mezinárodní vzdělávací soustavy, analyzovat je a vytvářet speciální rozvojové projekty pro vybrané země. Za nadnárodní úroveň vzdělávací politiky je považována Evropská Unie. Její kompetencí sice není zasahovat přímo do vzdělávací politiky národních států, ale za pomoci tvorby strategických dokumentů, které Evropská unie předkládá ve formě doporučení či směrnic, může vzdělávací politiku státu ovlivňovat. Strategické dokumenty se týkají především vzájemného uznávání dosažené úrovně kvalifikace, programů podporující studentské výměny nebo vytvoření informačních sítí ve vzdělávání. Národní stát a jeho centrální instituce, kterými jsou vláda, parlament a ministerstvo mají klíčové postavení ve vzdělávací politice státu. Tyto instituce stanovují priority, vzdělávací koncepce, způsoby financování, institucionální uspořádání vzdělávací soustavy a vytvoření fungujícího legislativního rámce. Ve většině států je centrálním orgánem ministerstvo školství, avšak jeho kompetence a názvy jsou pro každý stát velmi odlišné. Vzhledem k tomu, že se stále klade větší

⁵ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt. *Teorie a nástroje vzdělávací politiky*. Str. 8,9.

⁶ KOHOUTEK, Jan. VESELÝ, Arnošt. ŠPAČKOVÁ, Zuzana a kolektiv. *Vzdělávací politika*. Str. 18-19.

⁷ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt. *Teorie a nástroje vzdělávací politiky*. Str. 12,13.

⁸ Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj.

⁹ Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu.

důraz na princip subsidiarity a decentralizace, tak se stále více odpovědností převádí na regiony a menší samosprávné jednotky. V případě České republiky jde o obce a kraje. Školy jako takové musejí dodržovat určité mantinely stanovené státem, regiony a případně obcemi. I přesto mají ale poměrně velkou autonomii v mnoha otázkách. Každá škola si tak sama do značné míry může určovat obsah kurikula. Typickým příkladem jsou vysoké školy, ve kterých je tvorba kurikula její samosprávná kompetence.¹⁰

1.1. Právní úprava vzdělávací politiky

Základní zásady poskytování vzdělávání jsou zakotveny již v Listině základních práv a svobod (dále jen LZPS), která je součástí ústavního pořádku České republiky. V LZPS se uvádí, že výchova a vzdělávání dětí je právem rodičů a že děti mají právo na výchovu a vzdělání ze strany rodičů (čl. 32 odst. 4). Článek 33 stanoví, že každý má právo na vzdělání.¹¹ Školní docházka je povinná po dobu stanovenou zákonem (v České republice činní devět let, podle školského zákona)¹². Obyvatelstvo má právo na bezplatné vzdělání na základních a středních školách a na vysokoškolské vzdělání podle možností obyvatelstva a potenciálu společnosti. Základní právní rámec pro vzdělávání je stanoven v sedmi různých zákonech. Dílčí otázky týkající se vzdělávání jsou podrobněji upraveny vyhláškami. Zákony, vyhlášky a nařízení vlády jsou k nalezení ve Sbírce zákonů České republiky. Státní vzdělávací politika je dále určována různými strategickými a koncepčními dokumenty.¹³

První zákon upravující vzdělávání v České republice zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (zkráceně školský zákon), přijatý v roce 2004, nahradil tři předchozí zákony, které byly mnohokrát novelizovány: školský zákon, zákon o školských zařízeních a zákon o státní správě a samosprávě ve školství. Školský zákon upravuje veškeré vzdělávání a výchovu ve školách a školských zařízeních s výjimkou ústavní výchovy a vysokoškolského vzdělávání. Od svého přijetí v roce 2004 byl školský zákon několikrát novelizován. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících definuje pedagogické pracovníky škol a školských zařízení a stanovuje základní parametry kvalifikačních požadavků, dalšího vzdělávání, pracovní doby a částečně i kariéerní řád pro

¹⁰ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt. *Teorie a nástroje vzdělávací politiky*. Str. 12,13.

¹¹ Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky – znění od 1. 10. 2021. In: *Zákony pro lidi* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2?citace=1>.

¹² § 36 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) - znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561?citace=1>.

¹³ Eurydice. *Základní principy a národní politika*. Online. 15. 2. 2024. Dostupné z: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/cs/national-education-systems/czechia/zakladni-principy-narodni-politika>.

výkon jejich funkce. Od roku 1999 byl přijat zvláštní zákon č. 306/1999 Sb., o poskytování dotací soukromým školám, mateřským školám a školským zařízením, který se zabývá i financováním soukromých škol, které bylo dříve upraveno vyhláškou. V roce 2006 byl přijat zcela nový zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů. Tento zákon umožňuje získat formální vzdělání dosažené ve školském systému i neformálním nebo informálním učením¹⁴ na základě zkoušek. Za tímto účelem zavedl Národní soustavu kvalifikací jako registr všech profesních kvalifikací (včetně kritérií hodnocení). Stanovuje také proces hodnocení dosažených profesních kompetencí, pravidla pro autorizaci certifikačních orgánů a kompetence správních orgánů v jednotlivých procesech. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních je jeden z dalších zákonů. Tento zákon upravuje vzdělání dětí a mladistvých bez vhodného rodinného prostředí nebo s poruchami chování. Předposledním zákonem je zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách. Ten upravuje společenské cíle a funkce vysokých škol, působnost státní správy a vysokých škol, typy vysokých škol, jejich financování a řízení, studium, jeho druhy a obory, práva a povinnosti studentů a postavení a pracovněprávní vztahy pedagogických pracovníků. Od svého schválení v roce 1998 byl téměř třicetkrát novelizován. V březnu 2016 byly schváleny rozsáhlejší novely, které se týkají hlavně akreditací a hodnocení vysokých škol. Do oblasti vzdělávání patří i tento poslední zákon a to zákon č. 18/2004 Sb., o uznávání odborných kvalifikací, který byl přijat v roce 2004. Obsahuje ustanovení o uznávání kvalifikací pro občany Evropské unie, EHP¹⁵, Švýcarska a některých nečlenských států Evropské unie. Zákon zpracovává příslušná pravidla Evropské unie.¹⁶

Základní podmínky stanovené příslušnými právními předpisy jsou detailizovány prostřednictvím nařízení ministerstva školství a vládních nařízení, která jsou oficiálně zveřejňována ve Sbírce zákonů. Ostatní závazná nebo doporučená opatření, jež jsou vyhlášována ministerstvem školství, jsou zpřístupněna ve Věstníku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Kromě toho je pravidelně každý školní rok vydán Soubor pedagogicko-organizačních informací, který slouží k informování škol o organizaci časového plánu školního roku, schválených vzdělávacích programech a dalších aktuálních vzdělávacích dokumentech, o soutěžích, které vyhláší ministerstvo školství, a případně o dalších

¹⁴ Informální učení je získávání dovedností a schopností z každodenních aktivit běžného života, činností v práci, ve volném čase apod.

¹⁵ Evropský hospodářský prostor.

¹⁶ Eurydice. *Základní principy a národní politika.*

směrnících v oblasti organizace školství. Kromě resortních zákonů existuje řada dalších zákonů, které mají vliv na správu školství. Patří mezi ně zákon o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, který vymezuje pravomoci orgánů státní správy. Dále existuje zákon o obcích, zákon o krajích a zákon o hospodaření s veřejnými (rozpočtovými) prostředky, které upravují místní a obecní správu včetně správy školství.¹⁷

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) v rámci své koncepční úlohy vypracovalo několik vzájemně provázaných strategických dokumentů. Mezi jeden z prvních patří Bílá kniha České republiky. Pro oblast předškolního vzdělávání, základního, středního a vyššího odborného vzdělávání, zájmového vzdělávání, neformálního vzdělávání a celoživotního učení jsou to Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+ a Dlouhodobý záměr rozvoje vzdělávání a vzdělávací soustavy České republiky 2019–2023. Pro oblast vysokého školství jsou to Strategický záměr MŠMT pro oblast vysokého školství po roce 2021 a příloha Strategie internacionalizace vysokého školství po roce 2021. Tyto strategie a plány doplňuje řada dalších koncepčních dokumentů. A právě některými z nich se bude zabývat tato diplomová práce.¹⁸

1.2. Nástroje vzdělávací politiky

Nástroje vzdělávací politiky můžeme definovat jako řadu metod, jimiž státní síly využívají svou moc k získání podpory, uskutečnění nebo zabránění společenské změny. Jinými slovy můžeme říct, že se jedná o prostředky, kterými lze ovlivňovat procesy, které probíhají uvnitř vzdělávací soustavy. Za pomoci těchto nástrojů se stát, konkrétně jeho instituce, snaží dosáhnout stanovených cílů. Většinou se jedná o ovlivnění aktérů vzdělávací politiky, kteří se podílejí na edukačních procesech. Nástroje tedy povzbuzují aktéry, aby dělali určité věci, nebo naopak, aby přestali určité věci dělat.¹⁹

1.2.1. Regulační nástroje

Tento typ nástrojů je založen na důležitých zdrojích, které má stát k dispozici, a to na legitimitě státu vytvářet pravidla a normy (zejména tedy zákazy a povolení) a vynucovat dodržování těchto pravidel. Tento typ se od ostatních liší tím, že jeho dodržování je vynutitelné státní mocí. Pokud dojde k jejich porušení, je uložena určitá forma trestu. Stát má k dispozici několik typů regulačních nástrojů, z nichž všechny nějakým způsobem souvisejí s právem a jeho vymáháním. Patří mezi ně zákony, vyhlášky, jiné právní normy, rozhodnutí a

¹⁷ Eurydice. *Základní principy a národní politika*.

¹⁸ Tamtéž

¹⁹ KOHOUTEK, Jan. VESELÝ, Arnošt. ŠPAČKOVÁ, Zuzana a kolektiv. *Vzdělávací politika*. Str. 41.

kvazilegislativa. První podtyp regulačních nástrojů, zákony a jiné právní normy, se od ostatních liší svou obecností (dopadají na velký počet osob) a vymahatelností. Rozhodovací činnost představuje aplikaci a prosazování práva, nikoli jeho tvorbu. Aplikace práva je obvykle ponechána na soudech, ale i správní orgány (např. Ministerstvo školství) mají obvykle pravomoc přijímat přesná rozhodnutí (např. rozhodovat o zařazení či nezařazení školy do vzdělávacího systému). Konkrétním příkladem je tzv. kvazilegislativa. Jedná se o široce pojatá pravidla, jejichž jedinou společnou vlastností je, že je nelze přímo vymáhat v trestním nebo správním řízení. Do této kategorie spadá velké množství dokumentů, včetně pokynů, kodexů, věstníků a oběžníků, etických kodexů atd. Kvazilegislativa je oblíbená zejména díky své flexibilitě a nízké formálnosti. Některé kvaziprávní předpisy mají de facto přímý regulační účinek. Ačkoli je legislativa základem většiny ostatních opatření, ve vzdělávací politice se jako mechanismus přímého ovlivňování chování jednotlivců a organizací používá méně než v některých jiných politikách (např. v politice životního prostředí nebo v dopravní politice). Je to dáno především atypickou a neopakovatelnou povahou vzdělávání. Proces vzdělávání nelze jednoduše „řídít“.²⁰

1.2.2. Finanční a hmotné nástroje

Druhým nejčastějším prostředkem jsou finanční a hmotné prostředky. Ty se týkají převodu finančních prostředků a materiálních zdrojů (např. počítačů a učebních pomůcek) ze strany státu na jedné straně a vzdělávacích institucí, studentů a rodičů na straně druhé. Lze rozlišovat mezi pozitivními nástroji (jako jsou granty, dary a půjčky státu vzdělávacím institucím, rodičům a studentům) a negativními nástroji (jako jsou daně, poplatky a pokuty). V případě státních transferů školám, rodičům a studentům lze rozlišovat ještě další dva typy nástrojů, a to konkrétně *inducement* a *capacity building*, což v překladu do češtiny znamená produkční nástroje a investiční nástroje.²¹

Produkční nástroje jsou určeny na pokrytí nákladů spojených s realizací vzdělávacího procesu, jako jsou platy učitelů a ostatních pedagogických pracovníků, náklady na instalované výukové vybavení, nájemné, energie atd. Produkční finanční a materiální prostředky jsou zpravidla poskytovány v závislosti na výsledcích (např. počtu studentů) za předem stanovených podmínek. Tzv. normativní způsob financování je v současné době nejběžnějším způsobem rozdělování prostředků mezi vzdělávací instituce. Hlavním rysem tohoto způsobu financování je, že se skládá ze souboru dohodnutých objektivních kritérií, která jsou spravedlivě

²⁰ KOHOUTEK, Jan. VESELÝ, Arnošt. ŠPAČKOVÁ, Zuzana a kolektiv. *Vzdělávací politika*. Str. 43.

²¹ KOHOUTEK, Jan. VESELÝ, Arnošt. ŠPAČKOVÁ, Zuzana a kolektiv. *Vzdělávací politika*. Str. 44.

uplatňována na každou školu. Alternativami k normativnímu financování jsou inkrementální financování (kdy každá škola obdrží finanční prostředky, které obdržela v předchozím roce akorát s drobnými úpravami), financování na základě odůvodněných požadavků školy a tzv. politická metoda, která je založena na výhradním uvážení osob odpovědných za přidělování finančních prostředků. Oproti těmto metodám má normativní financování zjevné výhody. A to transparentnost, objektivitu, a poměrně vysokou míru nestrannosti.²²

Účelem investičního nástroje je podpořit funkční, pozitivní a trvalou změnu v konkrétní vzdělávací instituci. Jedná se tedy o dlouhodobou investici zaměřenou na zlepšení fyzické a lidské kapacity vzdělávací instituce, přičemž se stává, že plný rozsah jejího dopadu se projeví až v průběhu času. Příkladem investičních nástrojů jsou rozvojové programy na podporu vzdělávání učitelů a zavádění a testování nových výukových metod.²³

Státy však mohou také poskytovat finanční a materiální zdroje přímo studentům a žákům (nebo rodinám a domácnostem). V mnoha zemích existují komplexní systémy podpory studentů, které zahrnují finanční a materiální podporu formou grantů, studentských půjček a poukázek. V prvním případě se finanční podpora skládá především ze stipendií, grantů a odměn, jakož i cestovních příspěvků a sociálních dávek souvisejících se statutem studenta. Další možností jsou studentské půjčky, které mají zlepšit přístup ke vzdělání zejména studentům v sociálně znevýhodněné situaci. Poslední možností jsou vzdělávací poukázky. Jedná se v podstatě o certifikát s peněžní hodnotou, který lze použít k zaplacení služby, v tomto případě vzdělávací služby. Poukaz pokrývá část nebo celé školné a lze jej použít na vybrané škole.²⁴

Stát však ovlivňuje vzdělávací proces také tím, že uplatňuje negativní finanční nástroje. Například platy učitelů podléhají dani z příjmu a vzdělávací instituce obecně musí platit daň z příjmu za své výdělků (pokud nějaké mají). Velkým problémem jsou dnes také náklady na školné, zejména na úrovni vysokoškolského vzdělávání. Masifikace vysokoškolského vzdělávání, rostoucí deficity státních rozpočtů, a dokonce i změna ideologií vedly většinu zemí k tomu, že začaly uvažovat o dodatečném financování ze strany studentů (a jejich rodičů). Kromě toho již mnoho zemí zavedlo určitou formu školného nebo poplatků za studium a zvýšilo poplatky za další služby (např. za ubytování a stravování).²⁵

²² KOHOUTEK, Jan. VESELÝ, Arnošt. ŠPAČKOVÁ, Zuzana a kolektiv. *Vzdělávací politika*. Str. 44.

²³ Tamtéž

²⁴ Tamtéž

²⁵ Tamtéž

1.2.3. Edukační, přesvědčovací a informační nástroje

Základním předpokladem těchto nástrojů je, že chování klíčových aktérů (učitelů, ředitelů, žáků, rodičů atd.) vychází z jejich znalostí, přesvědčení, postojů a hodnot a že pokud lze tyto charakteristiky změnit, změní se i chování aktérů. Tento typ opatření je jedním z nejméně nátlakových. Spíše, než aby nutilo aktéry k chování prostřednictvím sankcí nebo vnějších pobídek (např. finančních odměn), předpokládá, že aktéři sami přehodnotí a následně změní své chování. Jinými slovy, informují, přesvědčují k diskusi, přitahují pozornost, vyvolávají politicky relevantní emoce a hodnoty a formulují problémy a řešení.²⁶

Tato kategorie zahrnuje poměrně rozmanitou sadu nástrojů. Typickým příkladem jsou informační kampaně, které se ve vzdělávání používají méně často než v jiných oblastech veřejné politiky (např. podpora zdraví, ochrana životního prostředí). Hlavním rysem informačních kampaní je, že jejich cílem je obvykle oslovit velký počet lidí prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků. K zajištění úspěchu kampaně se však často využívají i jiné komunikační kanály, např. přímá komunikace s cílovou skupinou. Charakter informační kampaně se může lišit v závislosti na naléhavosti kampaně. Na jednom konci lze rozlišit kampaně, jejichž cílem je poskytnout základní informace (např. o možnostech stipendií na vzdělání), a kampaně, které apelují na hodnoty a emoce s cílem přesvědčit a povzbudit.²⁷

Žebříčky škol jsou zvláštním typem informačního nástroje, který se používá především ve vysokém školství, ale stále více se prosazuje i na nižších stupních. Stejně jako jiné nástroje mají i žebříčky škol své potenciální výhody a rizika. I jako v jiných oblastech může stát ovlivňovat politiku prostřednictvím vzdělávání klíčových aktérů v procesu implementace, zejména prostřednictvím profesního rozvoje učitelů a ředitelů škol. To může mít různé formy, včetně seminářů, školení, návštěv a inspekcí jiných vzdělávacích institucí.²⁸

1.2.4. Monitoring a evaluace

Čtvrtým nástrojem je zavedení systému hodnocení a monitorování. Evaluace je definována jako využívání objektivních metod a nástrojů hodnocení ke zajišťování, porovnávání a zveřejňování údajů popisující stav, kvalitu, fungování a výsledky reálných procesů, programů, institucí, subjektů a dalších složek vzdělávání. Kritéria, která se používají

²⁶ KOHOUTEK, Jan. VESELÝ, Arnošt. ŠPAČKOVÁ, Zuzana a kolektiv. *Vzdělávací politika*. Str. 46–47.

²⁷ Tamtéž

²⁸ Tamtéž

k identifikaci a kategorizaci jednotlivých prvků systému hodnocení, jsou předmět hodnocení (co je hodnoceno), cíle a účely hodnocení a metody hodnocení.²⁹

První dimenzí je úroveň, na které se hodnocení provádí. Tedy na úrovni jednotlivého žáka, třídy, školy nebo systému jako celku. S tím úzce souvisí otázka, co se hodnotí. Může jít o žáky, učitele, učební plány a materiály, vzdělávací programy, školy nebo vzdělávací systém jako celek. Druhou dimenzí je účel nebo funkce hodnocení. Zde je stále relevantní klasické rozlišení mezi formativním a sumativním hodnocením. Účelem formativního hodnocení je poskytnout hodnotiteli zpětnou vazbu pro zlepšení nebo další rozvoj hodnocené činnosti. Naproti tomu sumativní hodnocení probíhá na konci nebo po skončení programu, a to jak interně, tak externě, obvykle pro účely rozhodování.³⁰

Podrobněji řečeno, hodnocení plní pět hlavních funkcí. Za prvé jde o cíle pro další zlepšování, ať už u jednotlivců, škol nebo systémů. Součástí tohoto cíle je i motivace lidí (škol, učitelů apod.), aby na základě získaných informací motivovali své chování ke zlepšení. Druhou obecnou funkcí je rozhodování. Jde především o poskytování informací těm, kteří rozhodují, např. žákům a rodičům o tom, jakou školu si vybrat, nebo politikům a úředníkům o tom, zda je nějaké opatření úspěšné, či nikoliv. Třetí funkcí je tzv. akontabilita neboli zodpovědnost. Tento termín se do vzdělávací politiky dostal ze soukromého sektoru a je vykládán jako schopnost učitelů, škol a vzdělávacího systému jako celku objektivně informovat o výsledcích a jejich povinnost nést za ně zodpovědnost. Zodpovědnost je v podstatě zodpovědností vzdělávacích institucí vůči požadavkům zřizovatelů, sponzorů, školských rad, inspektorů, daňových poplatníků a dalších zainteresovaných stran. Čtvrtou tradiční funkcí hodnocení je certifikace (zejména na úrovni studentů a učitelů) a akreditace (na úrovni škol nebo programů). Jak certifikace, tak akreditace jsou založeny na zaručení určité minimální kvality činnosti. A konečně posledním účelem hodnocení je profesionalizace učitelů. Školy jsou především místem, kde se učí žáci, ale jsou také místem, kde učitelé tráví většinu svého času a mají profesní potřeby.³¹

Třetí dimenzí hodnocení je způsob jeho provádění. Tradičně se zde rozlišuje mezi interním a externím hodnocením. Externí hodnocení provádějí zaměstnanci hodnocené organizace nebo osoby, které nejsou její součástí, zatímco interní hodnocení provádějí ti, kterých se hodnocení týká nebo se na něm podílejí. S tímto aspektem úzce souvisí způsob sběru

²⁹ KOHOUTEK, Jan. VESELÝ, Arnošt. ŠPAČKOVÁ, Zuzana a kolektiv. *Vzdělávací politika*. Str. 47-49.

³⁰ Tamtéž

³¹ Tamtéž

dat. V zásadě existují tři typy údajů, které lze pro hodnocení použít: Administrativní údaje a popisné statistiky (na úrovni celého systému), výsledky zkoušek a testování studentů (jak pro účely hodnocení a evaluace studentů, tak pro sledování výsledků celého systému) a údaje z odborných hodnocení a systematických přezkumů (inspekční zprávy, výsledky auditů atd.).³²

1.2.5. Kurikulární politika

Pod pojmem kurikulum si můžeme představit prostředky realizace hlavních vzdělávacích úkolů moderní školy. Kurikulární politika je tedy formulace učebních osnov. V zemích Evropské Unie, včetně České republiky, se často uplatňuje dvou nebo třístupňový model účasti na tvorbě kurikulární politiky. Na centrální úrovni je národní kurikulum přijímáno konsensem (v některých zemích je přijímáno parlamentem formou zákona). Národní kurikulum je koncepční dokument, který vymezuje obecné cíle vzdělávání, hlavní složky vzdělávacího obsahu a pokyny pro jejich realizaci. Definuje vzdělávací obsah, vzdělávací standardy a zřízení a fungování institucí a nástrojů pro realizaci vzdělávacího obsahu. Jak již název napovídá, jedná se o základní koncepci společnou pro celý stát. Národní kurikulum vymezuje hodnoty a obecné cíle vzdělávání, povinné obsahové okruhy, cílové požadavky pro jednotlivé stupně a obecné pokyny pro realizaci standardů.³³

Národní kurikulum je zakotveno v podrobnějším vzorovém kurikulu. Na úrovni škol si každá škola vytváří vlastní učební plán na základě národního učebního plánu a vzdělávacího programu. Zvláštním nástrojem vzdělávací politiky je vymezení vzdělávacích standardů. To znamená, že se jasně definují požadavky na znalosti, dovednosti a postoje žáků na určitém stupni vzdělávání a očekává se, že jich budou všechny vzdělávací instituce dosahovat.³⁴

1.3. Organizace vzdělávacího systému

Pro vzájemné porovnávání vzdělávacích systémů na mezinárodní úrovni existuje klasifikace s názvem ISCED 97³⁵, neboli mezinárodní standardní klasifikace vzdělání. Mezinárodní klasifikace byla vydána organizací UNESCO. Při přípravě české verze byla klasifikace porovnávána s uspořádáním úrovní a oborů vzdělání v českém školství a upravena tak, aby byla snadno použitelná v České republice. Tato klasifikace charakterizuje vzdělávací systém každé země spíše podle úrovně vzdělávání než podle typu školy nebo učebních osnov. Hlavním účelem této mezinárodní standardizované klasifikace je mít k dispozici mezinárodní

³²KOHOUTEK, Jan. VESELÝ, Arnošt. ŠPAČKOVÁ, Zuzana a kolektiv. *Vzdělávací politika*. Str. 47-49.

³³Tamtéž

³⁴Tamtéž

³⁵ International Standard Classification of Education

srovnávací aparát pro vzdělávací systémy, tj. klasifikovat jednotlivé vzdělávací programy podle úrovně vzdělávání.^{36 37}

ISCED 97 nám definuje sedm hlavních vzdělávacích úrovní. ISCED 0 je označováno jako preprimární vzdělávání (v ČR toto vzdělání poskytují mateřské školy). Jedná se o ranou fázi organizovaného učení, jejímž cílem je především seznámit děti se školním prostředím. Tento stupeň vzdělávání je obvykle určen pro děti ve věku od tří do šesti let. V některých zemích je poslední rok předškolního vzdělávání součástí povinné školní docházky (v ČR je poslední rok povinný).³⁸

Za ISCED 1 je považováno primární vzdělávání (v ČR toto vzdělání poskytují základní školy od první do páté třídy). Je to začátek systematického vzdělávání, jehož hlavním cílem je upevnit základy čtení, psaní a počítání. Obvykle začíná ve věku pěti až sedmi let. Trvá v závislosti na zemi, může to být 4 roky, 5 let (Česká republika) nebo 6 let.³⁹

ISCED 2 nám označuje nižší sekundární vzdělávání (v ČR toto vzdělání poskytují základní školy od šesté do deváté třídy). Na tomto stupni vzdělání je výuka založena na základním vzdělání a bývá více specializovaná. Každý předmět často vyučuje učitel specialista s příslušnou kvalifikací v daném oboru. Tento stupeň vzdělání obvykle končí devět let po zahájení primárního vzdělávání, ve věku patnáct, šestnáct nebo sedmnáct let. Učební plány na tomto stupni vzdělávání mohou mít všeobecně vzdělávací charakter, ale mohou být také zaměřeny na odborné vzdělávání (příprava na konkrétní povolání) nebo na přípravu na povolání (kdy složka odborného vzdělávání tvoří nejméně 25 % celkového vzdělávání). Programy na tomto stupni vzdělávání se dělí do kategorií A, B a C. Absolvování úrovně 2A umožňuje přímý vstup do terciálního vzdělávání na úrovních ISCED 3A a 3B. Absolvování úrovně 2B umožňuje přímý vstup do úrovně ISCED 3B, která absolventům umožňuje přímý vstup na trh práce a vstup do dalších programů odborného nebo profesního vzdělávání. Vzdělávací programy úrovně 2C jsou zaměřeny především na přímý vstup na trh práce a po dokončení poskytují odbornou kvalifikaci odpovídající trhu práce.⁴⁰

Vyšší sekundární vzdělávání nám definuje ISCED 3 (v ČR toto vzdělání poskytují střední školy – odborné nebo všeobecné). Jak již bylo uvedeno výše, studenti obvykle musí mít

³⁶ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1261-5. Str. 34.

³⁷ Český statistický úřad. *Metodika – Mezinárodní klasifikace vzdělání ISCED 97*. Online. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/metodika_mezinarodni_klasifikace_vzdelani_isced_97.

³⁸ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 34.

³⁹ Tamtéž

⁴⁰ Tamtéž

ukončenou úroveň ISCED 2, aby byli způsobilí pro tuto úroveň vzdělávání. Výuka je často organizována spíše podle jednotlivých předmětů než na úrovni 2. Délka vzdělávacího kurzu se obvykle pohybuje od dvou do pěti let. Učební plány mohou zahrnovat všeobecné vzdělávání, odborné vzdělávání nebo předodborné vzdělávání. Úroveň ISCED 3 se rovněž dělí na programy v kategoriích A, B a C. Programy úrovně ISCED 3A umožňují absolventům přímý vstup do vzdělávání na úrovni ISCED 5A. Vzdělávání není primárně zaměřeno na přímý vstup na trh práce. Podíl odborného vzdělávání je nižší než 25 %. Programy typu ISCED 3B jsou zaměřeny především na vstup do terciálního vzdělávání úrovně 5B. A v poslední řadě programy typu ISCED 3C umožňují přímý vstup na trh práce bez dalšího vzdělávání a vedou k získání kvalifikace související s trhem práce. Absolventi však nejsou vyloučeni z dalšího vzdělávání a mohou pokračovat ve studiu na úrovni ISCED 4 nebo v jiných programech úrovně 3.⁴¹

ISCED 4 označuje postsekundární neterciární vzdělávání (v ČR se jedná o tzv. nadstavbu maturity). Úrovně vzdělání jsou zde na pomezí úrovní 3 a 5. Tyto úrovně vzdělání nejsou obecně vyšší než ISCED 3, ale ani výrazně vyšší. Žáci jsou starší než žáci na úrovni vzdělání 3 a obvykle tuto úroveň již dokončili. Doba trvání vzdělávacího programu se pohybuje mezi šesti měsíci a dvěma roky. Programy se opět dělí na všeobecné vzdělávání, odborné vzdělávání nebo přípravné vzdělávání. Absolventi programů ISCED úrovně 4A mohou přejít přímo na úroveň 5A. Vzdělávání na úrovni ISCED 4B zahrnuje programy umožňující přímý přístup na úroveň 5B a obecně není zaměřeno na přímý vstup na trh práce. Vzdělávání na úrovni ISCED 4C je přípravné vzdělávání pro přímý vstup na trh práce.⁴²

Terciální vzdělávání představuje ISCED 5 (v ČR tuto oblast vzdělávání představují vysoké školy a vyšší odborné školy). Podmínkou pro přijetí do těchto programů je absolvování programu na úrovni ISCED 3A nebo 3B nebo rovnocenného vzdělání na úrovni 4A nebo 4B. Programy na úrovni 5 vyžadují kumulativní dobu nejméně dvou let od vstupu do této úrovně vzdělávání a nevedou přímo k získání vědecké kvalifikace. Programy na úrovni ISCED 5A jsou založeny převážně na teorii a jejich cílem je poskytnout absolventům dostatečnou kvalifikaci pro vstup do studijních programů v oblasti vědy a výzkumu a do profesí s vyšší kvalifikací. Programy mají teoretickou délku trvání nejméně tři roky a obvykle vyžadují nejméně třináct let školní docházky na úrovni základní a střední školy neboli primární a sekundární úrovně.

⁴¹ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 35.

⁴² Tamtéž

Programy se dále dělí na střednědobé (méně než tři až pět let), dlouhodobé (pět až šest let) a velmi dlouhodobé (více než šest let). Na této úrovni jde o sčítající se délku trvání.⁴³

Posledním typem je terciární vzdělávání vedoucí k udělení vědecké kvalifikace. Tento typ je na vzdělávací úrovni ISCED 6 (v ČR představuje doktorské studium na vysoké škole). Toto vysokoškolské vzdělání se věnuje pokročilejšímu a originálnímu výzkumu. Ve většině zemí trvá teoretické studium tři roky v prezenční formě. Ukončení těchto programů nezávisí pouze na úrovni vzdělání, ale vyžaduje předložení doktorské práce nebo disertační práce v publikovatelné kvalitě, která je výsledkem původního výzkumu. Tyto programy obvykle nabízejí instituce nabízející vzdělání typu 5A.⁴⁴

⁴³ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 35-36.

⁴⁴ Tamtéž

Podmínkou pro to, aby škola mohla vykonávat svoji činnost, je zápis do školského rejstříku. Vzdělávání zajišťují pedagogičtí pracovníci.⁴⁶

1.4.1. Mateřská škola (ISCED 0)

Předškolní vzdělávání v České republice probíhá především v přípravných stupních mateřských škol, přípravných třídách a speciálních základních školách. Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podporuje správný citový, rozumový a tělesný vývoj a pomáhá osvojit si základní pravidla chování, základní životní hodnoty a mezilidské vztahy. Předškolní vzdělávání vytváří základní podmínky pro pokračování ve vzdělávání, kompenzuje vývojové poruchy dětí před vstupem do základní školy a poskytuje speciální pedagogickou pomoc dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.⁴⁷ Mateřská škola je určena dětem ve věku od tří do šesti let. Pro děti se zdravotním postižením jsou zřízeny „speciální“ mateřské školy. Obecně je úroveň předškolního vzdělávání v České republice velmi vysoká. Kromě péče o děti vzdělávají mateřské školy děti podle rámcového vzdělávacího programu, na jehož základě vytvářejí vlastní školní vzdělávací program.⁴⁸ Předškolní vzdělávání je povinné pro děti, které od začátku školního roku dosáhnou věku pěti let. Tato povinnost byla zavedena ve školním roce 2017/2018 novelou školského zákona. V mateřských školách, které jsou zřizované státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí se vzdělání poskytuje bezplatně od počátku školního roku následujícího po dni, kdy dítě dosáhne pěti let věku. Pokud dojde k odkladu povinné školní docházky, i tak je vzdělání poskytováno bezplatně.⁴⁹

1.4.2. Základní škola (ISCED 1 + ISCED 2)

Základní vzdělávání je dalším stupněm vzdělávacího systému v České republice. Cílem základního vzdělávání je naučit žáky potřebné metody učení a motivovat je celoživotnímu vzdělávání. Tento stupeň učí žáky tvořivě myslet, řešit relevantní problémy, efektivně komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické a duševní zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí. Být ohleduplný k ostatním a tolerantní k odlišným kulturám a duchovním hodnotám. Základní vzdělání by mělo žákům umožnit rozpoznat své schopnosti a potenciál a využít je

⁴⁶ § 7 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) - znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561?citace=1>.

⁴⁷ Odbor statistik rozvoje společnosti. *Školy a školská zařízení v České republice*. Praha: Český statistický úřad, 2015. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20555525/23004215.pdf/02c74450-3917-4a73-8827-d54f238ee05b?version=1.1>. Str. 11.

⁴⁸ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 38.

⁴⁹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Nejčastější dotazy k předškolnímu vzdělávání*. Online. 20. 9. 2019. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/nejcastejsi-dotazy-k-predskolnimu-vzdelavani-aktualizace-k>.

spolu s nabytými znalostmi a dovednostmi při volbě budoucího povolání a profese. Základní vzdělání je poskytováno absolvováním základní školy, šestiletého nebo osmiletého gymnaziálního kurzu nebo osmiletého kurzu hudební školy. Trvá devět let a je rozděleno na první a druhý stupeň. První stupeň trvá od 1. do 5. třídy, druhý od 6. do 9. třídy (nebo odpovídající ročník víceletého gymnázia nebo osmileté konzervatoře). Pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami může být základní vzdělávání prodlouženo na 10 let, přičemž první stupeň končí šesti ročníky základní školy. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami jsou buď zařazeni do speciální třídy v běžné základní škole, nebo jsou vyučováni individuálně ve třídě v běžné základní škole. Některé školy se specializují na výuku žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.⁵⁰ V porovnání s jinými zeměmi je obsah vzdělávání na základní škole v naší zemi mnohem přísnější a během povinné školní docházky je nutné vstřebat poměrně velké množství informací. Absolventi základního vzdělání ukončují svoji školní docházku mezi patnáctým a šestnáctým rokem věku.⁵¹ Znalosti žáků jsou hodnoceny na základě vysvědčení v každém pololetí. V prvním pololetí může být místo vysvědčení vydán pouze výpis z vysvědčení. Hodnocení je vyjádřeno buďto známkou, slovy nebo kombinací obojího. Způsob určí ředitel školy se souhlasem školské rady.⁵² Dokladem o ukončení základního vzdělání je vysvědčení o ukončení deváté nebo desáté třídy základní školy, druhé třídy šestiletého gymnázia nebo čtvrté třídy osmiletého gymnázia případně osmiletého studia na konzervatoři. K těmto vysvědčením musí být přiloženo osvědčení o ukončení základního vzdělání.⁵³

1.4.3. Střední škola (ISCED 3)

Úmyslem středoškolského vzdělání je rozvíjet znalosti, dovednosti, schopnosti, postoje a hodnoty získané v základním vzdělávání, které jsou důležité pro osobní rozvoj jedince. Cílem středního vzdělávání je poskytnout žákům širší všeobecné vzdělání nebo odborné vzdělání související se všeobecným vzděláním. Dalším cílem je také vytvořit nezbytné podmínky pro spokojený osobní a občanský život, samostatné získávání vědomostí, celoživotní učení a další vzdělávání a přípravu na povolání a zaměstnání. Ke střednímu vzdělávání jsou přijímáni žáci, kteří ukončili povinnou školní docházku nebo ukončili základní vzdělání před ukončením povinné školní docházky a kteří v přijímacím řízení prokáží potřebné dovednosti, znalosti,

⁵⁰ Odbor statistik rozvoje společnosti. *Školy a školská zařízení v České republice*. Str. 13.

⁵¹ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 39.

⁵² § 51 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) - znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561?citace=1>.

⁵³ § 54 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) - znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561?citace=1>.

zájem a zdravotní způsobilost a splní podmínky pro přijetí.⁵⁴ Žádost o přijetí ke střednímu vzdělávání podává uchazeč řediteli střední školy. Přihlášky k přijímání nezletilých podávají jejich zákonní zástupci. V prvním stupni přijímacího řízení mohou uchazeči podat maximálně tři přihlášky. O přijetí rozhoduje ředitel školy.⁵⁵

Střední vzdělávání lze v České republice dělit na následující typy:

- **Středí vzdělání dvouleté**, kdy se jedná o studijní programy, které trvají dva roky. Zakončují se závěrečnou zkouškou. Tento typ vzdělávání zahrnuje také jeden nebo dva roky domácího vzdělávání pro žáky s těžším a složitějším postižením.
- **Střední vzdělání s výučním listem**, které trvá zpravidla tři roky. Absolvent těchto studijních programů získává výuční list. Jen zřídkakdy trvá tento program dva roky.
- **Střední vzdělávání s maturitní zkouškou**, kdy výstupním dokumentem je maturitní vysvědčení. Tento typ je programu je realizován ve dvou formách, a to na úrovni všeobecné a odborné. Všeobecné vzdělávání, ve kterém se jedná o vzdělávání zaměřené na přípravu studentů na vysokoškolské studium. Nejčastěji ho realizují gymnázia. V současné době mají gymnázia dva druhy, a to čtyřleté gymnázium, kam odcházejí studenti po dokončení 9. třídy základního vzdělání a víceleté gymnázium, které je určeno pro nadanější žáky, kteří přecházejí z nižších ročníků základní školy. Z pátého ročníku základní školy nebo ze sedmého ročníku. Oproti tomu odborné vzdělávání má již profesní charakter. Jeho délka jsou čtyři roky a zakončuje se maturitní zkouškou. To se týká i vzdělávání v lyceích, kde je podíl vzdělávání orientován na obecně odborné vzdělávání, avšak s poměrně vyšším podílem všeobecného vzdělávání.
- **Nástavbové studium (ISCED 4)**. To je určeno pro uchazeče s ukončeným středoškolským vzděláním s výučním listem v příslušném oboru, které trvalo tři roky. Výuka probíhá v souladu s učebními osnovami příslušného oboru. Denní studium trvá dva roky a je ukončeno maturitní zkouškou.

⁵⁴ Odbor statistik rozvoje společnosti. *Školy a školská zařízení v České republice*. Str. 16.

⁵⁵ § 60a zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) - znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561?citace=1>.

- **Zkrácené studium** slouží pro ty studenty, kteří chtějí získat střední vzdělání s výučním listem nebo střední vzdělání ukončené maturitní zkouškou. Tito studenti musejí mít ukončené střední vzdělání buďto s výučním listem nebo s maturitní zkouškou, ale v jiném oboru. Délka denního studia trvá jeden až dva roky a délka je určena rámcovým učebním plánem příslušného studijního oboru.
- **Vzdělávání v konzervatořích.** Toto vzdělávání se snaží rozvíjet znalosti, dovednosti a další schopnosti žáků, které získali během studia v základním a základním uměleckém vzdělání. Poskytovat všeobecné vzdělání a připravovat studenty na náročné umělecké a umělecko-výchovné činnosti v oblasti hudby, tance, zpěvu a hudebně-dramatického umění.⁵⁶

Hodnocení výsledků studentů probíhá každé pololetí tím, že se jim vydává vysvědčení. Za první pololetí lze studentovi vydat pouze výpis z vysvědčení. Hodnocení je vyjádřeno buď známkou nebo slovně. I v případě středoškolského vzdělávání lze použít kombinaci obojího. O způsobu, jak se bude hodnotit rozhoduje ředitel školy se souhlasem školské rady.⁵⁷ Středoškolské vzdělávání je ukončeno závěrečnou zkouškou. Dokladem o ukončení středoškolského vzdělání je vysvědčení o závěrečné zkoušce. V oborech vzdělání s výučním listem se vzdělání zakončuje též závěrečnou zkouškou, ale výstupním dokladem je vysvědčení o závěrečné zkoušce a výuční list. V programech středního vzdělání s maturitní zkouškou se vzdělávání zakončuje maturitní zkouškou se získáním vysvědčení o maturitní zkoušce.⁵⁸ V případně konzervatoře se vzdělávání ukončuje na základě absolutoria. Výstupním dokladem je pak vysvědčení o absolutoriu a diplom absolventa konzervatoře. Student může také vykonat maturitní zkoušku, ale nejdříve po čtvrtém ročníku šestiletého studia.⁵⁹

1.4.4. Vyšší odborná škola (ISCED 5)

Vyšší odborné vzdělávání rozvíjí a prohlubuje znalosti a dovednosti získané na střední škole, poskytuje všeobecné vzdělání, odborné vzdělání a praktickou přípravu pro komplexní činnosti. Délka denního vyššího odborného studia jsou tři roky, v případě lékařských oborů tři

⁵⁶ Odbor statistik rozvoje společnosti. *Školy a školská zařízení v České republice*. Str. 17.

⁵⁷ § 69 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) - znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561?citace=1>.

⁵⁸ § 72 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) - znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561?citace=1>.

⁵⁹ § 89 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) - znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561?citace=1>.

a půl roku, včetně odborné praxe. K vyššímu odbornému vzdělávání se mohou přihlásit osoby, které ukončily střední školu a získaly maturitní vysvědčení. Vyšší odborné vzdělávání je končeno získáním diplomu. Diplom a osvědčení o absolvování vyšší odborné školy je dokladem o ukončení vyššího odborného vzdělávání. Absolventi mohou nést titul diplomovaný specialista (ve zkratce DiS.).⁶⁰ Studenti jsou vždy hodnoceni za příslušné období. Předměty, ze kterých studenti skládají zkoušky jsou určeny akreditovaným vzdělávacím programem. Zkoušky lze opakovat dvakrát.⁶¹

1.4.5. Vysoká škola (ISCED 5)

Univerzity zaujímají ve vzdělávacím systému nejvyšší místo. Jako u jediné nespadá právní úprava pod školský zákon, ale má svůj vlastní. Jedná se o zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů. Vysoké školy nabízejí akreditované programy a programy celoživotního vzdělávání. Typ vysokoškolského vzdělávání je určen typem nabízeného akreditovaného vzdělávacího programu. Vysoké školy mohou být buď univerzitami, nebo neuniverzitami. Univerzitní vysoké školy mohou uskutečňovat všechny typy vzdělávacích programů a s nimi související vědeckou a výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou a další tvůrčí činnost. Tyto vysoké školy se dále dělí na fakulty. Neuniverzitní vysoké školy mohou uskutečňovat bakalářské a magisterské studijní programy a související výzkumnou, vývojovou, uměleckou a další tvůrčí činnost. Neuniverzitní vysoké školy se nedělí na fakulty.⁶²

Typy vysokých škol jsou definovány ve statutu a musí být v souladu se stanoviskem Akreditační komise. Vysoké školy se dále dělí na veřejné, soukromé a státní. Státní vysoké školy jsou vojenské a policejní vysoké školy. Státní vysoké školy jsou zřizovány a rušeny zákonem. Zákon také definuje jejich názvy a umístění. Soukromé vysokoškolské instituce jsou právnické osoby se sídlem, ústřední správou nebo hlavním místem podnikání na území členského státu Evropské unie nebo zřízené či založené podle právních předpisů členského státu Evropské unie. Aby mohla soukromá vysoká škola působit jako soukromá vysoká škola, musí jí být uděleno vnitrostátní oprávnění ministerstvem, které rovněž rozhoduje o akreditaci příslušných studijních programů a registraci vnitřních předpisů. Vojenské a policejní vysoké školy připravují především vojenské odborníky pro ozbrojené síly. Jsou součástí organizačních

⁶⁰ Odbor statistik rozvoje společnosti. *Školy a školská zařízení v České republice*. Str. 22.

⁶¹ § 99 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) - znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561?citace=1>.

⁶² Odbor statistik rozvoje společnosti. *Školy a školská zařízení v České republice*. Str. 24.

složek Ministerstva obrany a Ministerstva vnitra. Tyto školy jsou financovány ze státního rozpočtu.⁶³

Na vysokých školách se rozlišují celkem tři studijní programy. Jsou jimi bakalářská studijní program, magisterský studijní program a doktorský studijní program (ISCED 6). Cílem bakalářských programů je připravit studenty na práci a studium v magisterském programu. Standardní doba studia včetně odborné praxe je minimálně tři roky a maximálně čtyři roky. Studium je formálně ukončeno závěrečnou zkouškou, jejíž součástí je také odevzdání a obhájení bakalářské práce. Držitelům bakalářského titulu se uděluje titul „bakalář“ (zkratka Bc. před jménem).⁶⁴ Cílem magisterských programů je získat teoretické a praktické znalosti založené na aktuálních vědeckých poznatcích, výzkumu a vývoji, zvládnout jejich aplikaci. Rozvíjet dovednosti pro tvůrčí činnost s důrazem na náročné umělecké vzdělání a rozvoj talentu v oblasti umění. Nestanoví-li zákon jinak, navazují magisterské programy na bakalářské a standardní doba studia je jeden až tři roky. Magisterské studium je formálně ukončeno závěrečnou zkouškou včetně obhajoby diplomové práce. Absolventům magisterského studia se obvykle uděluje titul Mgr. nebo Ing., který se ale značně liší v závislosti na zaměření programu. Ti, kteří absolvovali úspěšně magisterské studium a získali titul magistr, mohou skládat státní rigorózní zkoušku ve stejném oboru. O vykonání této zkoušky je vydáván vysokou školou diplom. Diplom je veřejnou listinou a je na něm uveden státní znak České republiky, název příslušné vysoké školy a udělený titul.⁶⁵ Doktorský program je zaměřen na vědecký výzkum a samostatnou tvůrčí činnost v oblasti výzkumu a vývoje nebo samostatnou teoretickou a tvůrčí činnost v oblasti umění. Standardní doba studia je tři až čtyři roky. Výzkum v doktorském programu probíhá na základě individuálních výzkumných plánů pod vedením školitele. Doktorský program musí být řádně ukončen státní zkouškou a veřejnou obhajobou disertační práce, která prokazuje způsobilost a připravenost k samostatné výzkumné a vývojové činnosti nebo samostatné teoretické a tvůrčí umělecké činnosti. Těm, kteří dokončí doktorský program, je udělen titul „doktor“ (zkratka Ph.D. za jménem).⁶⁶

⁶³ Odbor statistik rozvoje společnosti. *Školy a školská zařízení v České republice*. Str. 24.

⁶⁴ § 45 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách) - znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-111#p45>.

⁶⁵ § 46 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách) - znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-111#p45>.

⁶⁶ § 47 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách) - znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-111#p45>.

1.5. Typy škol podle zřizovatele

Dalším dělením školských zařízení je podle typu jejich zřizovatelů. Zřizovatel školy je pojem bezvýhradně spojený s jakoukoli organizací. Pokládá základní kámen, stanovuje podmínky pro vznik organizace a určuje pravidla a zásady jejího fungování. V případě školských organizací závisí pravomoci zřizovatele a oprávnění stanovování pravidel a zásad na tom, zda se jedná o soukromý nebo veřejný sektor. Zřizovatel školy je upraven a vymezen školským zákonem. Existují dva druhy zřizovatelů. Jsou jimi veřejný zřizovatel a neveřejný zřizovatel. Pod veřejným si můžeme představit například stát, kraj, obec nebo dobrovolný svazek obcí. Neveřejnými jsou pak registrované církve, náboženské společnosti nebo ostatní právnické či fyzické osoby.⁶⁷

Každý zřizovatel musí při vytvoření příspěvkové organizace vydat zřizovací listinu. Dále musí stanovit práva a povinnosti organizace vůči jemu samému. Obsah zřizovacích listin je stanoven přímo zákonem, který určuje pravomoci orgánů k založení příspěvkové organizace. Například u škol nebo školských zařízení, které jsou zřizovány územně samosprávnými celky to bude zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů.⁶⁸ Obvykle se jedná o příspěvkové organizace, které jsou neziskové a mají takový rozsah, strukturu a složitost, že vyžadují vlastní právní subjektivitu. Tyto organizace vznikají a zanikají na základě rozhodnutí zřizovatele, který má právo je také zrušit, sloučit nebo spojit s jinými. Ředitel příspěvkové organizace není zásadním způsobem zapojen do rozhodovacího procesu zřizovatele, ale pokud je potřeba, může s ním konzultovat a sledovat, jak se proces vyvíjí.⁶⁹

Prvním typem škol mohou být soukromé školy. Ty mohou zřídit právnické nebo fyzické osoby jako školskou právnickou osobu nebo příspěvkovou organizaci. Druhým typem jsou církevní školy. Ty se stejně jako u soukromých škol zřizují registrovanou církví nebo náboženským společenstvím jako školská právnická osoba nebo příspěvková organizace. Stejně tomu je u zřizování školských institucí Ministerstvem školství, mládeže a sportu, dále kraji, obcí nebo svazkem obcí. Pokud však zřizuje školskou instituci Ministerstvo obrany, vnitra nebo spravedlnosti, tak je škola zřízena jako organizační složka státu. Úplnou výjimkou je

⁶⁷ WALTOVÁ, Andrea. *Jak založit školu v České republice*. Medium. 24. 4. 2019. Dostupné z: <https://medium.com/edtech-kisk/jak-zalozit-skolu-v-ceske-republice-f146243cb24>.

⁶⁸ Zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů – znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-250?citace=1>.

⁶⁹ ČERNÁ, Miroslava; MARINČÁK, Miroslav a SVOBODA, Ivo. *Správní řízení a finance v praxi škol a školských zařízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-8079-9. Str. 10-11.

zřízení školy Ministerstvem zahraničních věcí, kdy se škola zřizuje při diplomatické misi nebo konzulárním úřadem.⁷⁰

1.6. Financování školství

Jedním z klíčových aspektů státní vzdělávací politiky je její financování školství. Stát, který považuje vzdělání za prioritní oblast by měl zajistit dostatečné finanční prostředky pro podporu tohoto vývoje. Avšak rozhodování o prioritách ve financování vzdělání přináší mnohé výzvy. Například šetření na nákladech na učitele nebo zvýšení počtu žáků ve třídách může snížit kvalitu vzdělávacího procesu a mít negativní důsledky v budoucnosti. Úspory v současném rozpočtu se mohou promítnout do budoucích ekonomických i sociálních ztrát jak pro jednotlivce, tak i pro celou společnost.⁷¹

Analýza a prognóza toku finančních prostředků v sektoru školství je poměrně složitá, protože tok finančních prostředků závisí nejen na stavu sektoru, ale také na celkové makroekonomické situaci státu a schválení struktury státního rozpočtu. Analýza je zde poměrně složitá a měla by být průřezová. Financování vzdělávání je navíc víceodvětvové (např. státní rozpočet, regionální rozpočet, obecní rozpočet, soukromý sektor, církve atd.). Ze státního rozpočtu jsou obligatorně hrazeny platy učitelů (s výjimkou soukromých vysokých škol). Financuje také nejen vzdělávání, ale i služby, jako je stravování, ubytování, mimoškolní aktivity a poradenství.⁷² Státní rozpočet připravuje Ministerstvo financí ve spolupráci s dalšími ministerstvy, která jsou odpovědná za jednotlivé kapitoly státního rozpočtu (např. kapitola zdravotnictví, kapitola kultura, kapitola školství, mládeže a sportu). Takto připravený návrh rozpočtu projednává vláda a v případě schválení jej předkládá Parlamentu. Návrh je konkrétním každoročním vyjádřením vládní politiky. Obecně se má za to, že k dosažení přiměřeně vysoké úrovně hospodářského růstu v dané zemi je nutné udržovat výdaje na vzdělávání nad určitou úrovní. Zajištění přístupu ke vzdělání pro různé skupiny obyvatelstva úzce souvisí se sociální politikou státu. Toto rozdělení vzdělávacích aktivit v zemi činí finanční systém značně složitým. Složitost je ještě umocněna skutečností, že vzdělávání je jak veřejným, tak soukromým sektorem a má kvazi-veřejný charakter.⁷³

⁷⁰ ČERNÁ, Miroslava; MARINČÁK, Miroslav a SVOBODA, Ivo. *Správní řízení a finance v praxi škol a školských zařízení*. Str. 9.

⁷¹ PELIKÁN, Jirí. Státní vzdělávací politika jako významný prvek českého školství.

⁷² KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vybrané problémy vzdělávací politiky*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1262-3. Str. 97, 98.

⁷³ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt. *Teorie a nástroje vzdělávací politiky*. Str. 134.

Je důležité znát hlavní právní předpisy, které vymezují různé povinnosti institucí a organizací zapojených do financování vzdělávání. Nejvýznamnějším z nich je zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon. Ten v zásadě přiděluje povinnosti a pravomoci ministerstvu školství, místním orgánům a zřizovatelům v oblasti způsobu rozpočtování a následného financování škol a školských zařízení. Realizace vzdělávání také určuje základní způsoby financování, zejména to, kdo a jaké prostředky má školám poskytnout. K tomu slouží prováděcí předpisy, nařízení vlády, vyhlášky a metodické pokyny.⁷⁴

K zajištění vzájemné spolupráce mezi krajskými a obecními úřady vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy směrnici č. j. 28 768/2005-45 ze dne 12. prosince 2005. Tato směrnice vysvětluje způsob provádění celého rozpočtového procesu, včetně požadavků na následné úpravy rozpočtu. Jejím cílem je zejména přiblížit celou problematiku financování jednotlivým školám a organizacím. Základním dokumentem o rozpočtování škol a školských zařízení je Vyhláška č. 492/2005 Sb., která definuje rozpis územních (krajských) normativů⁷⁵, ukazatele potřebné pro jejich stanovení, výkonové jednotky jednotlivých územních normativů, vztah mezi ukazateli a výkonovými jednotkami, ukazatele pro výpočet minimální úrovně územních normativů a zásady jejich zvyšování a zveřejňování. Účelem této vyhlášky je poskytnout ředitelům škol a školských zařízení stejné informace, které používají krajské úřady při přidělování finančních prostředků ze státního rozpočtu školám a školským zařízením. Aby tzv. dohodovací řízení, s ním počítá výše zmíněná směrnice Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, mělo smysl, musí ředitelé škol a školských zařízení vědět, podle jakých zásad krajské úřady stanovují jednotlivá kritéria a v důsledku toho i to, na jakou minimální výši finančních prostředků (ve vztahu ke skutečnému počtu žáků) má jejich škola nárok.⁷⁶

Hlavní podmínkou pro získání finančních prostředků ze státního rozpočtu je, že zřízená škola nebo vzdělávací instituce musí být zapsána ve školském rejstříku. Školy nebo organizace, které nejsou zapsány ve školském rejstříku, nemohou být financovány. Druhou podmínkou pro získání finančních prostředků je, že ze státního rozpočtu lze poskytnout finanční prostředky do výše kapacity a klasifikované kapacity školy nebo organizace. Školy nemohou překročit svou kapacitu, aniž by provedly opravy ve školském rejstříku. Hlavním kritériem pro určení výše dotace je výkonnost organizace, tj. počet žáků ve škole, jídelně a domově mládeže. Prostředky

⁷⁴ ČERNÁ, Miroslava; MARINČÁK, Miroslav a SVOBODA, Ivo. *Správní řízení a finance v praxi škol a školských zařízení*. Str. 10.

⁷⁵ Krajské normativy jsou nástrojem pro financování regionálního školství.

⁷⁶ ČERNÁ, Miroslava; MARINČÁK, Miroslav a SVOBODA, Ivo. *Správní řízení a finance v praxi škol a školských zařízení*. Str. 13.

nad rámec státního rozpočtu financují právnické osoby vykonávající činnost škol a školských zařízení z jiných zdrojů, zejména z vlastních příjmů, z prostředků zřizovatele nebo z prostředků jiných subjektů.⁷⁷

Z prostředků přímých výdajů lze platit v první řadě hlavně platy a náhrady platů. Lze z nich také platit výdaje na úhradu pojistného na všeobecné zdravotní pojištění nebo na úhradu pojistného na sociální zabezpečení. Kromě toho zahrnují nezbytné náklady spojené se vzděláváním dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením, jakož i zvýšení výdajů na učební a školní potřeby (pokud jsou poskytovány bezplatně). Poslední kategorie výdajů zahrnuje výdaje na další vzdělávání pedagogických pracovníků a prostředky na činnosti související se zlepšováním stavu škol a kvality vzdělávání.⁷⁸

⁷⁷ ČERNÁ, Miroslava; MARINČÁK, Miroslav a SVOBODA, Ivo. *Správní řízení a finance v praxi škol a školských zařízení*. Str. 18.

⁷⁸ Tamtéž

2 Historie vzdělávání v České republice

Některé prvky vzdělávání ve smyslu předávání praktických a duchovních životních zkušeností byly běžné již v období slovanského osídlení. Do roku 1774 bylo veškeré vzdělávání řízeno a kontrolováno církevními organizacemi, které povolovaly školy a učiliště, určovaly obsah a metody vzdělávání a zajišťovaly dohled a kontrolu. Velká masa venkovského i městského obyvatelstva byla ovlivňována pravidelnými kázáními a církevními rituály, které určovaly charakter odborné zkušenosti a její praktické předávání novým generacím. Církev a řeholní společenství vychovávaly a vzdělávaly své mladé lidi v kláštorech a katedrálních školách. V těchto školách se vzdělávaly také děti vyšších měšťanských a šlechtických vrstev. Tyto vrstvy však měly také své vlastní rytířské vzdělání, jehož obsahem bylo získání vymezených dovedností a cností. Se založením pražské univerzity v roce 1348 vylo v Čechách poprvé poskytnuti komplexní, nikoliv dílčí vzdělání v sedmi svobodných uměních a vyšších vědách, jako bylo právo, medicína a teologie. Vliv univerzity byl uznáván nejen během husitských válek, ale zejména od 16. století. Absolventi univerzity nastupovali do latinských škol ve městech jako učitelé a ředitelé, což výrazně zvyšovalo důvěryhodnost vzdělání v celých Čechách.⁷⁹

Zčásti kvůli důsledkům třicetileté války nemohly být realizovány vysoce progresivní a účinné formy a metody vzdělávání, které Jan Amos Komenský⁸⁰ prosazoval v první polovině 17. století. Klíčovým prvkem Komenského projektu vzdělávání mládeže bylo školní vyučování, které pečlivě promýšlel a rozpracoval ve svých didaktických pracích. Navrhl systém vyučovacích hodin, kde byl vzdělávací obsah plánován na základě hodiny, dne, měsíce a školního roku. Vypracoval kompletní soubor didaktických pravidel, která umožňovala vést výuku efektivně, důkladně a příjemně. Cílem bylo vzbudit zájem dětí o učení prostřednictvím podnětů ze strany školy, rodičů, předmětů a metod, a ne je nutit k učení proti jejich vlastní vůli.⁸¹ Komenský částečně našel životní prostor v zahraničí pro svůj „Ráj český“, který plánoval jako radikální reformu školství. V českých zemích jezuité a piaristé vytvořili vlastní systém výchovy, který kladl důraz nejen na hluboké formální a realistické vzdělání, ale také na účelnou morálku, zejména v mezilidských vztazích. Důležité znaky celoevropského charakteru české vzdělanosti poskytovala architektura, výtvarné umění a hudba v období baroka rokoka,

⁷⁹ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 8-10.

⁸⁰ Teologický myslitel, filozof, humanista a zakladatel odborné pedagogiky.

⁸¹ KASPER, Tomáš a KAPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. Str. 25.

v menší míře pak literatura. V různých školách následujících generací vycházel zájem státní správy o vzdělávání z osvícenského pohledu na fungování státu obecně a z toho plynoucí ekonomické, politické a sociální potřeby. Stát se proto začal snažit pozvednout široké masy obyvatelstva prostřednictvím základního vzdělání. V duchu a pod vlivem osvícenské ideologie bylo také rozhodnuto, k jakým vzdělávacím cílům má masové školství směřovat. Bylo zdůrazněno, že posláním škol není jen vychovávat dobré a poslušné občany, ale také vychovávat pokorné křesťany a sloužit národu a společnosti jako celku zvyšováním blaha.⁸²

V Habsburské monarchii, která v té době ovládala většinu střední Evropy, se lidové školství rozšířilo ve druhé polovině 18. století. Hasnerův zákon z roku 1869 zavedl povinnou školní docházku v celé monarchii bez výjimky. V Čechách byly tyto reformy od poloviny 18. století prováděny císařovnou Marií Terezií a jejími poradci postupně. Jednou z nejdůležitějších předcházejících reform byla reforma správy a řízení školství. Tato reforma začala zavedením všeobecného vzdělávání v roce 1774 a reformou zestátnění a modernizace obsahu vyššího vzdělávání, která byla podpořena dvěma zásadními metodickými a organizačními dokumenty. Jedním z nich byl tzv. Všeobecný školní řád a druhým „Kniha metodní“.⁸³ Všeobecný školní řád obsahoval pravidla týkající se veřejného vzdělávání pro chlapce i dívky, zahrnující zakládání a vybavování škol, školní správu, dohled nad školami, povinnosti a práva žáků, postavení a vzdělání učitelů, vyučovací metody, zkoušky a disciplinární opatření. Tímto způsobem řád komplexně řešil problematiku veřejného školství.⁸⁴

2.1. Historický vývoj vzdělávání mezi lety 1774 až 1869

V roce 1775 byly ve všech dědičných zemích zřízeny školní komise. Ty měly dva hlavní cíle: vydávat učebnice v češtině a také v němčině, stejně jako náboženskou a mravně výchovnou literaturu a provádět reformy v obecném školství.⁸⁵ V tomto období překonalo území Českého království počtem škol ostatní monarchie. Na konci 19. století měly Čechy a Morava nejvyšší gramotnost mezi monarchiemi a nejvyšší úroveň vzdělanosti obyvatelstva. V té době patřily Čechy k nejlepším v Evropě, a dokonce i na světě. Tereziánská školská reforma z roku 1774 vedla ke zřízení veřejných škol a výraznému omezení vlivu církve.

⁸² KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 8-10.

⁸³ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 10,11.

⁸⁴ KASPER, Tomáš a KAPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Str. 85.

⁸⁵ VOIT, Petr. *Encyklopedie knihy: starší knižtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*. Online. Praha 2006. Dostupné z: https://encyklopedieknihy.cz/index.php/Tisk%C3%A1rna_norm%C3%A1ln%C3%AD_%C5%A1koly_%E2%80%93_Praha.

Důležitou změnou bylo usnadnění přístupu ke vzdělání pro děti ve věku od 6 do 12 let a zvýšení počtu škol. Hlavním obsahem vzdělávání bylo náboženství a trivium⁸⁶, doplněné o výuku hospodářství ve venkovských oblastech a umění a řemesel ve městech. Stát hrál důležitou roli při abecedním uspořádání obyvatelstva a jeho přizpůsobení potřebám země. Vzdělávání dětí se stalo předmětem státního zájmu. Císařovna změnila původní znění zásady „vše pro víru“ na „vše pro stát“, školy a školství prohlásila za tzv. politicum, což znamenalo věc státu, nikoliv církve. Reforma stanovila, že morální autoritou nad dětmi by měli být kvalifikovaní učitelé. Ti měli být laskaví, mírní a přísní zároveň, ale ne krutí. Jediným povoleným tělesným trestem byla metla, která ale byla zároveň považována za krajní výstražný prostředek. Tělesné tresty byly zrušeny v roce 1869.⁸⁷

Závažnější změny nastaly v organizaci a vlastním obsahu vzdělávání. Cílem učňovských škol nebylo učit děti myslet, ale vychovávat je k dobrému, poslušnému a zdatnému chování. Děti si osvojovaly pouze ty vědomosti, které císař považoval za užitečné pro příslušníka státu, rozvíjely správný pohled na život a učily se vážit si víry a světských cností, jako je pořádek, pracovitost, šetrnost, poslušnost, cudnost, skromnost a loajalita k vrchnosti. Vzdělávání se omezovalo na čtení, psaní a počítání, přičemž se kladl velký důraz na náboženskou výchovu jako základ mravní výchovy. Přímým úkolem učitele bylo trénovat paměť žáků v jednotlivých předmětech výukou pouze těch předmětů, které jsou pro mladé lidi nezbytné, a které jim nebudou překážet nebo ztěžovat jejich životní uplatnění.⁸⁸

Podle politického zřízení školského z roku 1790 vykonávali dohled nad školstvím stále církevní úředníci, kteří měli status školdozorců. Stát převzal plnou odpovědnost za správu školství (s výjimkou již zmiňovaného dozoru, který stále vykonávala církev). V roce 1848 bylo zřízeno Ministerstvo veřejného školství, které nahradilo dnes již neexistující Dvorskou studijní komisi. Novou ústavou z roku 1867 se habsburská monarchie stala konstituční monarchií a byla zavedena moderní demokratická vláda. Historická území byla zrušena jako správní jednotky a monarchie byla rozdělena na dvě nové části, Předlitavsko a Zalitavsko. Rychle se rozvíjející průmysl, složitější hospodářství a obchod vyžadovaly stále vzdělanější pracovní sílu a nová ústava z prosince 1867 odstranila poslední zbytky absolutistické vlády a umožnila postupnou demokratizaci celé země. To se projevilo i ve správě školství, kde říšský školní zákon č. 62

⁸⁶ Gramatika, rétorika, dialektika.

⁸⁷ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 11-14.

⁸⁸ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 11-14.

z roku 1869 a zemský zákon č. 17 z roku 1870 o Zřizování, vydržování a návštěvě národních škol umožnily novou organizaci a fungování.⁸⁹

2.2. Historický vývoj vzdělávání mezi lety 1869 až 1918

Důležitým, již výše uvedeným, průlomovým dokumentem v oblasti vzdělávání byl Hasnerův zákon ze 14. května 1869, který realizoval řadu návrhů z revolučního období 1848-1849. Tento zákon položil základy vzdělávacího systému, který zajistil rozvoj vzdělání širokým vrstvám obyvatelstva. Hasnerův zákon vyňal školy z kontroly církve a svěřil je pod dohled státních inspektorů. Vztahy mezi církví a státem upravilo vydání tzv. konkordátu v roce 1855.⁹⁰ Zákon zavedl osmiletou povinnou školní docházku a zavedl obecnou školu. Prosazoval zřízení alespoň jedné měšťanské školy v každém politickém okrese. Ve velkých městech byly školy rozděleny na chlapecké a dívčí. Tyto jednopohlavní školy byly po polovině 20. století zrušeny. Inicivoval také zřízení školních rad na úrovni místní, okresní a zemské. Tyto orgány pak získaly přímý dohled nad školami a značné pravomoci v oblasti správy školství.⁹¹

V nově koncipovaném školském systému neexistovala žádná genderová segregace a učební osnovy byly jednotné, s řemesly pro chlapce a ručními pracemi pro dívky. Tělesná výchova byla rovněž určena pro chlapce i dívky, ale kvůli odporu veřejnosti se dívčí tělesná výchova stala nepovinnou. Počet doma vzdělávaných dětí z bohatých rodin klesl. Zákon, který je zpětně považován za pokrokový, ale nebyl veřejností přijat zcela kladně. Nižší vrstvy společnosti nebyly spokojeny s prodloužením školní docházky. Než se lidé tedy seznámili s tímto zákonem, byla provedena podstatná novela říšského zákona z 2. května 1883. Tato novela stanovila různé úlevy v povinné školní docházce pro děti v posledních dvou třídách, tj. ve věku 13 a 14 let. Také bylo omezeno učivo přírodovědných předmětů. Novela oslabila vliv všeobecného vzdělávání. Ve věku 12 let bylo stále možné školu opustit. Sociálně slabší rodiny mohly nyní své děti po šesti letech školní docházky ze školy opět vyřadit. Tato změna také zhoršila sociální postavení učitelů. Lze však říci, že ve druhé polovině 19. století každá následující generace v naší zemi dosáhla kvalitativně vyšší úrovně vzdělání než generace jejich otců, přičemž došlo k výraznému kvalitativnímu i kvantitativnímu růstu, zejména v oblasti odborného a vysokého školství.⁹²

⁸⁹ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 11-14.

⁹⁰ KASPER, Tomáš a KAPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*.

⁹¹ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 11-14.

⁹² KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 15.

2.3. Historický vývoj vzdělávání mezi lety 1918 až 1948

Za Československé republiky se nadále uplatňovala hierarchická organizace školství, která vycházela z tehdejšího regionálního a politického členění státu a ze zásady, že čím vyšší má postavení státní úřad, tím budou širší jeho působnosti. V průběhu existence republiky se však správní systém několikrát změnil, což vedlo ke značnému zmatení správních pravomocí ve školství. V předmnichovské republice se školství dělilo na dva základní typy, a to na veřejné a soukromé. Soukromé instituce mohly být realizovány pouze na základě povolení MŠANO (Ministerstvo školství a národní osvěty). To propůjčovalo právo na vydávání vysvědčení. Soukromé školy však mohly být zřizované pouze na základě souhlasu vlády. Myšlenka, že vysoké školství by mělo být řízeno státem se v praxi stále více projevovала ve 30. letech 20. století, kdy došlo ke znárodnění bývalých soukromých středních a vysokých škol. Školská správa byla pevnou součástí státní správy a nemohla být reformována bez zohlednění širšího kontextu správy. Ve 30. letech 20. století nedošlo ve školské správě k žádným významným změnám. Školská správa zůstávala i nadále spojena s politikou. Politické orgány však neměly zájem na znalosti věnovat vzdělávání potřebnou pozornost a péči. Proto učitelé a vzdělávací organizace od počátku požadovali zřízení správního orgánu nezávislého na ministerstvu školství.⁹³

Jedinou významnou změnou bylo vytvoření tzv. újezdních školních rad. Tyto rady nahradily místní školní rady v obcích a zřídily okresní školy podle zákona o okresních školách č. 233/1935 Sb. Debata o definitivní podobě a organizaci školské správy však byla vzhledem k obecnému ohrožení státu na konci 30. let odsunuta stranou a podoba správních orgánů a úřadů v oblasti školství se až do německé okupace republiky nezměnila. Bezprostředně po okupaci v polovině března 1939 se řízení a správa školství v Československu staly hlavní starostí vznikající protektorátní správy.⁹⁴

Vztah mezi německým okupačním režimem a českým školstvím vycházel z obecného sociálního a politického programu proti českému národu, jehož cílem byla postupná germanizace nebo likvidace prostřednictvím neustálé perzekuce. Kromě toho bylo školství vnímáno jako nebezpečná instituce ovlivňující vnímání národní kultury a českých tradic, což bylo zjevně v rozporu s představami nové politické moci. Vše bylo přezkoumáváno a neustále kontrolováno orgány protektorátních úřadů. Z učebnic byly odstraněny všechny informace o

⁹³ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 16-18.

⁹⁴ Tamtéž

Československé republice, od září 1941 přešly všechny obecné a měšťanské školy pod přímý dohled místních školních inspekčních orgánů. V roce 1940 proběhly v Německu školské reformy, jejichž cílem bylo přizpůsobit vzdělávání norimberským zákonům a rasovým teoriím nacistické ideologie. Němci se usilovně snažili přimět české školství, aby se přizpůsobilo novému německému systému. V posledním válečném školním roce 1944/1945 se již ve vzdělávacím procesu projevovala naprostá anarchie způsobená nárůstem zatýkání odbojových učitelů a úplnou mobilizací učitelů a studentů do zákopů a k dalším úkolům.⁹⁵

Koncem roku 1944 bylo navzdory neustálému pronásledování, popravám a osobním tragédiím jasné, že válka se chýlí ke konci a že osvobození Československa je otázkou několika příštích měsíců. Skupiny učitelů a odborníků různé politické orientace začaly připravovat koncepce poválečné organizace a řízení škol. Tyto snahy posílil ústavní dekret prezidenta Edvarda Beneše ze 4. prosince 1944 o národních výborech.⁹⁶

2.4. Historický vývoj vzdělávání mezi lety 1948 až 1989

Poválečné období bylo silně ovlivněno celkovým výsledkem války, velkým lidovým nadšením z vítězství nad německými okupačními silami a touhou konečně změnit společenský řád ve smyslu demokratických, spravedlivých a rovnoprávných systémů. Rozhodující vliv na vnitřní organizaci měl Košický vládní program z dubna 1945, která byla výsledkem kompromisu mezi řadou politických skupin. Program vyzýval ke komplexní demokratizaci vzdělávacího systému, aby bylo vysokoškolské vzdělání dostupné většímu počtu občanů. V duchu vládního programu byly na jaře 1945 zahájeny přípravy na přijetí nového školského zákona. Tento zákon měl realizovat filozofii jednotné školy, která byla považována za záruku skutečné demokratizace vzdělávání a výchovy lidu. Hlavním orgánem politické moci se stal Národní výbor jako orgán lidové moci.⁹⁷

Po nastolení komunistické vlády v únoru 1948 následovala politická čistka tzv. akčními výbory obrozené národní fronty, která těžce postihla úředníky a instituce na všech úrovních školské správy a postupně ochromila jejich činnost. Nejdůležitějším školským zákonem týkajícím se všeobecného vzdělání byl Nejedlého zákon o jednotné škole z jara 1948. Tento zákon se snažil řešit dopady stávajícího duálního systému na sociální vrstvy společnosti z hlediska vnější organizace, ale neumožňoval vnitřní diferenciaci škol. Jedním ze slabých míst

⁹⁵ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 16-18.

⁹⁶ Tamtéž

⁹⁷ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 18-20.

bylo prodloužení povinné školní docházky na devět let. Záhy pod tlakem politické situace vstoupila v platnost novela zákona z roku 1953, která fakticky přiblížila československý vzdělávací systém sovětskému vzoru a vytvořila podmínky pro zneužívání školství pro ideologické a ekonomické zájmy strany a neodborné zásahy do úrovně vzdělání některých vrstev obyvatelstva. Tento stav trval až do konce 80. let, kdy docházelo k postupným reformním změnám, ale řešily se pouze problémy z minulosti, aniž by se řešila skutečná očekávání a potřeby.⁹⁸

V tomto období byla úroveň vzdělání obyvatelstva v oblasti morální a etické výchovy a výchovy k odborné způsobilosti výrazně oslabena ignorováním celkového vývoje ve světě. V oblasti všeobecného vzdělávání byla veškerá výuka podrobena kontrole ideologické povahy a vědeckému výkladu. Stát v rukou komunistické strany musel zajistit kvantitativní nárůst škol, zaručit povinnou školní docházku a rozšířit možnosti přístupu k úplnému střednímu vzdělání, které mělo z velké části podobu nematuritního učňovského vzdělávání. Školy se staly oporou socialistického systému a učitelé a zaměstnanci byly nuceni sloužit vládnoucím zájmům komunistické strany. Komunistická strana svými rozhodnutími postupně upevňovala své vedoucí postavení ve státní, veřejné a místní správě. Kvalita pedagogiky byla měřena a hodnocena podle kritérií úspěšnosti a efektivity komunistické výchovy. V 70. letech 20. století se Československá socialistická republika dostala pod plnou kontrolu komunistické strany, která měla neomezené rozhodovací pravomoci. Tento stav trval až do revoluční likvidace komunistického totalitního režimu v listopadu 1989 a postupného zavádění demokratických principů do řízení a správy školství.⁹⁹

2.5. Historický vývoj po roce 1989

Roku 1969 bylo založeno Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy tak jak jej známe nyní. Analýza dokumentů vzdělávací politiky po roce 1989 ukázala nedostatečnou pozornost věnovanou učitelské profesi, přípravě na ni a celoživotnímu profesnímu rozvoji. Ministerstvo školství se dlouhodobě nezabývalo tímto tématem, což vedlo k absenci konkrétního plánu pro přípravu učitelů a nedostatečné koordinaci vzdělávacích aktivit na univerzitách. Tato situace vedla k chaotickému vývoji v přípravě učitelů na fakultách, kde byly vidět jak pozitivní, tak ale i negativní aspekty. Postupem času se objevil talk na deprofesionalizaci vzdělávání učitelů pro druhý stupeň základních škol a středních škol, což

⁹⁸ KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Str. 18-20.

⁹⁹ Tamtéž

vyvolalo diskusi o směřování profesního vzdělávání. Ministerstvo školství v roce 1995 vydalo první rámcový dokument týkající se vzdělávání učitelů, nicméně jeho strategie nebyly vůbec realizovány v praxi. Navrhovaná koncepce byla kritizována odbornou veřejností, zejména kvůli snaze de-univerzitovat vzdělávání učitelů a snížit jeho profesionální úroveň. Tento dokument nakonec nebyl realizován. Tím se dostáváme do současné situace, co se týče strategií vydávané ministerstvem.¹⁰⁰

¹⁰⁰ SPILKOVÁ, Vladimíra. *Přístupy české vzdělávací politiky po roce 1989: Deprofesionalizace učitelství a učitelského vzdělávání?* Online. *Pedagogika*. 2016, roč. 66, č. 4. ISSN 2336-2189. Dostupné z: <https://doi.org/10.14712/23362189.2016.348>.

3 Bílá kniha České republiky

Tato kapitola se bude zabývat prvním strategickým dokumentem, a to konkrétně Bílou knihou – národním programem rozvoje vzdělání v České republice. Vzhledem k tomu, že Bílá kniha definitivně pozbývá platnost, budou do diplomové práce vybrány pouze ty kapitoly, které jsou nejvíce potřebné. Bude se tedy zabývat obecnými cíli, řízením a financováním vzdělávací soustavy, dále specifickými problémy stupňů a oblastí vzdělávání, a to konkrétně u předškolního, základního, středního všeobecného a středního odborného vzdělávání. V závěru rozebere specifické problémy terciálního sektoru vzdělávání.

Bílá kniha byla vydána Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy roku 2001. Předtím, než byla strategie vůbec schválena, probíhaly diskuse mezi českými odborníky a zahraničními experty. Přípravné práce se konaly v Ústavu výzkumu a rozvoje školství Univerzity Karlovy. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice měl být proveden pomocí dlouhodobých plánů vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací činnosti a dalších iniciativ. Bílá kniha formuje vládní strategii v oblasti vzdělávání v podobě ideologických základů, obecných cílů a rozvojových programů, kterými se řídí rozvoj vzdělávacího systému. Strategie odráží zájmy celé společnosti a poskytuje konkrétní podněty pro činnost škol.^{101 102}

3.1. Obecné cíle vzdělávání

Cíle vzdělávání měly vycházet z potřeb jednotlivce i společnosti. Vzdělání předpokládalo nejen rozvoj vědomostí a poznání, intelektuálních schopností, ale také osvojení sociálních a jiných dovedností, duchovních, morálních a estetických hodnot, žádoucích vztahů k druhým lidem a společnosti obecně, citového a liberálního rozvoje, a především schopnosti uplatnit se v neustále měnících se podmínkách zaměstnání a s tím související uplatnění na trhu práce. V důsledku toho vzdělání obsahuje různé aspekty. Ty zahrnují osobní rozvoj, integrování do společnosti, formování občanské identity a přípravu na profesní život. Vzdělávací soustava se proto zaměřovala hlavně na následující cíle.¹⁰³

- **Rozvoj lidské individuality:** kdy je nezbytné pečovat o zachování fyzického a duševního zdraví jednotlivců. To zahrnuje podporu každého jednotlivce v jeho

¹⁰¹ MŠMT. Bílá kniha-národní program rozvoje vzdělání v ČR 2002. Online. 4. 12. 2002. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelani-v-cr>.

¹⁰² Medium. Formální učení v ČR – kurikulární dokumenty – Bílá kniha. Online. 26. 1. 2018. Dostupné z: <https://medium.com/uisk-library-services-today/form%C3%A1ln%C3%AD-u%C4%8Den%C3%AD-v-%C4%8Dr-kurikul%C3%A1rn%C3%AD-dokumenty-b%C3%AD%C3%A1-kniha-8d40e353c17d>.

¹⁰³ Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8. Str. 13-15.

osobním růstu a maximální využití jeho schopností. Hlavním cílem je podporovat kognitivní, psychomotorický a emoční rozvoj lidí. Tato péče o individuální rozvoj je důležitá nejen z hlediska jednotlivce, ale také pro společnost jako celek. Celkový tvůrčí potenciál obyvatel každé země totiž představuje klíčový zdroj pro její rozvoj a ekonomickou prosperitu.

- **Zprostředkování historicky vzniklé kultury společnosti:** včetně věd, techniky, umění, pracovních dovedností a hodnot. Má za cíl předat tuto bohatou historii jak novým generacím, tak osvětlovat mysl a činnosti všech členů společnosti. Vzdělávání tímto způsobem hraje klíčovou roli v udržení spojitosti mezi minulostí, přítomností a budoucností a zapojuje jednotlivce do společenského procesu poznání. Současně podporuje uchování a rozvoj národní, jazykové a kulturní identity, s důrazem na ochranu kulturního dědictví.
- **Ochrana životního prostředí ve smyslu zajištění udržitelného rozvoje společnosti:** to není jen o předávání informací, ale také o vytváření citlivého vztahu k přírodě a získávání dovedností a motivace k aktivnímu přispívání k vytváření zdravého životního prostředí a odstraňování chudoby na celosvětové úrovni.
- **Posilování soudržnosti společnosti:** vzdělávací systém plní klíčovou roli při integrování společnosti. Jeho úkolem není pouze předávat sdílené hodnoty a tradice, ale také zajistit rovný přístup ke vzdělání, eliminovat sociální a kulturní nerovnosti a podporovat demokracii a toleranci ve vztahu ke všem členům společnosti, bez ohledu na jejich rozdílnost. Důležitým prvkem je výchova k lidským právům a multikulturalitě, která se zaměřuje na porozumění a sounáležitost s různými menšinami. Menšinové školství, dvoujazyčné školy a integrace cizinců jsou klíčovými aspekty podporujícími tuto inkluzivní společenskou dynamiku.
- **Podpora demokracie a občanské společnosti:** demokracie vyžaduje občany s rozvahou, kritickým myšlením a nezávislým přístupem, kteří ctí svou důstojnost a respektují práva ostatních. Školní prostředí, kam vstupují děti, hraje klíčovou roli v budování demokratického společenství. To zahrnuje vzájemný respekt mezi učitelem a žákem, formování školní komunity jako rovnoprávných partnerů a celkové uspořádání vzdělávacího systému s vyváženými

kompetencemi a účastí všech zainteresovaných stran. Výchova k demokratickému občanství není omezena jen na mladé generace, ale také se týká dospělých ve společnostech, kde žijí a pracují. Kritický přístup k médiím je také nedílnou součástí výchovy k demokracii.

- **Výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě v evropské i globalizující se společnosti:** tento cíl rozšiřuje původní záměr na vyšší úroveň. Znamená aktivní snahu o život bez konfliktů a negativních postojů nejen ve vztahu k ostatním lidem, ale také vůči různým národům, jazykům, menšinám a kulturám. Je to schopnost přijmout a respektovat výrazné rozdíly mezi lidmi a kulturami v dnešním propojeném světě.
- **Zvyšování konkurenceschopnosti ekonomiky a prosperity společnosti:** moderní vzdělávací systém by měl výrazně přispívat k rozvoji lidských zdrojů, což je klíčový faktor ekonomického pokroku v dnešní společnosti. Svými funkcemi ovlivňuje nejen kvalifikaci, pružnost a přizpůsobivost pracovní síly, ale také schopnosti inovace, adaptace na změny, rozvoj a využívání nových technologií a úroveň řízení.
- **Zvyšování zaměstnanosti:** to znamená být schopen najít si a udržet zaměstnání. Vyžaduje to zaměření jak na obecné, tak na odborné vzdělávání s důrazem na pružnost, adaptabilitu, tvořivost, iniciativu, samostatnost a odpovědnost jednotlivce. Tento přístup zdůrazňuje důležitost obecného vzdělání, budování silné základny odborného vzdělávání a rozvoj klíčových dovedností. Důležitým aspektem je i podpora celoživotního vzdělávání pro každého. Tento přístup souvisí s posilováním vzdělání v oblastech preferovaných globálním trhem práce, zejména v oblasti dovedností potřebných pro informační společnost, jako je práce s moderními informačními a komunikačními technologiemi, schopnost vyhledávat informace a kritického myšlení.¹⁰⁴

3.2. Řízení a financování vzdělávání

V době, kdy se vydával tento strategický dokument probíhala v České republice komplexní reforma veřejné správy. Reforma byla zaměřena na demokratizaci v celkovém kontextu, i ve sféře vzdělávání, která měla být dosažena zejména decentralizací a participací. Dále byl také kladen důraz na profesionalizaci, dosahovanou zvyšováním kompetencí

¹⁰⁴ Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Str. 13-15.

pracovníků veřejné správy a implementaci efektivnějších systémů, nástrojů a metod řízení. Zásadním trendem v celé veřejné správě byl posun pravomocí z centrální úrovně státní správy směrem k decentralizovaným úrovním územních a obecních samospráv. V oblasti školství došlo k dalšímu posílení autonomie škol a pravomocí školských rad. Podobná tendence byla zaznamenána i v oblasti finančních toků, vytváření, rozdělování a využívání peněžních fondů. Jak ve veřejných rozpočtech na všech úrovních veřejné správy, tak i u dalších jí podřízených subjektů. Reformní procesy v oblasti školství vedly ke změnám v kompetencích a odpovědnosti škol a vzdělávacích institucí. Kromě dosavadní výrazné autonomie v oblasti kurikula a personální politiky se všechny školy staly relativně nezávislými subjekty i při zvládnutí ekonomicko-finančních a administrativně-správních úkolů. Reforma veřejné správy vytvářela nové podmínky a požadavky na řízení a financování vzdělávacího systému.¹⁰⁵

3.2.1. Řízení vzdělávání

Nová situace umožňovala využití decentralizace k povzbuzení aktivit zastupitelských orgánů a sociálních partnerů na všech úrovních a jejich zapojení do postupného řešení dlouhodobých problémů v oblasti řízení a financování školství, včetně mimoškolských forem vzdělání. Tím mohlo dojít ke zvýšení efektivity celého systému a k posílení kvality vzdělání.¹⁰⁶

Primárním úkolem centra bylo definovat strategické cíle a hlavní principy, stanovit pravidla hry, vytvořit vhodné podmínky, implementovat klíčové mechanismy nepřímého řízení, sledovat procesy a vybudovat komplexní systém evaluace na všech úrovních, s cílem zajistit odpovídající kvalitu vzdělání. Centrum mělo být podporováno a mělo sloužit jako korektiv pro záměry Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, a to prostřednictvím ústředního orgánu, jmenovaného vládou. Tím se stala Národní rada pro vzdělávání a rozvoj lidských zdrojů. Ministerstvo považovalo za nezbytné nejen zlepšovat a nadále zdokonalovat profesionální úroveň a výkonnost svých zaměstnanců, ale také plánovalo aktivně přispívat k přípravě pracovníků veřejné správy v oblasti školství v krajích (či okresech, obcích). Cílem bylo zajistit, aby tito pracovníci byli dostatečně kompetentní k plnění funkcí a úkolů, které byly stanoveny pro příslušný stupeň řízení. Vzdělávací programy, které měly být nabízeny, měly odpovídat potřebám krajů a poskytovat znalosti, dovednosti a efektivní osvojení nástrojů a metodických postupů. Pro činnost zastupitelstev na krajské a obecní úrovni bylo klíčové nejen explicitně stanovit práva a povinnosti v oblasti vzdělávání, ale také zřídit jejich pomocné orgány s jasným stanovením rozsahu jejich působnosti, priorit a pravidel, zejména v kontextu vztahů se

¹⁰⁵ Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Str. 25-30.

¹⁰⁶ Tamtéž

správními orgány, především v oblasti školství. Hlavním záměrem a účelem řízení v nových podmínkách bylo vytvořit podmínky a mechanismy, které by umožnily vnější podporu a působení na školy, s cílem podnítit samotné školy k vnitřním změnám.¹⁰⁷

3.2.2. Financování vzdělávání

Financování škol v minulém systému bylo postaveno na principu vícezdrojového financování, stejně jako u škol zřizovaných obcemi. Finanční prostředky byly rozděleny mezi přímé náklady na vzdělávání, které hradil stát, a ostatní provozní a investiční výdaje, které hradili zřizovatelé. Tento systém navazoval na předchozí strukturu, která reflektovala změny ve státní správě a samosprávě. Státní správa, zejména MŠMT, si zachovala roli normotvornou a metodické řízení, zatímco přímé financování bylo svěřeno státní správě a krajům. Dotace soukromým školám byly poskytovány v rámci přenesené působnosti kraje. Financování škol a školských zařízení, které byly zřízeny obcemi, zůstalo beze změn. Během přechodného období byl referát školství zodpovědný za zabezpečení tohoto financování. MŠMT provedlo rozdělení přímých nákladů na vzdělávání podle okresů a prostředky byly poskytovány regionům formou transferů z rozpočtu kapitoly MŠMT okresním úřadům. Priority tehdejší finanční politiky byly následující:

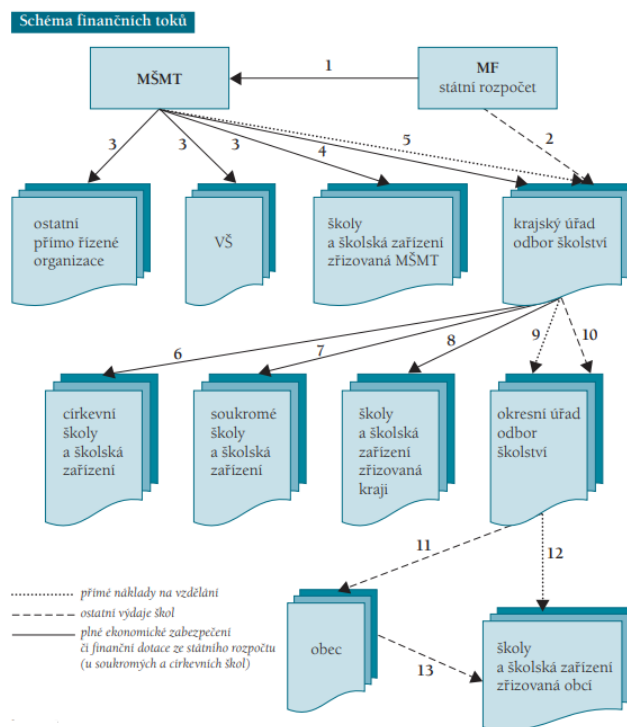
- **Odměňování pracovníků:** zabezpečit finanční podmínky pro pedagogické pracovníky tak, aby jejich průměrné platy představovaly o 30 % více než průměrné platy v národním hospodářství a tuto proporcionalitu udržet i v následujících letech. Opatření by vytvořilo ekonomický základ pro zvýšení prestiže učitelské profese mezi lidmi. Pro nepedagogické pracovníky by mělo být zajištěno, že průměrné platy v dalších letech vzrostou na úroveň srovnatelných povolání v celé veřejné sféře.
- **Inovační a rozvojové programy:** programy, které budou jedním z klíčových prostředků pro nepřímé řízení.
- **Odstranění nedostatků v péči o majetek:** prostřednictvím zvýšení finančních prostředků jak v oblasti investic, tak i běžných provozních výdajů.¹⁰⁸

Probíhaly také finanční kontroly (předběžné, průběžné a následné), které měly za úkol ověřit skutečnosti relevantní pro poskytnutí finančních prostředků ze státního rozpočtu nebo jiných státních peněžních zdrojů, včetně Národního fondu. Kontroly se zaměřovaly na

¹⁰⁷ Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Str. 25-30.

¹⁰⁸ Tamtéž

oprávněnost, efektivitu a hospodárnost při nakládání s těmito prostředky a zajišťovaly dodržování metodik financování a stanovených normativů ministerstvem (to poskytovalo finanční prostředky České školní inspekci, ministerstvu, krajům, okresům a obcím v rámci jejich rozpočtu).¹⁰⁹ Následující obrázek znázorňuje, jak probíhal tok finančních prostředků ve vzdělávací politice.

Obrázek č. 2: Schéma finančních toků, zdroj: Bílá kniha České republiky

3.3. Specifické řešení problémů v různých stupních vzdělávání

3.3.1. Předškolní vzdělávání

V oblasti předškolního vzdělávání byla a stále je řada problémů, ačkoliv je důležité poznamenat, že řada z nich se odlišovala v závislosti na konkrétních regionech. Avšak mezi problémy, které byly pro většinu z nich totožné můžeme zařadit nedostatek finančních prostředků, který značně ovlivňoval kvalitu vzdělávání; přístupnost předškolního vzdělávání pro obyvatelstvo v odlehlejších oblastech nebo mezi sociálně znevýhodněnými rodinami, s čím také souvisí nedostatek volných míst pro nové žáky; kvalifikace učitelů, při které je potřeba pedagogického vzdělání a dovednosti, které vedou k porozumění potřebám dětí; v neposlední řadě také zaměření na různorodost, která je důležité pro zaměření se na individuální potřeby různých dětí.¹¹⁰

¹⁰⁹ Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Str. 25-30.

¹¹⁰ Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Str. 45-54.

Vzhledem k důležitosti předškolního vzdělávání jako zahajovací fáze celoživotního učení bylo nezbytné neustále zdokonalovat jeho kvalitu a dostupnost. Klíčové prvky tohoto procesu zahrnovaly zakotvení předškolního vzdělávání v rámci celého systému celoživotního vzdělávání, přezkoumání cílů a obsahu předškolního vzdělávání a zvyšování kvalifikace pedagogů působících v této oblasti. Strategie přišla s řadou doporučení pro mateřské školy, kdy mezi ty nejhlavnější z nich patřily zejména:

- Zabezpečit, aby každé dítě předškolního věku mělo právo na předškolní vzdělávání a reálnou možnost toto právo naplnit; zahrnout předškolní vzdělávání do celkové struktury vzdělávacího systému; povinnost obcí stanovit zákonem, aby poskytovaly předškolní vzdělávání pro všechny děti daného věku, pokud to jejich rodiče požadují.
- V rámci vzdělávání po celý život podporovat vytváření programů, které zajistí kvalitní péči a výchovu pro děti do tří let, především prostřednictvím spolupráce s rodinou nebo matkou.
- Vytvořit obecný plán pro vzdělávání předškolních dětí, který nově stanoví cíle, obsah a očekávané výsledky vzdělávání. Taktéž určit podmínky, za kterých může probíhat předškolní vzdělávání. Zajistit závaznost tohoto plánu pro předškolní vzdělávání a povinnost každé instituce řídit se školním vzdělávacím programem stanoveným zákonem.
- Vzhledem k nedostatečnému kontaktu dětí se zdravou přírodou, která je pro jejich plnohodnotný vývoj klíčová, vytvářet co nejvíce příležitostí k tomu, aby děti měly přímý kontakt se zdravým přírodním prostředím.
- Vymezit část státních financí na podporu výzkumných programů, které mají za cíl zlepšit kvalitu předškolního vzdělávání.
- S ohledem na potřebu, aby pedagogové ve školce měli rozsáhlé odborné, pedagogické a sociální znalosti a dovednosti, zabezpečit, že jejich vzdělání na vysoké úrovni odpovídá bakalářskému studiu na pedagogických fakultách univerzit nebo na vyšších odborných školách s akreditací pro bakalářské studium. Toto opatření vnímat také jako snahu o zlepšení jejich společenského

a profesního postavení. Změny v požadavcích na vzdělání a kvalifikaci pedagogů zajistit v legislativě.¹¹¹

3.3.2. Základní vzdělávání

Stejně tak jako v předškolním vzdělávání i na úrovni základního vzdělávání je řada problémů, pro které se tento program rozvoje vzdělání snažil nalézt řešení. Mnohé z nich jsou dokonce podobné jako v předchozí kapitole. Základní školní vzdělání se skládá ze dvou stupňů: prvního a druhého. Každá tato fáze vzdělávání má své vlastní cíle, unikátní metody a formy práce, ale také specifické výzvy a problémy, které je třeba řešit. I v tomto případě navrhovala strategie řadu doporučení a cílů, které se snažila naplnit. Jsou jimi:

- Podtrhnout důležitost a charakteristiku prvního a druhého stupně základního vzdělávání v klíčových pedagogických dokumentech a souvisejících částech vzdělávacího systému; v zákoně jasně definovat první a druhý stupeň základního vzdělávání jako dvě oddělené úrovně s konkrétními cíli a potřebami; sledovat profesionální dovednosti učitelů prvního stupně základního vzdělávání jako rovnocenné s odborným vzděláním učitelů na vyšších stupních.
- Vytvořit obecný vzdělávací plán pro základní školní vzdělávání, který bude obsahovat jasně stanovené cíle, obsah, klíčové dovednosti a podmínky pro učení na prvním i druhém stupni; podporovat školy při vytváření svých vlastních vzdělávacích programů, které budou specifické pro oba stupně základního vzdělávání.
- Systematicky řešit postupný přechod k integrovanému a vnitřně diferencovanému vzdělávání na základní úrovni. Tento přístup má za cíl vytvořit optimální podmínky pro všechny žáky, podporovat rozvoj jejich talentů a usnadnit integraci žáků se zdravotními nebo sociálními obtížemi. Tím by měly být sníženy důvody pro zařazování žáků do speciálních škol či tříd.
- Zaměřit se na celkové změny v životě školy a výuce, a podporovat inovativní programy a aktivity, které odpovídají potřebám žáků v daném věku.
- Přepracovat způsob, jakým jsou učitelé pro první a druhý stupeň základního vzdělávání připravováni, s použitím jasně definovaných normativních kvalifikačních požadavků od státu. Při tomto procesu by měla být zachována

¹¹¹ Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Str. 45-54.

úroveň magisterského vzdělání a dbát se o rovnoměrné zastoupení odborných, pedagogicko-psychologických, předmětově didaktických a praktických aspektů přípravy.¹¹²

3.3.3. Střední všeobecné a střední odborné vzdělávání

Střední vzdělávání bylo již během této strategie rozděleno do třech druhů škol. Všeobecné vzdělání dosahovali žáci na gymnáziích, odborně technické či ekonomické apod. vzdělání na středních odborných školách a učňovské vzdělání na středních odborných učilištích. Tento systém ale nebyl podle odborníků dostačující novým potřebám. Proto bylo cílem vytvořit otevřený, koherentní a transparentní systém středoškolského vzdělávání. Ten měl zahrnovat jak vzájemně propojené nebo na sebe navazující vzdělávací programy s podílem obecného a odborného, tak ale i teoretického a praktického obsahu vzdělávání. Kladen byl důraz především na zajištění připravenosti mladých lidí na celoživotní učení, podporování zaměstnanosti mladých lidí v průběhu celého života, rozvíjení širokého všeobecného a obecně odborného základu vzdělání a uplatnění všeobecně použitelné tzv. klíčové kompetence. Bílá kniha pro tento stupeň vzdělávání navrhla následující doporučení, která by měla pomoci v řešení tehdejších problémů.

- Zvýšit podíl populace s úplným středním vzděláním s maturitou na 75 %. Zároveň posílit zastoupení všeobecně vzdělávacích programů, včetně široce profilovaných odborných vzdělávacích programů, které mají transferovou funkci do terciálního sektoru (například se jedná o lycea), až na 30 %. Dále také podporovat rozšíření nástavbového studia pro absolventy učebních oborů.
- Vytvořit a právně upravit národní program vzdělávání spolu s obecnými vzdělávacími směry, které budou postaveny na rozsáhlém základu znalostí a klíčových dovednostech, a následně je integrovat do konkrétních školních vzdělávacích programů.
- Rozlišovat diferenciaci vzdělávacích programů gymnázia tak, aby získalo širší všeobecně vzdělávací charakter a plnilo různorodé vzdělávací potřeby, nejen akademické.

¹¹² Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Str. 45-54.

- Navrhnout dvouúrovňovou společnou část maturitní zkoušky, která bude volitelná podle každého žáka. Součástí školní části maturitní zkoušky může být rovněž vypracování a obhajoba závěrečné maturitní práce.
- Spolu se sociálními partnery navrhnout a implementovat podpůrná opatření s cílem zlepšit přechod absolventů do praxe, jako je například zajištění účasti zástupců zaměstnavatelské sféry při závěrečných učňovských zkouškách. Dále podporovat a legislativně zakotvit systém alespoň několikaměsíční řízené praxe pro každého žáka odborného vzdělávání v oblasti podnikání.¹¹³

3.3.4. Vyšší odborné vzdělávání

Vyšší odborné studium a instituce, které ho nabízejí, byly relativně novými prvky v českém vzdělávacím systému. Proto bylo zcela přirozené, že v tomto kontextu vznikala potřeba řešit více specifických problémů než v případě vysokých škol. Reformou veřejné správy a přenesením odpovědnosti na krajské orgány za tuto část vzdělávací soustavy vznikla nová situace, která vedla k užšímu propojení s regionálními potřebami. Cílem ve vyšším odborném vzdělání bylo především:

- Po individuálním zhodnocení přesunout kratší programy, zejména ty na VOŠ, které sdílejí existenci s SOŠ (střední odborné školy), do kategorie pomaturitního studia.
- Přeměnit VOŠ, jejichž programy obdržely akreditaci na bakalářskou úroveň, na neuniverzitní vysoké školy.
- Uchovat ve struktuře VOŠ s vysokou kvalitou a dostatečným personálním i materiálním zázemím vzdělávací programy, které efektivně doplňují nabídku vysokých škol nebo působí jako centra v regionálních oblastech nebo aglomeracích s nedostatečnou nabídkou terciálního vzdělávání.
- Primární odpovědnost za výuku na vyšších odborných školách spočívá na kmenových pedagozích, přestože přínos vysokoškolských učitelů a odborníků z praxe má významný vliv.

¹¹³ Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Str. 45-54.

- Je nezbytné poskytnout možnosti pro vzdělávání a odborný rozvoj učitelů prostřednictvím spolupráce s vysokými školami a též prostřednictvím stáží v podnicích.
- Nicméně, předpokladem je nižší úroveň přímých vyučovacích povinností, než je běžné na středních školách.¹¹⁴

3.3.5. Vysokoškolské vzdělávání

Vysoké školy tvoří podstatnou část terciálního sektoru vzdělávání, představují nejvyšší úroveň vzdělávací soustavy a jsou centry vrcholného akademického vývoje. Hlavní činností vysoké školy je výuka, která je úzce propojena s výzkumem, vývojem a dalšími kreativními nebo uměleckými aktivitami. Její význam pro sociální a ekonomický rozvoj společnosti je neméně důležitý. Podle této strategie musela vysoká škola nejen plnit tyto role, ale také se aktivně prezentovat a využívat k tomu všechny dostupné nástroje, včetně interního a externího hodnocení a zveřejňování výsledků, dlouhodobého plánu rozvoje a výročních zpráv o své činnosti. V rozvoji otevřenosti vůči společnosti vysoké školy měly hrát významnou roli v nabídce perspektivních programů v rámci celoživotního vzdělávání, které mohly podporovat změnu přístupu k hodnotám vzdělání. Cílem rozvoje studijních programů bylo dosáhnout situace, kde přibližně polovina absolventů vstupovala do profesní sféry po dokončení bakalářského studia nebo vyššího odborného studia. K tomu bylo nezbytné vytvořit konkrétní podmínky pro úspěšné uplatnění absolventů a prostřednictvím osvětové činnosti zvyšovat jejich společenské uznání. Rozvoj univerzitního systému byl úzce spojen s kvalitou pedagogického sboru. Kvalita výuky, výzkumu a dalších tvůrčích aktivit na školách jednoznačně souvisela s kvalitou těchto odborníků. Prioritou bylo vytváření lepších podmínek pro výzkum mladých akademických pracovníků a jejich podpora prostřednictvím rozvojových programů, pokud to bylo možné. Zvýšení finančních prostředků by umožnilo vysokým školám efektivně rozhodovat o počtu akademických pracovníků a odpovídajícímu finančnímu odhodnocení. Toto financování mělo být zaměřeno i na profesní rozvoj dalších akademických pracovníků, a to zejména v oblastech informatiky, jazyků, vědeckých disciplín a vedení univerzit. V plánu bylo realizovat krátkodobé kurzy, střednědobé zahraniční stáže a doktorské studijní programy. Vzhledem k prodlužování celkové průměrné délky vzdělávání na všech stupních škol bylo nutné přizpůsobit věkové hranice a další podmínky pro nepřímou podporu vzdělávání v sociálních a daňových zákonech, zejména s ohledem na zvyšující se ročníky vysokoškolských

¹¹⁴ Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Str. 69-75.

studentů. Vybraná doporučení a cíle v oblasti terciálního vzdělávání z této strategie jsou následující:

- Rozvoj nabídky studijních programů bude směřovat k cíli, kde přibližně polovina absolventů vstupuje do profesní sféry po dokončení bakalářského studia nebo vyššího odborného studia. K dosažení tohoto cíle je nezbytné vytvářet specifické podmínky, které umožní úspěšné uplatnění absolventů.
- Studenti budou usměřováni k dosažení vysoké odborné flexibility, k rozvoji tvůrčích dovedností, kulturních a komunikačních schopností a vychováni k morálním hodnotám. V sektoru terciálního vzdělávání je nezbytné systematicky posilovat výchovu k demokratickému občanství, multikulturalitě, toleranci a morálním hodnotám.
- V rámci tohoto systému budou zájemci schopni individuálně vybrat svoji vlastní vzdělávací trajektorii, která bude odpovídat jejich zájmům a schopnostem. V případě potřeby budou moci tuto cestu měnit a pokračovat ve vzdělávání po celou dobu svého studia.¹¹⁵

3.4. Analýza národního programu rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice již pozbyl platnosti, a proto je tedy možné zjistit, jaký měl tento program výsledek. V průběhu platnosti vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy dokument „Analýza Bílé knihy“, kde rozebírá, jak si tato strategie vedla a jestli se stanovené cíle plní. Implementace doporučení Bílé knihy byla obtížná vzhledem k politickým podmínkám. Během krátké doby, celkem osmi let, se na Ministerstvu školství vystřídalo hned šest různých ministrů, kteří působili pod pěti různými premiéry, a většinou vedli vládu s minimální podporou. To znamenalo, že nebylo možné prosadit žádná kontroverzní opatření.¹¹⁶

V období, kdy byla realizována Bílá kniha, bylo pro Českou republiku obdobím ekonomického růstu a prosperity. Probíhaly bezprecedentní podpory v podobě strukturálních fondů, které vytvářely velmi dobré podmínky pro realizaci a inovace jakýchkoli nových

¹¹⁵ Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Str. 69-75.

¹¹⁶ MŠMT. Analýza Bílé knihy. Online. 13.3.2009. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelani-v-cr>.

opatření. Bohužel ani za těchto příznivých podmínek se nepodařilo celkově navýšit výdaje za vzdělávání, tak jak se plánovalo. Ohodnocení toho, jak jsou splňovány cíle Bílé knihy, je komplikované, protože samotné cíle jsou formulovány docela obecně. Chybí jim jasné uspořádání podle důležitosti, příčinných souvislostí a vztahu k navrhovaným opatřením. Raritně se stává, že jsou cíle vyjádřeny tak, aby bylo možné průběžně nebo finálně hodnotit, a často chybí přesně definované ukazatele pro sledování jejich dosažení. Uvedené nedostatky dokumentu pravděpodobně měly špatný vliv na to, jak byla Bílá kniha skutečně prosazována. Z tohoto důvodu nesplnila očekávání jako hlavní směrnice pro další dokumenty. Přesto je třeba ocenit její kvalitu a myšlenkovou hloubku, které předčily mnoho podobných dokumentů doma i v zahraničí. Většina stanovených cílů zůstává relevantní a aktuální i v současnosti. Důvody, proč se málo z toho, co Bílá kniha předvíдалa, skutečně uskutečnilo podle původních plánů, lze hledat spíše v řízení v oblasti vzdělávání v České republice než v samotné Bílé knize.¹¹⁷

¹¹⁷ MŠMT. *Analýza Bílé knihy*.

4 Současná vzdělávací politika

Ještě, než další kapitola naváže s novou strategií vzdělávací politiky, která je napsána s výhledem do roku 2030+ rozebere tato kapitola současné nejzávažnější problémy vzdělávací politiky, které byly zpracovány zapsaným spolkem „Pedagogická komora“. Spolek byl vyzván ke zpracování v průběhu přípravných prací na Strategii vzdělávací politiky ČR do roku 2030+. Toto zpracování se uskutečňovalo na základě anket, které byly rozesílány mezi členy spolku (kterých je momentálně okolo 2500). Součástí se také stal otevřený dopis adresovaný politikům, který vyzývá k záchraně českého školství. Tento dopis podepsalo více než 3 800 pedagogů z celé republiky. Dokument obsahuje celkem pět nejzásadnějších problémů, které budou v následujících odstavcích blíže rozebrány.¹¹⁸

Jako prvním rozebíraným problémem se staly špatné pracovní podmínky učitelů, ředitelů škol a dalších pedagogických i nepedagogických zaměstnanců. Pedagogové jsou v současnosti přetíženi administrativou, což omezuje čas na přípravu kvalitnější výuky. Učitelé se potýkají se stále více úkoly, které nespadají pod pedagogickou činnost, a které by jinak mohl vykonávat podpůrný personál. Tato situace vede k vyšší pracovní zátěži a ohrožuje pedagogy syndromem vyhoření. Chybí systematická prevence a podpora, včetně placeného volna po delší době práce ve škole. Skutečná pracovní doba učitelů často přesahuje osm hodin denně, což může být problematické, zejména pro třídní učitele s až deseti hodinami denně. Zároveň se pedagogové potýkají s neustálým narůstáním povinností, bez adekvátní podpory a zhodnocení lidských možností. Druhým problémem, kterým se Pedagogická komora zabývá je, že chybí systémové zapojení pedagogů z praxe do přípravy změn ve vzdělávání a rozhodování o změnách ve školství je netransparentní. Vláda, MŠMT a organizace řídící školy neuznávají učitele za důležité partnery při rozhodování o změnách ve školství. Profesní organizace učitelů nejsou zapojeny do diskusí o legislativních změnách nebo do změn v klíčových dokumentech, a jejich názory nejsou brány v úvahu. Učitelé s praktickou zkušeností s aktuálním systémem mají nejlepší podvědomí o potřebných změnách a jsou schopni identifikovat nedostatky. Důležitá je i reprezentativnost organizací a transparentnost procesu rozhodování, což v současné praxi chybí. Oznámení o plánovaných změnách a složení pracovních týmů jsou nedostatečně zveřejňovány, což vytváří prostor pro neprůhledné zásahy lobbistů.^{119 120}

¹¹⁸ Pedagogická komora. *5 nejzávažnějších systémových problémů českého školství*. Online. 13. 5. 2019. Dostupné z: <https://www.pedagogicka-komora.cz/2019/05/5-nejzavaznejsich-systemovych-problemu.html>.

¹¹⁹ Lobbistou může být kdokoli, kdo se soustavně snaží ovlivnit rozhodování na národní úrovni.

¹²⁰ Pedagogická komora. *5 nejzávažnějších systémových problémů českého školství*.

Dlouhodobé podfinancování školství. Jeden z nejčastěji řešených problémů a zároveň třetí problém rozebíraný Pedagogickou komorou. Česká republika věnuje školství jedno z nejnižších procent HDP v EU a OECD. V roce 2016 klesl podíl školství na HDP na historické minimum 3,6 %. To se projevuje v nízkých platech pedagogů, což vede k odchodu z oboru a obtížnému hledání náhrady. Průměrný věk pedagogů stoupá, a často vyučují i lidé v důchodovém věku. Nízké platy, které jsou mnohdy vysoké jako 60 % průměrné mzdy vysokoškolsky vzdělaných pracovníků v EU, snižují kvalitu výuky a zvyšují počet nekvalifikovaných učitelů. Finanční nedostatky ovlivňují podporu pro učebnice, pomůcky a další potřeby, což vede k tomu, že technické vybavení škol je často zastaralé.¹²¹

Předposledním zmíněným problémem je současné nastavení společného vzdělávání, které rozvrací výuku a má negativní dopady na kvalitu vzdělávání. V roce 2016 byla zavedena nová přísná pravidla pro společné vzdělávání, která se ukázala jako neefektivní a musela být opakovaně upravena. Ministerstvo školství nezapojilo zástupce pracující s žáky (speciální pedagogové, učitelé) do přípravy změn, a naopak upřednostnilo názory organizací, které s dětmi ve školách nepůsobí. Ignorování názorů zkušených pedagogů vedlo k byrokratickému systému, který zatěžuje školy administrativou a snižuje kvalitu výuky. Speciální třídy ubývají a pedagogové bez speciálního vzdělání nahrazují speciální pedagogy, což vede k velké deprofesionalizaci výuky. Pozornost se zaměřuje především na asistenty pedagoga, kteří ale nemají odpovídající vzdělání v oblasti speciální pedagogiky a často disponují pouze kurzem, který je však nedostačující.¹²²

Poslední je v dokumentu zmíněno nekoncepční rozhodování, které není založeno na analýzách, statistikách, ověřování v praxi a zahraničních zkušenostech. Změny ve školství probíhají náhodně a často jsou motivovány politicky spíše než odborně. Absence statistických dat o českém školství a detailní analýzy zahraničních systémů brání kvalitní veřejné diskuzi o plánovaných změnách. Kritickým bodem je také absence jasné koncepce a vize vzdělávání. Mnohdy se změny provádějí bez ověření v praxi a chybí shoda napříč politickým spektrem, což vede k častým zrušením předchozích opatření novou vládou.¹²³

Následující kapitola bude již o výše zmiňované strategii a odhalí, zda se skutečně zabývá těmi nejzásadnějšími problémy, které jsou vnímány pedagogy osobně, nebo zda se tento sepsaný dokument přehlédl.

¹²¹ Pedagogická komora. *5 nejzávažnějších systémových problémů českého školství*.

¹²² Tamtéž

¹²³ Pedagogická komora. *5 nejzávažnějších systémových problémů českého školství*.

5 Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+

Po skončení platnosti národního programu rozvoje vzdělávání, Bílé knihy, vyšel v platnost ještě dokument Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020. Tento dokument byl platným od roku 2013 až do roku 2020. Bylo nutné, aby na dokument plynule navázal další, který bude i nadále definovat jasné priority, cíle a opatření vzdělávací politiky a vzdělávacího systému v další dekádě. Proto vznikl nový dokument, a to již několikrát zmíněná Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+ s jejíž přípravou začalo MŠMT na konci roku 2018. V lednu 2019 ministr školství Robert Plaga zřídil osmičlennou expertní skupinu pod vedením profesora Arnošta Veselého, která měla připravit dokument „Hlavní směry vzdělávací politiky ČR 2030+“. Tento materiál s vizí, prioritami a cíli byl představen veřejnosti na konferenci v listopadu 2019. Po schválení tohoto dokumentu začaly práce na konkrétních opatřeních pro dosažení stanovených cílů. To zahrnovalo vytvoření implementačního plánu a nastavení řízení naplňování Strategie 2030+. Proběhly diskuse s odborníky a veřejností, aby byly zohledněny jejich názory. Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+ byla schválena vládou dne 19. října 2020. Při tvorbě nového strategického dokumentu byl kladen důraz na maximální transparentnost a otevřenost. To zahrnovalo veřejné konzultace, kulaté stoly s širokým spektrem aktérů ve vzdělávací politice a využití komunikačních nástrojů, včetně sociálních sítí. Cílem bylo co nejvíce informovat odbornou i širokou veřejnost o plánech v oblasti vzdělávacího systému ČR a umožnit jim aktivní účast na jejich formování.¹²⁴

5.1. Hlavní směry vzdělávací politiky ČR do roku 2030+

Hlavní směry vzdělávací politiky do roku 2030+ formulují strategické cíle, cesty k jejich dosažení a principy. Na základě minulých zkušeností se strategickými dokumenty bylo rozhodnuto o rozlišování mezi strategickými cíli a strategickými liniemi. Strategické cíle představují hodnoty, kterých chce strategie dosáhnout, zatímco linie jsou prostředky k jejich dosažení. To se považuje za důležité pro strukturování strategie a vedení diskusí ve vzdělávání. Je také kladen důraz na zabránění záměně cílů a prostředků a klást důraz na jasnou definici prioritních cílů, které jsou srozumitelné široké veřejnosti.¹²⁵

¹²⁴ Edu.cz. *Vznik Strategie 2030+*. Online. Dostupné z: <https://www.edu.cz/strategie-msmt/s2030/vznik-strategie-vzdelavaci-politiky-cr-2030/>.

¹²⁵ MŠMT. *Hlavní směry vzdělávací politiky ČR do roku 2030+*. Online. 31. 10. 2019. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>.

STRATEGICKÉ CÍLE			
SC1: Zaměřit vzdělávání více na získání kompetencí potřebných pro aktivní občanský, profesní i osobní život		SC2: Snižit nerovnosti v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání a umožnit maximální rozvoj potenciálu žáků a studentů	

STRATEGICKÉ LINIE			
SL1: Proměna obsahu a způsobu vzdělávání	SL2: Podpora učitelů a ředitelů a dalších pracovníků ve vzdělávání	SL3: Zvýšení odborných kapacit, důvěry a vzájemné spolupráce	SL4: Zvýšení financování a zajištění jeho stability
SL1A: Proměna obsahu vzdělávání SL1B: Úprava hodnocení vzdělávacích procesů a vzdělávacích výsledků SL1C: Opatření pro zajištění rovného přístupu ke vzdělání pro všechny SL1D: Podpora vzdělávacích inovací a jejich ověřování SL1E: Celoživotní učení, využití potenciálu mimoškolního a neformálního vzdělávání SL1F: Proměna kariérového poradenství	SL2A: Podpora ředitelů jako garantů kvalitní pedagogické práce školy SL2B: Zlepšení podmínek pro pedagogickou práci školy SL2C: Popis standardů kvality vzdělávání SL2D: Úprava přípravného profesního vzdělávání SL2E: Přehledný a transparentní systém kvalifikačních cest k učitelství SL2F: Dotvoření uceleného a stabilního systému profesní podpory	SL3A: Koncentrace odborných kapacit v územích („střední články“) SL3B: Snižování administrativní zátěže SL3C: Zvýšení odbornosti a informovanosti všech aktérů SL3D: Zlepšení komunikace, spolupráce a důvěry SL3E: Lepší využití dat a zvýšení relevance a kvality vzdělávacího výzkumu	SL4A: Financování v oblasti proměny obsahu a způsobu vzdělávání SL4B: Financování v oblasti snižování nerovností SL4C: Financování v oblasti podpory učitelů SL4D: Financování v oblasti řízení

Obrázek č. 3: Strategické cíle a strategické linie, zdroj: Hlavní směry vzdělávací politiky ČR do roku 2030+

Strategické cíle a strategické linie, které jsou uvedeny na obrázku výše jsou koncipovány z dokumentu Hlavní směry vzdělávací politiky ČR do roku 2030+. Pro tuto diplomovou práci však budou cíle a linie rozebrány přímo z již platné strategie, protože ve finálním dokumentu se lehce odlišují.

5.2. Strategické cíle

Cílem vzdělávání v následující dekádě je připravit jednotlivce s klíčovými kompetencemi, kteří jsou motivovaní a schopní plně využít svůj potenciál v rychle se měnícím světě. Toto má prospět nejen jejich osobnímu rozvoji, ale také vzájemné solidaritě a celkovému pokroku společnosti.

5.2.1. Strategický cíl 1: Zaměřit vzdělávání více na získávání kompetencí potřebných pro aktivní občanský, profesní i osobní život

Dlouhodobé trendy vyžadují transformaci vzdělávacího prostředí, obsahu a metod. Vzdělávání se nyní zaměřuje na hlubší porozumění, praktickou aplikaci, spolupráci a řešení komplexních úkolů. Učitelé kladou důraz nejen na pamětní reprodukci, ale také na schopnost žáků efektivně reagovat na výzvy současné a budoucí doby. Cílem je, aby žáci skutečně využívali a aplikovali znalosti, dovednosti, postoje a hodnoty nejen ve škole, ale i mimo ni, a to zejména ve spolupráci s ostatními. S tím také souvisí nezbytná potřeba inovovat obsah a metody na všech úrovních vzdělávání. Cílem je především dosáhnout co nejvyšší úrovně klíčových kompetencí a gramotnosti u všech. Jak u dětí, tak i u dospělých. Bude se podporovat zavádění nových a inovativních metod ve vzdělávání na celém území České republiky. Velký důraz bude kladen hlavně na podporu učitelů a pedagogických lídrů, kteří bezesporu hrají klíčovou roli v plánovaných transformacích ve vzdělávání. Snaha bude směřována především na posílení vzdělávacího systému, aby byl schopen pružně reagovat na vnější změny a aktuální vzdělávací potřeby žáků. Moderní technologie budou využívány k dosažení nových vzdělávacích cílů, které umožní žákům osvojit si kompetence jak pro jejich osobní, tak ale i profesní život. Rozvíjet se bude digitální vzdělávání pro všechny žáky a učitele s cílem zvýšit úroveň jejich dovedností v oblasti digitálních technologií, infromatického myšlení a digitální gramotnosti. Proměna vzdělávání bude mít za následek zabránění přetěžování žáků informacemi. Učivo bude prezentováno s cílem dosáhnout hlubšího porozumění v širších souvislostech, které eliminují zbytečné detaily. Učitelé tak budou mít dostatek času pro důkladné probírání učiva, a žáci díky tomu budou moci lépe porozumět a aplikovat informace v reálných situacích.¹²⁶

Klíčovým faktorem pro úspěch je efektivní centrální podpora pro každou školu, ředitele, učitele, ale i žáka. Navzdory silné decentralizaci vzdělávacího systému ČR zůstane zachována určitá míra autonomie v tvorbě školních programů a řízení pedagogických procesů. Důležité bude zajistit koncentraci odborných kapacit v regionech, s aktivním zapojením odborníků z praxe. Jejich úkolem bude poskytovat metodickou podporu, podporovat spolupráci mezi školami a sdílení zkušeností. Prioritou bude snížení administrativní zátěže pro ředitele a učitele, aby se mohli plně soustředit na pedagogický proces.¹²⁷

¹²⁶ FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. ISBN 978-80-87601-46-4. Str. 17-18.

¹²⁷ Tamtéž

Snaha bude zaměřena také na posílení oblasti občanského vzdělávání a cíle vybavit občany dovednostmi a znalostmi pro odpovědný život v demokratické společnosti. Důraz na respekt, toleranci, kritické myšlení a aktivní zájem o veřejné záležitosti bude také jednou z hlavních priorit. Dále rozvíjet schopnosti jednat jako zodpovědný občan, chránit lidská práva, podporovat udržitelný rozvoj a plně se účastnit společenského života s porozuměním sociálním, ekonomickým, právním, environmentálním a politickým aspektům. Důležitou je též mediální gramotnost, schopnost efektivního řízení času a informací, týmová spolupráce a uvědomění si rozmanitosti a kulturních identit v Evropě a ve světě. Kromě změn ve výukových metodách bude transformována i struktura vzdělávací nabídky. Zaměří se na lepší propojení vzdělávacích stupňů a spojení formálního a neformálního vzdělávání. V reakci na stále měnící se svět bude podporován rozvoj všeobecných i odborných dovedností po celý život. Inovovat se bude odborné vzdělávání a klást důraz na vybavení žáků kompetencemi pro celoživotní učení, s podporou flexibilních cest, které budou umožňovat vstup do tohoto procesu učení a doplňovat dovednosti či kvalifikace kdykoliv v životě.¹²⁸

5.2.2. Strategický cíl 2: Snížit nerovnosti v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání a umožnit maximální rozvoj potenciálu dětí, žáků a studentů

Přestože došlo k významnému pokroku při odstraňování bariér ve vzdělání, jsou nerovnosti stále výrazným rysem české vzdělávací soustavy. Naše země patří mezi ty s největšími vzdělávacími nerovnostmi, což se projevuje v závislosti výsledků na sociálním statusu rodičů, rozdíly mezi školami a regiony a nízkou mezigenerační mobilitou. Vyšší regionální nerovnosti jsou dokumentovány různými indikátory, jako je struktura škol, charakteristika pedagogů a výsledky šetření. K tomu přispívá i nedostatečná individualizace, což vede k odchodům nadaných žáků na víceleté gymnázia nebo mimo veřejné školství. Nedostatek kvalifikovaných pedagogů v některých oblastech je dalším faktorem ovlivňujícím horší výsledky některých regionů a prohlubující nerovnosti.¹²⁹

Vzdělávací systém zajistí rovné příležitosti pro všechny žáky v přístupu ke kvalitnímu vzdělání. Bude se usilovat o vytvoření inkluzivního prostředí, které splní vzdělávací potřeby všech žáků bez ohledu na jejich individuální charakteristiky nebo socioekonomické podmínky. Cílem je zlepšit kvalitu vzdělávání ve školách, které zaostávají a podporovat učitele při rozvoji potenciálu všech žáků. Část finanční a nefinanční podpory bude zaměřena na posílení

¹²⁸ FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Str. 17-18.

¹²⁹ FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Str. 19-20.

pedagogického sboru ve školách, které mají horší výsledky a v regionech, které zaostávají za ostatními. Cílem je zabránit rané selektivitě a odchodům žáků na gymnázia tím, že se zlepší výuka a podpoří se celková její individualizace na druhém stupni základních škol. Zvýší se kvalita vzdělávání různorodých skupin žáků a umožní se tím optimální rozvoj jejich potenciálu. Poskytne se vyšší finanční a metodická podpora školám, ve kterých se koncentrují žáci ze znevýhodněného prostředí, zejména na podporu podpůrných činností a programů. Bude také probíhat snaha o zvýšení účasti dětí ve věku tři až čtyři roky na předškolním vzdělávání, protože žáci, kteří se ho účastnili dosahují lepších výsledků. Předškolní vzdělávání v mateřských školách bude zaměřeno na rozvoj důležitých kompetencí a sociálních dovedností dětí. Současně se bude podporovat aktivní zapojení rodin do vzdělávacího procesu, posilovat spolupráci mezi rodinou a školou a zvyšovat vzájemnou důvěru.¹³⁰

5.3. Strategické linie

5.3.1. Strategická linie 1: Proměna obsahu, způsobů a hodnocení vzdělávání

STRATEGICKÁ LINIE 1 Proměna obsahu, způsobů a hodnocení vzdělávání	1.1 Proměna obsahu, metod a forem vzdělávání 1.2 Inovace ve vzdělávání 1.3 Hodnocení ve vzdělávání 1.4 Digitální vzdělávání 1.5 Občanské vzdělávání 1.6 Bezpečné prostředí ve školách, rozvoj participace a autonomie 1.7 Odborné vzdělávání ve středních a vyšších odborných školách 1.8 Neformální vzdělávání a celoživotní učení

Obrázek č. 4: Strategická linie 1, zdroj: Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+.

První strategická linie tohoto dokumentu se dělí do několika dalších podkapitol, jak je patrné z obrázku výše. U každé z nich bude přiblíženo, co je jejich podstatou.

Proměna obsahu, metod a forem vzdělávání. Vzhledem k rychlému vývoji společnosti je nezbytné upravit také obsah, metody a formy vzdělávání. Plánovaná revize kurikula vyžaduje přípravu a podporu škol, které budou modernizovat obsah vzdělávání a transformovat způsob výuky. Důraz je kladen na přijetí přístupu zaměřeného na klíčové kompetence, který v minulosti chyběl kvůli nedostatečné podpoře ředitelů a učitelů při tvorbě vzdělávacích programů a modernizaci výuky. Cílem je také celková modernizace a vybavenost škol, aby mohly adekvátně reagovat na technologické a společenské změny spojené s globálními trendy a zároveň splňovat požadavky na udržitelný rozvoj. Během těchto proměn je plánováno provést celkovou revizi vzdělávacích programů, které ale budou vycházet ze

¹³⁰ FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Str. 19-20.

stávajících revizí a budou se snažit zachovat jejich základní struktury i pojmy. Snaha zajistit podporu implementací revidovaného kurikula a to tím, že se vytvoří kurikulum, které bude reagovat na aktuální vývoje trendů ve společnosti. Do této proměny budou intenzivně zapojovány školy a učitelé. Dále posílit kompetenční přístup ve vzdělávání, který má zároveň posílit a podpořit spojení mezi různými stupni vzdělávání, propojit formální a neformální vzdělávání a rozvíjet žákovy kompetence pro celoživotní učení, což by mělo být klíčovým faktorem pro dlouhodobou úspěšnost ve společnosti a na pracovním trhu. Jako poslední se z těchto proměn plánuje podpořit individualizaci vzdělávání, a to za účelem efektivnějšího vzdělávání a rozvoje potenciálu všech žáků v souladu s hlavním směrem vzdělávání a dosažení strategických cílů.¹³¹

Inovace ve vzdělávání. V oblasti inovací ve vzdělávání je důležité brát v úvahu kvalitní edukační programy různých kulturních a vzdělávacích institucí, které se zaměřují na paměť, umění, životní prostředí a výzkum. Je klíčové podporovat, propojovat a integrovat tyto inovace do výuky nejen ve školách, ale i v reálném přírodním a společenském prostředí. Cílem bude vytvořit podmínky, které nám budou umožňovat tyto inovace; podpořit inovace a šíření dobré praxe, a to jak metodicky, tak i finančně; a podpořit principy sdílení, kdy bude probíhat spolupráce mezi školami a učiteli a sdílení jejich zkušeností, bez ohledu na to, zda jsou pozitivní nebo negativní. To by mohlo přispívat k tomu, aby se překonávaly překážky a rovnoměrně se zvyšovala kvalita ve všech školách.¹³²

Hodnocení ve vzdělávání. Ve školním prostředí má často větší vliv způsob hodnocení než samotné vzdělávací cíle. Rodiče i žáci se zaměřují na dobré známky, přípravu na zkoušky a porovnávání škol. Školy musí reagovat na toto očekávání a inovativně upravit hodnotící procesy, včetně přijímacích zkoušek a maturity, aby lépe měřily osvojení kompetencí podle konkrétních vzdělávacích programů. Ověřování pokroku ve vzdělávání by mělo být integrováno do každodenního výukového procesu. Pro zlepšení učení žáků je nezbytné neustále zdokonalovat práci učitelů a rozvíjet ji. Cíle v hodnocení jsou rozděleny do třech kategorií. První z nich je zavést ověřování dosahování výstupů v uzlových bodech; druhým je zaměřit se na změnu konceptu jednotné přijímací zkoušky, kdy bude upravena forma a obsah přijímacích

¹³¹ FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Str. 26-28.

¹³² FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Str. 28-40.

zkoušek tak, aby odpovídaly revidovanému vzdělávacímu programu; a poslední bude změnění konceptu maturitní zkoušky.¹³³

Digitální vzdělávání. V transformaci ekonomiky a společnosti pod vlivem digitálních technologií má vzdělávání klíčový význam. Vztah žáků a učitelů k digitálním technologiím je významným faktorem ve vzdělávacím procesu. Cílem je, aby žáci uměli odpovědně a efektivně využívat digitální technologie nejen ve svém každodenním životě, ale i ve vzdělávání a práci. Učitel hraje roli v ukazování žákům výhod a nevýhod používání těchto technologií a zároveň je učí, jak je využívat k získání relevantních informací. Díky technologickým trendům vzdělávání mohou učitelé efektivněji a inovativněji vyučovat. I v tomto případě jsou cíle rozděleny do třech kategorií. Prvním z nich je zajistit podporu digitální gramotnosti všech žáků a to tak, že se nebude vyučování této gramatiky soustředit jen v předmětu informatiky, ale postupně se zahrne do každého předmětu. Druhým z nich je podpořit digitální kompetence všech pedagogů. Jako poslední cíl je uvedeno snižování nerovností a prevence digitální propasti, aby každý žák měl stejný přístup k technologiím a nestalo se tak, že bude ohrožen digitálním vyloučením.¹³⁴

Občanské vzdělávání. Cílem vzdělávání pro udržitelný rozvoj je vybavit občany znalostmi, dovednostmi a postoji, aby jednali sociálně a environmentálně odpovědně. To zahrnuje porozumění environmentálním, sociálním, ekonomickým, právním a politickým aspektům současné společnosti a celosvětovému vývoji s důrazem na udržitelnost. Klíčové jsou také mediální gramotnost, kritické myšlení, efektivní správa času a informací, schopnost pochopení společenských dění v mezinárodním kontextu, týmová spolupráce a respekt k rozmanitosti a kulturním identitám. V občanském vzdělávání jsou dva primární cíle, a to zejména podpořit rozvoj občanských kompetencí a promítnout principy udržitelného rozvoje do vzdělávání.¹³⁵

Bezpečné prostředí ve školách, rozvoj participace a autonomie. Čeští žáci projevují nižší příznivý vztah ke škole ve srovnání s mezinárodním průměrem, zejména na konci prvního stupně, a to hlavně u chlapců. Tato skutečnost je spojena s problémy rizikového chování, včetně špatných vztahů, přestupků, šikany a kyberšikany. Nedostatečná pozornost je také věnována „psychohygieně“, a to včetně programů, které řeší prevenci deprese, úzkosti a stresu. Žáci mají omezený přístup k informacím o duševním zdraví, což může vést k úzkostem spojených se

¹³³ FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Str. 28-40.

¹³⁴ Tamtéž

¹³⁵ Tamtéž

školou. Možné řešení je viděno v podpoře funkčního sociálního chování žáků a vytváření podmínek pro jejich participaci ve školním prostředí. Zvyšuje se tak možnost zapojení žáků do procesu participace, například prostřednictvím žákovských parlamentů, i když často s omezeným vlivem na rozhodování. Je rovněž důležité umožnit žákům aktivní účast na volbě výukových metod, obsahu a cílů, což by mělo podpořit jejich vzdělávací autonomii. Pro zlepšení celkového klimatu na úrovni škol by také mohlo pomoci více zapojovat rodičů do fungování.¹³⁶

Odborné vzdělávání ve středních a vyšších odborných školách. Odborné vzdělávání je klíčovou součástí středoškolského systému, zahrnující téměř 80 % studentů. Jeho cílem je připravit absolventy na kvalifikované vykonávání povolání a současně podporovat plnohodnotný život, celoživotní učení a schopnost kritické práce s informacemi. V odpovědi na nároky trhu práce je nutné posílit společenské prvky všeobecného základu a zdůraznit rozvoj klíčových kompetencí. Dále je důležité vytvořit podmínky pro hladký přechod absolventů do zaměstnání a usnadnit přechod žáků, zejména těch zdravotně a sociálně znevýhodněných do vyššího odborného nebo vysokoškolského vzdělávání. Střední odborné vzdělávání trpí nejen zastaralými oborovými programy, ale také nedostatečnou prostupností, což vytváří slepé uličky a omezuje šance na další kariérní postup, rozvoj a celoživotní učení. Pevné spojení mezi dosažením profesní kvalifikace a úspěšným získáním stupně vzdělání často vede k problémům, kdy i přes dokončené vzdělání v daném oboru může žák opustit systém s nižším stupněm nebo dokonce bez potřebné profesní kvalifikace. V této části bude cílem inovovat oborovou soustavu středního a vyššího odborného vzdělávání; revidovat rámcové vzdělávací programy pro odborné vzdělávání; upravit podmínky pro získání profesní kvalifikace a dosažení stupně vzdělání; posílit kariérové poradenství, spolupráci se zaměstnavateli, resorty a dalšími partnery.¹³⁷

Neformální vzdělávání a celoživotní učení. Cílem této podkategorie strategické linie je zajistit rozvoj kompetencí pro celoživotní učení, podpořit další vzdělávání, podpořit organizace a aktivity v neformálním vzdělávání a propojovat různé formy vzdělávání.

¹³⁶ FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVA, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Str. 28-40.

¹³⁷ FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVA, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. 28-40.

5.3.2. Strategická linie 2: Rovný přístup ke kvalitnímu vzdělávání

STRATEGICKÁ LINIE 2 Rovný přístup ke kvalitnímu vzdělávání	2.1. Omezení vnější diferenciacie školství 2.2. Disparity a segregace 2.3. Case-management a mezesortní spolupráce

Obrázek č. 5: Strategická linie 2, zdroj: Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+.

Pro zajištění rovného přístupu ke vzdělávání je klíčové zajistit srovnatelnou a kvalitní výuku ve všech školách. Vzdělávání v takovýchto školách pro všechny děti po celou dobu povinné školní docházky přispívá ke společenské soudržnosti, občanské angažovanosti a větší profesní flexibilitě, což mimo jiné snižuje riziko budoucí nezaměstnanosti. V současné době roste nerovnost v českém vzdělávání, což ukazují mezinárodní průzkumy. Vzdělávací výsledky žáků na druhém stupni základních škol dlouhodobě klesají a nerovnosti se zvětšují kvůli zaostávání některých škol. Toto motivuje rodiče, kterým záleží na vzdělání svých dětí, hledat alternativy ve veřejných nebo soukromých školách pro své děti, což také způsobuje další prohlubování rozdílů mezi školami. I díky tomu se některé školy stávají shromaždištěm žáků s nižším socioekonomickým statusem a nízkou motivací k učení, což způsobuje pochybnosti učitelů o schopnostech těchto žáků a postupné snižování kvality výuky. Celý vzdělávací systém vyžaduje implementaci opatření a nástrojů, aby zajistil rovné příležitosti kvalitního vzdělání pro všechny občany. Je nutné transformovat obsah a metody vzdělání, aby byl podporován potenciál všech žáků s ohledem na genderovou rovnost. Důraz je třeba klást na podporu učitelů, ředitelů a dalších pedagogických pracovníků, zejména ve znevýhodněných oblastech vzdělávacího systému. Opatření by měla omezovat vnější diferenciaci a selektivitu ve školství, například odstraněním odchodů na víceletá gymnázia a rozdělováním žáků do tříd podle dosahovaných výsledků. Důležité je také posílit předškolní přípravu pro děti ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí a poskytnout podporu těmto žákům během celého školního vzdělávání.¹³⁸

Omezení vnější diferenciacie školství. V českém vzdělávání je výrazná vnější diferenciacie již na základním stupni, kde jsou výsledky žáků devátých tříd silně ovlivněny školou, kterou navštěvují. Toto vede k rané selektivě a odchodu mnoha žáků na víceletá gymnázia. I když je volba gymnázií legitimní pro všechny motivované rodiče hledající lepší kvalitu výuky na druhém stupni, je důležité si uvědomit negativní dopady rané selektivity, a to jak na základní školy, tak ale i na celkový vzdělávací systém. V některých regionech odchází do víceletých gymnázií 10 až 25 % žáků, což neodpovídá průvodnímu záměru těchto škol.

¹³⁸ FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Str. 28-40.

Tento odchod je silně ovlivněn socioekonomickým statusem žáků, rodičovskými preferencemi a schopností hradit v některých případech potřebné doučování. Takový trend může snižovat vzdělávací optimismus učitelů na „zbytkových“ základních školách, kde se koncentrují žáci s nižším socioekonomickým statusem. Tato situace vede k nižším očekáváním učitelů a snížené motivaci žáků, kteří zůstávají na základních školách. Rozdíly ve vzdělávacích výsledcích mezi žáky na víceletých gymnáziích a těmi na základních školách jsou patrné i přes podobné měřené základní gramotnosti. Záměrem v tomto strategickém dokumentu je zvýšit kvalitu výuky na druhém stupni základních škol a omezit vnější diferenciaci vzdělávacích cest.¹³⁹

Disparity a segregace. Kvalita škol v České republice je nerovnoměrná. Výzkumy ukazují, že žáci v strukturálně postižených krajích s vyšším výskytem sociálně vyloučených oblastí dosahují nižších vzdělávacích výsledků ve srovnání s regiony s vyšší kvalitou života. Vzdělanostní úroveň v ČR je ovlivněna nejen socioekonomickým statusem, ale také místem bydliště. Tento výsledek dokazují národní, ale i mezinárodní průzkumy. Dalším potenciálním nebezpečím, které posiluje nerovnosti ve vzdělávacím systému je riziko etnické segregace. Na úrovni základních škol existuje více než 130 škol, kde třetinu žáků tvoří romští žáci, z toho přibližně 77 škol, kde je romských žáků většina. V několika málo případech lze tuto koncentraci vysvětlit dominancí romských žáků v dané oblasti. Tyto problémy se budou snažit řešit omezováním regionální disparity v kvalitě vzdělávání tím, že se posílí regionální a finanční dostupnost služeb souvisejících se vzděláváním. Dále odstraňováním socioekonomické bariéry a omezením segregace tendence ve školství.¹⁴⁰

Case management a meziresortní spolupráce. Podle mnoha studií má předškolní vzdělávání vyšší hodnotu, když zahrnuje spolupráci s rodinou dítěte, což podporuje angažovanost rodiny ve vzdělávání a rozvoji dítěte. Současně české výzkumy naznačují, že část školních neúspěchů dětí ze znevýhodněného prostředí souvisí s psychosociálními riziky, jako je nestabilní bydlení. Cílem je zajistit účast dětí v předškolním vzdělávání, snižovat absenci ve škole, posílit rodičovské dovednosti a identifikovat a řešit problémy, které mohou ovlivnit školní úspěch dětí, jako jsou nekvalitní bydlení, domácí násilí, alkoholismus a další patologie v rodině či okolí.¹⁴¹

¹³⁹ FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Str. 28-40.

¹⁴⁰ Tamtéž

¹⁴¹ Tamtéž

5.3.3. Strategická linie 3: Podpora pedagogických pracovníků

STRATEGICKÁ LINIE 3 Podpora pedagogických pracovníků	3.1 Systém komplexní profesní přípravy a podpory 3.2 Podpora pedagogické práce škol

Obrázek č. 6: Strategická linie 3, zdroj: Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+

Školy potřebují schopné ředitele a kvalitní pedagogické vedení spolu s dobře připravenými a motivovanými učiteli. Důležitý je také dostatečný počet dalších pracovníků, pedagogických i nepedagogických, pro optimální fungování školy. Podpora výuky učitelů a vedení ředitele by měla být klíčovými prioritami. Efektivní a spravedlivé vzdělávání není možné bez kvalitních pracovníků ve vzdělávání a také bez jejich vzájemné spolupráce. Zvyšování a stabilizace kvality práce učitelů ale čelí výzvam. Nízké finanční ohodnocení, nedostatečná podpora, rostoucí nároky, stárnutí učitelského sboru a nedostatek učitelů na trhu práce ukazují na výjimečně náročné podmínky pro pedagogy. Je potřeba poskytnout učitelů, podporu, a to především prostřednictvím širokého spektra opatření anebo konkrétních aktivit.¹⁴²

Systém komplexní profesní přípravy a podpory. Kvalitní výuka vyžaduje dobře připravené a motivované učitele. Navrženo je tedy vytvoření kompetenčního profilu učitele, který definuje kvalitu pedagogické práce v průběhu celého profesního života. Aby byla ochráněna profesionalita učitelství, potřebujeme přehledný systém kvalifikačního vzdělávání, který respektuje kompetenční profil učitele a zajišťuje soulad s požadavky na rozvoj dovedností. Tento systém by měl být atraktivní a motivující pro zájemce o učitelskou profesi s různými zkušenostmi, který by je připravoval na dynamickou realitu učitelské práce. Komplexní profesní příprava by měla probíhat za pomoci následujících stanovených cílů. Prvním z nich je vytvořit kompetenční profil učitele, který konkrétně popíše profesní předpoklady a kompetence. Druhým z nich je změnit koncept systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a metodické podpory. Dalším cílem je zvýšit atraktivitu pedagogických profesí a získat kvalitní nové učitele s čímž úzce souvisí další cíl, který se bude snažit podpořit nové začínající a uvádějící učitele. Jak poslední cíl uvádí tato třetí strategická linie posílit roli ředitele jako lídra pedagogického procesu.¹⁴³

Podpora pedagogické práce škol. Jelikož vzdělávání je klíčovým úkolem škol, je důležité poskytovat jim konkrétní podporu odpovídající pracovním podmínkám. Cílem bude

¹⁴² FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Str. 28-40.

¹⁴³ Tamtéž

zabezpečit, aby každá škola poskytovala kvalitní vzdělávání v optimálních podmínkách. To bude zahrnovat především pravidelnou zpětnou vazbu, personální kapacity a finanční prostředky. Kromě toho se bude snižovat nepedagogická zátěž škol, včetně administrativních činností a organizačních povinností. Snaha bude zajistit podmínky pro společné vzdělávání, analyzovat a podpořit rozvoj specializovaných činností školy a posílit well-being učitelů.^{144 145}

5.3.4. Strategická linie 4: Zvýšení odborných kapacit, důvěry a vzájemné spolupráce

STRATEGICKÁ LINIE 4 Zvýšení odborných kapacit, důvěry a vzájemné spolupráce	4.1 Koncentrace odborných kapacit 4.2 Lepší využití dat a zvýšení relevance a kvality vzdělávacího výzkumu 4.3 Snižování nepedagogické zátěže škol 4.4 Posílení informovanosti, komunikace a spolupráce

Obrázek č. 7: Strategická linie 4, Zdroj: Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+

Vzdělávací systém v České republice je výrazně decentralizovaný a patří mezi země j nejvyšší mírou autonomie škol v rámci OECD. Tato situace má pozitivní dopady jako je například přizpůsobení výuky místním potřebám, flexibilita v reakci na změny a podpora inovací ve výuce. S tím však souvisí, že vzdělávací soustava trpí přetížeností škol administrativními úkoly, fragmentací odborných kapacit a rostoucími rozdíly mezi školami a regiony. Komunikace mezi aktéry je tudíž velmi obtížná. Zároveň stoupá objem dat o vzdělávacích výsledcích a procesech a s tím i očekávání dětí, žáků, studentů a rodičů, kteří se chtějí zapojit do rozhodovacích procesů. Řízení decentralizovaného a autonomního vzdělávacího systému vyžaduje odbornost, osobní zkušenost a pochopení širšího kontextu. V českém vzdělávacím systému je výrazný nedostatek odborných kapacit, zejména u menších zřizovatelů škol a školských zařízení, kteří často nemají dostatek znalostí a kompetencí v oblasti vzdělávání a chybí jim systematická metodická podpora. Pro efektivní a kvalitní řízení vzdělávání v daném území je klíčové, aby všichni aktéři měli jasné podvědomí o svých rolích, odpovědnostech a primárních úkolech. Školy v daném území bývají často nesystematicky koordinovány, kvůli množství různých zřizovatelů, kteří nejsou zodpovědní za odbornou a pedagogickou úroveň škol. Tato odpovědnost spadá na ředitele škol, které si zřizovatel sám vybere. Dalším častým problémem je nedostatečná vzájemná komunikace mezi centrálním orgánem a jednotlivými školami nebo lokalitami. Tato nedostatečná komunikace vede

¹⁴⁴ Stav životní pohody, v níž každý jedinec realizuje svůj vlastní potenciál, dokáže se vyrovnat s běžnými stresy života, dovede pracovat produktivně a je schopen přispět k rozvoji své komunity.

¹⁴⁵ FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Str. 28-40.

k nedostatečné informovanosti a v kombinaci s konkurenčním prostředím mezi školami snižuje motivaci ke spolupráci, sdílení zkušeností, příkladů dobré praxe a sdílení kapacit tam, kde by to bylo efektivní. Řešením slabých míst vzdělávacího systému nebude návrat k centralizaci a odebrání kompetencí, ale spíše podpora efektivního řízení. Tato podpora zajistí potřebné podmínky pro všechny aktéry, aby měli dostatek informací, důvěřovali systému, věřili si a byli připraveni vzájemně komunikovat a spolupracovat.¹⁴⁶

Koncentrace odborných kapacit. Prvním cílem v této oblasti bude vytvořit podmínky pro zvýšení odbornosti v oblasti řízení vzdělávání a to tak, že pro vedoucí pozice ve vzdělávání bude zajištěna systematická příprava. V této přípravě budou definovány standardy studia, potřebné znalosti, dovednosti a kompetence. V návaznosti na tyto opatření bude vytvořen modulový vzdělávací kurz, který bude rozvíjet tyto požadavky. Druhým ze stanovených cílů je zavést střední článek podpory, který by měl školám poskytnout cílenou podporu, zajistit koordinaci jejich činností a měl by se stát tzv. prostředníkem v komunikaci mezi centrem a územími.¹⁴⁷

Lepší využití dat a zvýšení relevance a kvality vzdělávacího výzkumu. I v této oblasti jsou Ministerstvem školství, tělovýchovy a mládeže stanoveny dva hlavní cíle. Tím prvním je vytvořit Resortní informační systém (dále jen RIS) a zpřístupnit data. RIS vytvoří jednotnou a efektivní platformu pro správu a sdílení dat ve školství. Tyto služby budou využívat ministerstvo, jemu podřízené organizace, výzkumné a veřejné instituce, školy a školská zařízení. Vybrané údaje budou veřejně dostupné jako otevřená data, což povede k redukci administrativní zátěže pro školy. Systém zjednoduší předávání i získávání potřebných údajů a analýza datové konsolidace podpoří efektivní využívání finančních prostředků a optimalizaci procesů v rámci celého resortu. Druhým cílem je realizovat výzkumy v oblasti vzdělávání a lépe využívat jejich výstupy. Cílem je sledování postupu žáka vzdělávací soustavou, včetně klíčových bodů (přijímací zkoušky na střední školy, maturity nebo dokončení vysoké školy), zapojení do pracovního trhu a interakce se sociálním systémem. Toto sledování bude propojeno s již zmíněným systémem RIS, což umožní efektivní analýzu existujících dat na individuální úrovni a usnadní identifikaci dopadů veřejných politik.¹⁴⁸

¹⁴⁶ FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Str. 28-40.

¹⁴⁷ Tamtéž

¹⁴⁸ FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Str. 28-40.

Snížení nepedagogické zátěže škol. Tento cíl se zaměří na snížení administrativní zátěže škol a poskytnutí systematické podpory v území.¹⁴⁹

Posílení informovanosti, komunikace a spolupráce. Z pohledu MŠMT dojde k efektivnějšímu využívání nových technologií. Informace budou systematicky sdružovány a pravidelně aktualizovány na jednom centrálním místě. Moderní komunikační kanály a platformy budou využívány pro lepší informovanost a komunikaci mezi všemi zainteresovanými stranami. Bude podporována spolupráce mezi různými úrovněmi vzdělávání, aby se zajistila individuální a neustálá podpora pro děti, žáky a studenty. Cílem je snížit předčasné ukončení vzdělávání nebo změnu školy.¹⁵⁰

5.3.5. Strategická linie 5: Zvýšení financování a zajištění jeho stability

STRATEGICKÁ LINIE 5 Zvýšení financování a zajištění jeho stability	5.1 Zajištění financování v rámci jednotlivých strategických linií

Obrázek č. 8: Strategická linie 5, zdroj: Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+

Do roku 2017 byl český vzdělávací systém trvale podfinancován, což lze pozorovat jak ve srovnání s mezinárodními standardy výdajů na školství vůči HDP v zemích OECD, tak ve srovnání celkových vládních výdajů na oblast školství nebo výdajů na jednoho žáka či studenta. Proto vyšla reforma financování regionálního školství, účinná od 1. 1. 2020, která má za cíl podporovat prvky kvality ve vzdělávání prostřednictvím finančních nástrojů a eliminovat neefektivní a nerovnoměrné využívání státních prostředků. Dopady nedostatečného financování systému jsou zřetelné zejména ve třech oblastech. První z nich zahrnuje nižší mzdy a platy učitelů ve srovnání s jinými vysokoškolsky vzdělanými odborníky na všech školních stupních. Druhou oblastí je nedostatečná atraktivita učitelské profese, což dále zhoršuje problémy spojené s věkovou strukturou učitelské populace. Třetí oblastí, kde se nedostatečné financování vzdělávacího systému výrazně projevuje jsou narůstající sociální nerovnosti na různých úrovních škol.¹⁵¹

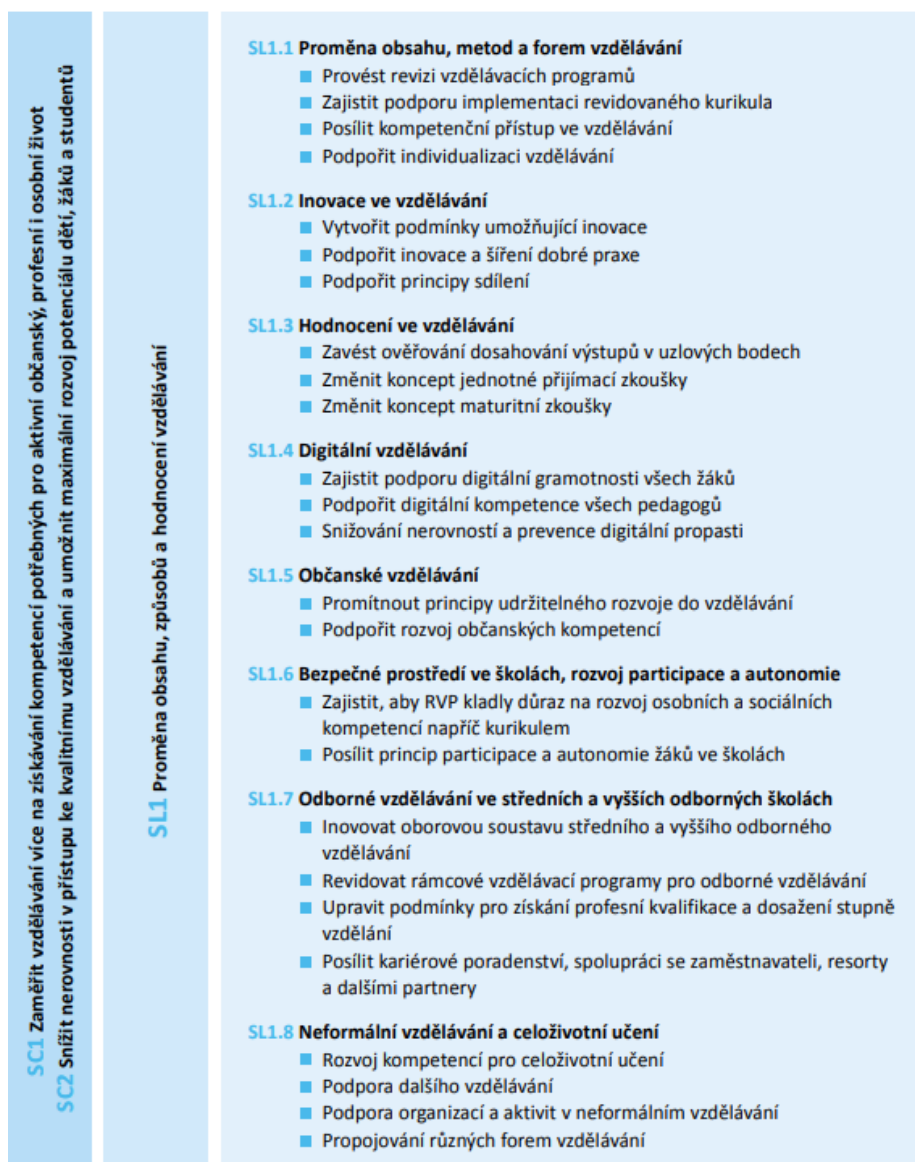
Zajištění financování v rámci jednotlivých strategických linií. Všechny tyto cíle jsou orientovány na posílení financování. Oblasti pro posílení jsou v snižování nerovností, v oblasti

¹⁴⁹ FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Str. 28-40.

¹⁵⁰ Tamtéž

¹⁵¹ Tamtéž

podpory pedagogických pracovníků, v oblasti řízení vzdělávacího systému a v oblasti proměny obsahu, způsobu a hodnocení vzdělávání.¹⁵²

Obrázek č. 9: Shrnutí strategických cílů a strategických linií, zdroj: Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+

¹⁵² FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Str. 28-40.

SC1 Zaměřit vzdělávání více na získávání kompetencí potřebných pro aktivní občanský, profesní i osobní život SC2 Snižit nerovnosti v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání a umožnit maximální rozvoj potenciálu dětí, žáků a studentů	SL2 Rovný přístup ke kvalitnímu vzdělávání	SL2.1 Omezení vnější diferenciace školství Zvýšit kvalitu výuky na 2. stupni ZŠ Omezit vnější diferenciaci vzdělávacích cest SL2.2 Disparity a segregace Omezovat regionální disparity v kvalitě vzdělávání Odstraňovat socioekonomické bariéry Omezit segreganční tendence ve školství SL2.3 Case management a mezipřesortní spolupráce Posílit case management a mezipřesortní spolupráci v práci s rizikovými rodinami a znevýhodněnými dětmi
	SL3 Podpora pedagogických pracovníků	SL3.1 Systém komplexní profesní přípravy a podpory Vytvořit kompetenční profil učitele Změnit koncept systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a metodické podpory Zvýšit atraktivitu pedagogických profesí a získat kvalitní nové učitele Podpořit začínající a uvádějící učitele Posílit roli ředitele jako lídra pedagogického procesu SL3.2 Podpora pedagogické práce škol Zajistit podmínky pro společné vzdělávání Analyzovat a podpořit rozvoj specializovaných činností školy Posílit well-being učitelů
	SL4 Zvýšení odborných kapacit, důvěry a vzájemné spolupráce	SL4.1 Koncentrace odborných kapacit Vytvořit podmínky pro zvýšení odbornosti v oblasti řízení vzdělávání Zavést střední článek podpory SL4.2 Lepší využití dat a zvýšení relevance a kvality vzdělávacího výzkumu Vytvořit Resortní informační systém (RIS) a zpřístupnit data Realizovat výzkum v oblasti vzdělávání a lépe využívat jeho výstupy SL4.3 Snižování nepedagogické zátěže škol Snižit administrativní zátěž škol Poskytovat systematickou podporu v území SL4.4 Posílení informovanosti, komunikace a spolupráce Posílit informovanost, komunikaci a spolupráci mezi aktéry napříč všemi úrovněmi vzdělávání
	SL5 Zvýšení financování a zajištění jeho stability	SL5.1 Zajištění financování v rámci jednotlivých strategických linií Posílit financování v oblasti proměny obsahu, způsobů a hodnocení vzdělávání Posílit financování v oblasti snižování nerovností Posílit financování v oblasti podpory pedagogických pracovníků Posílit financování v oblasti řízení vzdělávacího systému

Obrázek č. 10: Shrnutí strategických cílů a strategických linií, zdroj: Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+

5.4. Naplňování cílů strategie vzdělávací politiky do roku 2030+

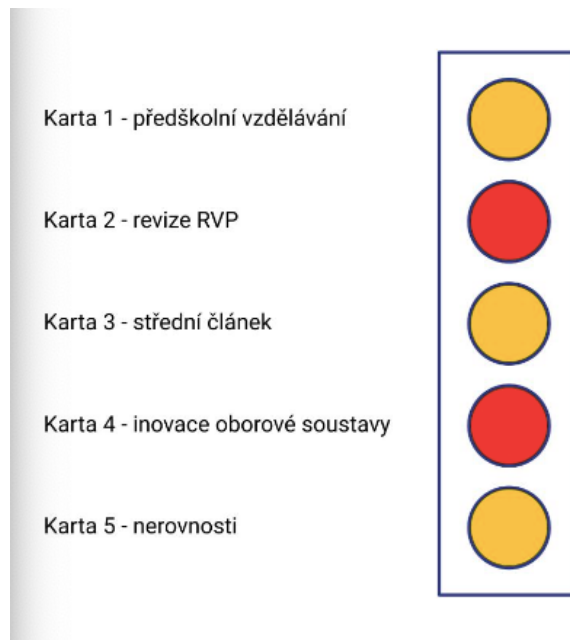
Strategie vzdělávací politiky do roku 2030+ byla ministerstvem rozdělena celkem do třech implementačních období. Vzhledem k tomu, že první období trvalo od roku 2020 do roku 2023, je možné nahlédnout, jak se zatím stanovené cíle daří plnit. Proto toto první období bylo stanoveno pět implementačních karet opatření, kterými jsou:

1. Podpora předškolního vzdělávání
2. Revize rámcových vzdělávacích programů a metodická podpora školám
3. Podpora a řízení škol
4. Inovace oborové soustavy
5. Zvyšování kvality vzdělávání ve strukturálně postižených regionech¹⁵³

Analýza, kterou zpracoval pan Miroslav Hřebecký pro EDUin ukazuje, že většina aktivit má zpoždění a některé dokonce ani nezačaly. Odhaduje se, že se MŠMT podařilo naplnit jen 20 až 30 % opatření navržených pro první třetinu implementace a celkově dvě implementační karty chybí. Jedna, která by se zabývala systematickým a komplexním pokrytím pedagogů a druhá, která by směřovala k zajištění financování zamýšlených změn. Úspěšnost zmiňovaných implementačních karet je znázorněna na pomyslném semaforu, který barvami ukazuje, jak jsou karty úspěšné. U tří z nich svítí na semaforu oranžová barva, což značí, že ministerstvo tyto cíle naplňuje jen z části. U zbylých dvou svítí dokonce červená, což znázorňuje, že jejich realizace má značné rezervy. V realizaci je na tom nejhůř revize rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání, která už má dlouhodobé problémy. Také na transformaci soustavy středních škol odvedlo ministerstvo málo práce. Cílem bylo snížit počet oborů, více všeobecného vzdělávání a lepší prostupnost systému pro žáky. Stát si také téměř vůbec neporadil se vzdělávacími nerovnostmi žáků a s vysokým procentem odkladů povinné školní docházky. Výše zmiňovaný střední článek, který měl ulehčit školám s administrativou sice trochu pomohl ředitelům škol, ale zatím nepečuje o jejich pedagogické lídrovství.¹⁵⁴

¹⁵³ HŘEBECKÝ, Miroslav. *Jak se nám daří naplňovat Strategii 2030+?* Online. EDUin, 2024. Dostupné z: <https://www.eduin.cz/clanky/strategie2030/>.

¹⁵⁴ Tamtéž

Obrázek č. 11: Semafor hodnocení plnění cílů, zdroj: EDUin

Aby ale plnění cílů nebylo pouze kritizováno, některé kroky ministerstva se podařily. Mateřské školy dostaly nový rámcový program. Vznikl také kompetenční rámec absolventa a absolventky učitelství a do zákona se povedlo prosadit pozici provázejícího učitele. MŠMT uznalo potřebu středního článku řízení škol a rozběhlo jeho pilotní model. Ve všech krajích chce ministerstvo posílit obory všeobecného vzdělávání až na polovinu. Také bylo připuštěno, že školy s větším počtem žáků se sociálním znevýhodněním by měly dostávat od státu více peněz.¹⁵⁵

Nyní je před námi druhá třetina realizace strategie. Toto druhé implementační období bude trvat do roku 2027. Bohužel ale po analýze prvního implementačního období hrozí, že některé cíle zůstanou i nadále pouze na papíře. Důvodem je například to, že v implementačních kartách jsou některé cíle stanoveny poměrně nekonkrétně a neměřitelně. Nejsou stanoveny ani dílčí úkoly a kdo za ně bude zodpovídat. Dokonce u některých opatření chybí odhad finančních nákladů, a proto se může stát, že v budoucnu budou muset vyjednávat s Ministerstvem financí. Hlavní roli v naplnění strategie bude hrát taky to, jak bude řízena.¹⁵⁶

¹⁵⁵ HŘEBECKÝ, Miroslav. *Jak se nám daří naplňovat Strategii 2030+?*

¹⁵⁶ Tamtéž

6 Strategický záměr ministerstva pro oblast vysokých škol na období od roku 2021

Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže zpracovalo strategický plán pro vysoké školy na období po roce 2021 (dále jen SZ2021+), který vychází z obecných priorit stanovených hlavními dokumenty, jako je Strategie vzdělávací politiky do roku 2030+ a rozšiřuje je o další důležitá témata specifická pro vysokoškolský sektor. Ministerstvo formuluje obecnou vizi vysokého školství ve dvaceti bodech s dlouhodobým cílem poskytovat kvalitní vzdělání prostřednictvím různých forem studia (jako je prezenční, kombinované nebo distanční) a celoživotního vzdělávání, podporovat výzkum a tvůrčí činnosti přínosné pro společnost. Dále také aktivní zapojení vysokých škol do spoluprací a sdílení poznatků. Z tohoto ideálu je odvozeno šest hlavních cílů, které jsou pro vysokoškolský sektor prioritou. Jejich plnění je klíčové pro rozvoj sektoru v následujícím období. Cíle jsou detailně rozpracovány na úrovni operačních cílů a konkrétních opatření. Ty mohou zahrnovat změny v regulacích, využití finančních nástrojů, poskytování informací a podporu jednotlivým vysokým školám. K tomuto strategickému záměru je také samostatná příloha „Strategie internacionalizace vysokého školství na období po roce 2021“, která stanovuje cíle a opatření k posílení mezinárodního zapojení vysokých škol.¹⁵⁷

Strategický záměr SZ2021+ byl vypracován v období od dubna 2019 do června 2020 ve spolupráci s vysokými školami, dalšími partnery a odborníky. Konzultační proces zahrnoval několik fází a různé způsoby sběru zpětné vazby. Uvádí se, že díky velmi širokému procesu konzultací je tento strategický záměr zřejmě nejdůkladněji projednaným strategickým dokumentem pro oblast vysokých škol v historii České republiky. V dubnu 2019 dostali všichni rektori a děkani vysokých škol v ČR výzvu k identifikaci hlavních problémů v českém vysokém školství. Otázky byly otevřené, aby umožnily zástupcům vysokých škol vyjádřit jakékoliv relevantní téma. Tímto způsobem bylo získáno více než sto podnětů.¹⁵⁸

Strategický záměr je účinný od 1. ledna 2021 a jeho platnost je plánována na deset let. SZ2021+ je považován za dynamický dokument, který může být průběžně aktualizován prostřednictvím každoročních Plánů realizace. Aktualizace tohoto dokumentu se může odehrávat v závislosti na pokroku implementace opatření a může být významně revidována

¹⁵⁷ MŠMT. Strategický záměr ministerstva pro oblast vysokých škol na období od roku 2021. Online. 2020. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/strategicky-zamer?lang=1>. Str.4.

¹⁵⁸ MŠMT. Strategický záměr ministerstva pro oblast vysokých škol na období od roku 2021. Str. 60.

v případě změn vnějšího prostředí. Změny mohou být také iniciovány průběžnou evaluací dokumentu.

6.1. Vize vysokého školství

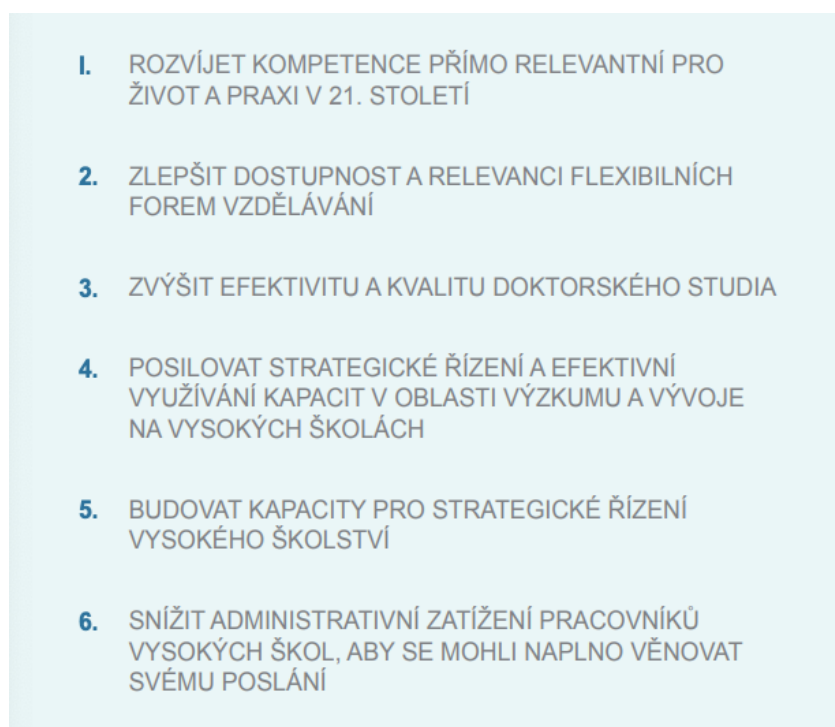
Obecné vize vysokého školství jsou zpracovány celkem do dvaceti bodů, jak je již uvedeno na začátku předchozí kapitoly. Některé body jsou již částečně naplňovány v současnosti. V této kapitole budou následující body představeny.

- Vysoké školy přispívají k **rozvoji země**.
- Všechny **role vysokých škol jsou propojené** a žádná z nich není v pozadí.
- Školství se rozvíjí rovnoměrně jako celek.
- Činnosti, které vykonávají vysoké školy mají **mezinárodní přesah**.
- Školy mají vybudované **kapacity pro strategické řízení**, které jim umožňuje reagovat na měnící se podmínky.
- Jsou vnímány jako **učící se organizace**, které vyhodnocují zkušenosti ke zlepšování sebe samých.
- Zaměstnávají jak akademické, tak neakademické pracovníky.
- Neklesající podíl mladých lidí získávající vysokoškolské vzdělání.
- Rozvíjí kompetence pro pracovní, osobní ale i občanský život.
- Kvalita vzdělání je chápána jako **přidaná hodnota**, kdy to, co se student naučí, o to lépe je připraven na budoucí život.
- Celkem jedna třetina absolvuje ve studijních programech **profesního profilu**.
- **Bakalářské studium** rozvíjí schopnosti, které jsou uplatnitelné přímo na trhu práce.
- **Doktorské studium** připravuje studenty uplatnit se ve výzkumech a na vysokých pozicích v ČR i zahraničí.
- Vysoké školy nabízejí **rovné šance** k získání vzdělání.
- Studium je klíčovým **životním obdobím** studujících.
- Školy hrají významnou roli v poskytování **celoživotního vzdělávání**.
- Zajišťují kvalitní přípravu dostatečného počtu **pedagogických pracovníků**.

- Vysoké školy disponují širokou **tvůrčí činností**.
- Školy jsou aktivními aktéry občanské společnosti.
- Výstupy výše zmiňovaných činností jsou **relevantní pro potřeby společnosti**.¹⁵⁹

6.2. Cíle strategického záměru

Strategický záměr má stanoveny celkem šest prioritních cílů. Vybrané cíle byly určeny jako klíčové prostřednictvím diskuse mezi Ministerstvem školství, zástupci vysokých škol a dalšími pozvanými partnery a odborníky.

Obrázek č. 12: Prioritní cíle strategického záměru, zdroj: Strategický záměr ministerstva pro oblast vysokých škol na období od roku 2021

6.2.1. Rozvoj kompetencí přímo relevantní pro život a praxi v 21. století

Absolventi vysokých škol by měli být schopni úspěšně se uplatnit ve světě a přizpůsobit se mu. Zároveň by měli hrát aktivní roli v občanském životě, zastávat vůdčí pozice a přinášet inovace pro zlepšení světa pro všechny. Je důležité je připravit na budoucnost a rozvíjet jejich obecné dovednosti a hodnoty pro úspěch jednotlivce i společnosti. V posledních letech nabývají na významu dovednosti související s prací s informacemi. Lidé se dnes musí orientovat v rozsáhlém množství informací, umět je efektivně zpracovávat, aplikovat a obhajovat správná rozhodnutí. Vysoké školy mají klíčovou úlohu v předávání základních hodnot, jako je kritické myšlení, etická práce a respekt humanitním ideálům. Důležité jsou také dovednosti

¹⁵⁹ MŠMT. Strategický záměr ministerstva pro oblast vysokých škol na období od roku 2021. Str. 11-14.

v analytickém uvažování, spolupráci, komunikaci a využívání nových technologií. Klíčem k úspěchu v budoucnosti je schopnost neustále se učit rozvíjet své dovednosti po celý život.¹⁶⁰

Vysokoškolská politika by podle tohoto strategického záměru měla brát v úvahu, že vysokoškolské vzdělání je pro většinu studentů přímou cestou do pracovního života, a tudíž by mělo být studium připraveno na plnou ekonomickou aktivitu. Profesní a odborné zkušenosti mají své místo ve vzdělávání. Otázka profesní orientace je spojena s problémem studijní neúspěšnosti, zejména v bakalářském studijním programu, která dosahuje neudržitelných hodnot. Studenti totiž očekávají, že studium bude mít profesní využití, a pokud tomu tak není, mohou ztratit motivaci a opustit studium. Posílení profesní relevance studia by mohlo zvýšit úspěšnost studia. Důležitou výzvou pro vysokoškolské vzdělání je tedy najít správnou rovnováhu mezi praktickými dovednostmi, které lze ihned využít po absolvování a rozvojem obecnějších intelektuálních a sociálních kompetencí, které umožní absolventům adaptovat se na nové situace v pracovním prostředí i ve společnosti. K dosažení prvního prioritního cíle bylo stanoveno celkem sedm operačních cílů. A těmi jsou podpora rozvoje kompetencí pracovníků pro výuku a tvorbu studijních programů; rozvoj metod zajišťování kvality vzdělávání a ověřování výsledků učení; posilování vazby studia na praxi a přípravu na budoucí uplatnění; nadále rozvíjet profesní profil studia a posilovat jeho prestiž; podporování budování infrastruktury pro interaktivní metody vzdělávání a integraci studujících; vyhodnocování zkušeností s dosavadním fungováním nového modelu akreditací a navrhnout jeho dílčí úpravy a v poslední řadě posílení mezinárodní dimenze vysokoškolského vzdělávání.¹⁶¹

6.2.2. Zlepšování dostupnosti a relevance flexibilních forem vzdělávání

Flexibilní vzdělávací formy poskytují možnost získání kvalifikace jednotlivcům, kteří mají obtížný přístup ke tradičnímu prezenčnímu studiu, kvůli různým bariérám, jako jsou socioekonomické, zdravotní nebo geografické překážky. Krátkodobé kurzy a distanční vzdělávání umožňují studentům lépe skloubit studium s jejich pracovním a osobním životem a lépe odpovídají individuálním potřebám studentů. Podporou těchto metod je přispíváno k redukci nerovností v přístupu ke vzdělání na vysokoškolské úrovni. Cílem v oblasti vzdělávání je rozšířit nabídku flexibilních forem vzdělávání, včetně akreditovaných studijních programů vedoucích k získání akademického titulu (kombinované nebo distanční studium) a krátkodobých kurzů (celoživotní vzdělávání). Celkově také zlepšit kvalitu a dostupnost otevřených vzdělávacích zdrojů pro neformální učení. Struktura nabídky vzdělávání ve

¹⁶⁰ MŠMT. Strategický záměr ministerstva pro oblast vysokých škol na období od roku 2021. Str. 17-20.

¹⁶¹ Tamtéž

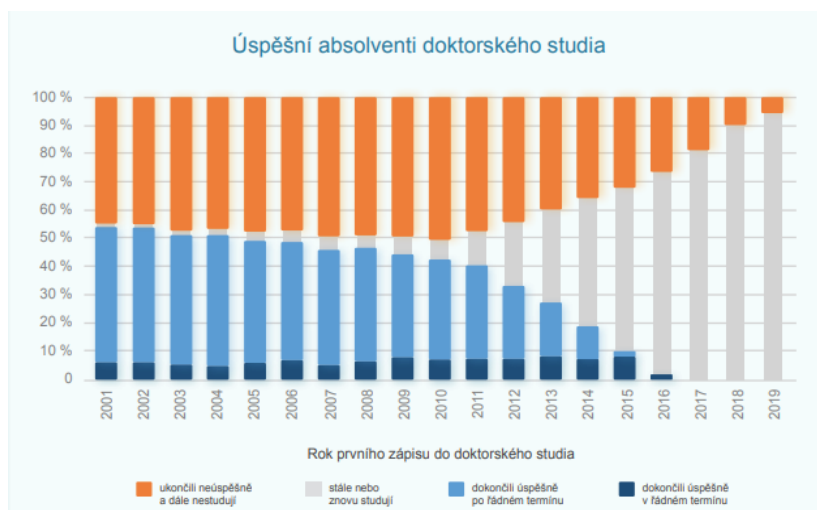
flexibilních formách nemusí nutně odpovídat struktuře prezenčních studijních programů na každé vysoké škole. Nabídka kombinovaného studia by měla být nadále rozvíjena, aby co nejlépe odpovídala potřebám zájemců. To zahrnuje především flexibilitu ve struktuře, organizaci a metodách výuky, tak aby umožňovala sladění studia s pracovním a rodinným životem, respektování předchozích učebních výsledků a adaptaci na změny v poptávce. Správně nastavené kombinované studium by mohlo poskytovat možnost úspěšného studia pro ty, kteří musí kvůli životním nákladům pracovat v průběhu studia a nemohou tak z časových důvodů zvládnout plnění povinností prezenčního studia. V současné době je distanční studium používáno jen v několika studijních programech, což znamená, že představuje menšinovou formu vzdělávání v České republice. Nicméně jeho spojení s digitálními výukovými metodami má významný potenciál jak pro domácí, tak i zahraniční studenty z různých částí světa. Nicméně distanční vzdělávání má relevanci i v prezenčních studijních programech. Jak prokázala pandemie onemocnění COVID-19, která přišla v závěrečné fázi přípravy tohoto Strategického záměru, vysoké školy jsou schopny provádět velkou část studijních programů a předmětů online. I zde je stanoveno celkem sedm operačních cílů, a to zvýšit využívání distančních metod vzdělávání v prezenčních studijních programech; posílit motivaci vysokých škol rozvíjet nabídku a inovovat metody flexibilních forem vzdělávání, včetně vzdělávání poskytovaného online; zajišťovat kvalitu vzdělávání poskytovaného flexibilními formami s ohledem na jejich specifika; umožnit lepší sladování studia s rodinným a pracovním životem a vytvořit podmínky pro úspěšné studium v kombinované formě; zlepšit uznávání výsledků předchozího učení v dalším studiu; zvýšit informační hodnotu dokladů o dosažených výsledcích učení v celoživotním vzdělávání pro zaměstnavatele a propagovat nabídku celoživotního vzdělávání prostřednictvím karierního poradenství poskytovaného studujícím i široké veřejnosti a ve spolupráci s Úřadem práce ČR.¹⁶²

6.2.3. Zvyšování efektivity a kvality doktorského studia

Kvalitní systém doktorského studia představuje základ pro pokrok ve vysokém školství a výzkumném sektoru. Absolventi s kvalitním doktorským vzděláním představují hnací motor společenského, kulturního a ekonomického rozvoje, ať už se zaměřují na vědeckou kariéru nebo aplikují své dovednosti v jiných oblastech, kde hledají inovativní řešení v technologických či společenských výzvách. V České republice je momentálně vysoký počet studentů v doktorských programech ve srovnání s jinými zeměmi podle velikosti vysokoškolského sektoru. Nicméně, počet absolventů je spíše podprůměrný, což nám značí jejich nízká

¹⁶² MŠMT. Strategický záměr ministerstva pro oblast vysokých škol na období od roku 2021. Str. 28-29.

úspěšnost. Hlavním cílem je výrazně zvýšit účinnost systému. To zejména z hlediska vynaložených zdrojů, ale také času a potenciálu studentů, včetně jejich školitelů. Počet absolventů by měl dlouhodobě zůstat stejný, a to přibližně 2000 absolventů ročně v prezenční a kombinované formě dohromady. Avšak oproti tomu by měl být snížen počet nových studentů. Tito studenti budou vybíráni na základě jasně stanovených kvalitativních kritérií a budou jim poskytnuty vhodné podmínky a podpora pro jejich studium. Očekává se, že se tím zvýší míra úspěšnosti a zkrátí se doba trvání studia.¹⁶³

Obrázek č. 13: Úspěšní absolventi doktorského studia, zdroj: Strategický záměr ministerstva pro oblast vysokých škol na období od roku 2021

Z grafu uvedeného výše je jasně patrné, že doktorské studium se v průběhu let značně zhoršilo, co se týče úspěšných absolventů při studiu. Tento strategický záměr stanovil celkem čtyři operační cíle, které by mohli dopomoci tomu, aby se počet absolventů začal opět zvyšovat. Jako první cíl je stanoveno zajistit studujícím v prezenční formě doktorských studijních programů dostatečné finanční podmínky pro kvalitní studium. Dále excelentním zájemcům o doktorské studium nabídnout nadstandardní motivační finanční podmínky. Posilovat kvalitu, otevřenost a internacionalizaci doktorského studia. A posledním operačním cílem je zlepšovat podmínky pro úspěšné studium, včetně podpory sladování studia a rodinného života a posilovat sociální integraci doktorandů.¹⁶⁴

6.3.4. Posilování strategického řízení a efektivního využívání kapacit v oblasti výzkumu a vývoje na vysokých školách

Vysoké školy v České republice jsou vedle Akademie věd ČR klíčovým prvkem v základním i aplikovaném výzkumu. Oproti jiným výzkumným institucím spojují vysoké

¹⁶³ MŠMT. Strategický záměr ministerstva pro oblast vysokých škol na období od roku 2021. Str. 36-37.

¹⁶⁴ Tamtéž

školy výzkum se vzděláním, což přináší specifické výhody. Propojení výuky a výzkumu je indikátorem kvality školy. Vysoké školy jsou hlavním místem, kde se formuje budoucí generace vědců a odborníků pro různá odvětví. Na rozdíl od jiných výzkumných institucí nemohou být vysoké školy úzce specializované, ale musí pokrývat široké spektrum oborů. Tato unikátní povaha vysokoškolského výzkumu má vliv především na jeho hodnocení a financování. Výzkum prováděný vysokoškolskými pracovníky a jejich týmy nejen přispívá k rozšiřování našeho poznání světa, ale také poskytuje vzor studentům vysokých škol. Tito studenti se účastní vědeckých prací a tím se učí vědeckému přístupu k řešení problémů. Stejně jako u jiných dovedností, i vědecký přístup vyžaduje praktickou aplikaci a konkrétní příklady, nelze ho získat pouze teoretickým studiem. Proto je důležité, aby výzkum na vysokých školách byl úzce propojen se vzděláváním. Akademici by měli ve své výuce používat příklady ze své vlastní výzkumné práce, ať už pasivně jako ilustrace vědeckého procesu, nebo aktivně, a to zapojením studentů do výzkumných projektů, zejména v doktorských programech. V tomto prioritním cíli se operační cíle budou soustředit především na těchto pět zásadních aktivit. Dokončit komplexní proměnu prostředí a nastavení procesů; zajistit rozvoj infrastrukturních služeb; podporovat excelenci a společenskou relevanci výzkumu; rozvíjet mezinárodní spolupráci a spolupracovat se strategickými partnery při realizaci politiky VaV (vzdělání a výzkum).¹⁶⁵

6.3.5. Budování kapacit pro strategické řízení vysokého školství

V českém systému vysokého školství mají samotné vysoké školy širokou autonomii. To znamená, že mají volnost v rozhodování a řízení, aniž by byly příliš omezovány státem. Přesto ale tato autonomie vyžaduje, aby tyto instituce byly zodpovědné za kvalitu svých aktivit a jejich přínos společnosti. Jejich rozhodnutí by měla být pečlivě promyšlena a měla by zohledňovat nejen potřeby akademické obce, ale i širší kontext regionálního, národního a globálního vývoje. Cílem v této oblasti je zvýšit odpovědnost veřejných vysokých škol vůči potřebám společnosti a posílit jejich schopnosti ve strategickém řízení. To vyžaduje obsazovat klíčové pozice na vysokých školách a fakultách transparentními výběrovými řízeními s kompetentními osobami, které mají vizi a podmínky pro rozvoj institucí. Je také důležité posílit odborné podpůrné kapacity pro strategické řízení a snížit administrativní zátěž vedoucích pracovníků. Tento prioritní cíl má přiřazeno následujících pět operačních cílů. Jako je vytvořit finanční nástroj pro implementaci klíčových strategických priorit na úrovni vysokých škol; posilovat strategické řízení na vysokých školách; podporovat spolupráci a výměnu zkušeností mezi vysokými

¹⁶⁵ MŠMT. Strategický záměr ministerstva pro oblast vysokých škol na období od roku 2021. Str. 42-43.

školy a rozvoj kapacit pro strategické řízení na národní úrovni; posílit strategické řízení lidských zdrojů na vysokých školách a otevřít diskuse o legislativních změnách.¹⁶⁶

6.3.6. Snížení administrativního zatížení pracovníků vysokých škol, aby se mohli naplno věnovat svému poslání

Zde je cílem, aby vysoké školy efektivně a ekonomicky plnily své poslání ve vzdělávání, výzkumu a dalších oblastech. To vyžaduje odstranění nadměrné administrativní zátěže akademických pracovníků a soustředění se na jejich klíčové úkoly. Zároveň je důležité, aby provozní pracovníci poskytovali akademikům potřebnou podporu. Byrokratizace a administrativní zátěž vysokých škol vycházejí z nedostatku důvěry a nedostatečné přípravy administrativních pracovníků, což má za následek přetížení akademiků a snížení jejich motivace. Snížení administrativní zátěže akademických pracovníků by mělo probíhat dvěma způsoby: eliminací nadbytečných požadavků ze strany vnějšího prostředí a reformou dohledových mechanismů veřejné správy, a zároveň zefektivněním interních procesů vysokých škol. K dosažení tohoto cíle je důležité, aby odpovědné osoby na straně vysokých škol i ve veřejné správě měly odpovídající odbornou přípravu a spolupracovaly při výměně informací a přenosu osvědčených postupů. Dalším krokem k efektivnímu řešení je kontinuální digitalizace těchto procesů jak uvnitř vysokých škol, tak v jejich interakci s veřejnou správou. Úplné odstranění administrativní zátěže není možné, ale modernizace interních administrativních systémů a zefektivnění procesů může výrazně pomoci v plnění povinností vůči státu a dalším institucím.¹⁶⁷

Operačními cíli k dosažení těchto prioritních cílů jsou zjednodušit předávání informací veřejné správě a zlepšovat dostupnost a oběh informací pomocí pokračující digitalizace agend; zjednodušit zadávání a hodnocení projektů; podpořit rozvoj profesionálních aparátů zajišťujících podpůrné služby pro akademické pracovníky a chod škol; zajistit výměnu zkušeností a informací mezi veřejnou správou a vysokými školami a podpořit přenos dobré praxe ze zahraničí a zvyšovat právní jistotu vysokých škol.¹⁶⁸

¹⁶⁶ MŠMT. Strategický záměr ministerstva pro oblast vysokých škol na období od roku 2021. Str. 49-50.

¹⁶⁷ MŠMT. Strategický záměr ministerstva pro oblast vysokých škol na období od roku 2021. Str. 55.

¹⁶⁸ Tamtéž

Empirická část

7 Cíle práce a hypotézy

7.1. Cíle práce

Diplomová práce se zabývá celkem třemi strategickými dokumenty. Předmětem šetření budou ale pouze dva z nich, které jsou platné v současné době. A to Strategie vzdělávací politiky do roku 2030+, z níž budou vytvořeny otázky pro školy od nejnižšího stupně vzdělání až po vysoké odborné školy; a Strategický záměr vysokých škol od roku 2020, ze kterého budou vytvořeny otázky zabývající se vysokými školami. Šetření bude probíhat formou osobního rozhovoru s pedagogy každého stupně vzdělávání. Každému z dotazovaných bylo položeno celkem sedm otázek, které vycházely z cílů strategií. Cílem rozhovorů je zjistit, zda jsou cíle naplňovány a pokud ano, tak v jakém rozsahu. Otázky jsou také zaměřeny tak, aby každý pedagog mohl říct svůj vlastní názor na současnou situaci. V rozhovorech jsou zahrnuty také osobní zkušenosti, názory a v některých případech i doporučení od pedagogů.

7.2. Hypotézy

Na základě výše stanovených cílů jsem vytvořila hypotézu, která buď potvrdí, že se stanovené cíle Ministerstvem školství daří plnit, nebo naopak tento fakt vyvrátí.

- H1 – Ministerstvu školství, tělovýchovy a mládeže se daří prosadit stanovené cíle strategickými dokumenty.

Mateřská škola – rozhovor č. 1

První rozhovor byl zhotoven s učitelkou mateřské školy Lenkou Cízlovou. Její nevyšší dosažené vzdělání je středoškolské pedagogické s maturitou a oděvní průmyslová škola s maturitou. Ve státním školství se pohybuje celkem šest let, ale s dětmi pracovala ještě šestnáct let předtím. Momentálně vyučuje v 17. mateřské škole v Plzni na Čapkovo náměstí a její pracovní pozice je učitelka a zároveň zástupce ředitele.

Jste seznámena se Strategii vzdělávací politiky do roku 2030+?

„Upřímně vůbec nevím, o čem je řeč. My učitelky jsme nedostaly od ředitelky žádný rozkaz k tomu, že bychom strategii musely číst a ani sama ředitelka nám k ní nic neřekla, nebo nepředala nějakou informaci, kterou by například ona sama četla, takže bohužel ke strategii samotné nic nevím.“

Co říkáte na nový rámcový vzdělávací program pro mateřské školy?

„Tento nový rámcový vzdělávací program se tolik neliší od minulého, ale z mého pohledu je tento současný program skvělý. Je velmi otevřený. Z rámcového vzdělávacího programu se dělá školní, ze školního se následně dělá třídní a tento je tak otevřený, že náš vzdělávací program v České republice, je pro předškolní vzdělávání velmi dobrý. Musíme sice dodržet určitá pravidla, ale vesměs je na nás, jak si výuku uzpůsobíme.“

Jak často se musíte na své pozici dovzdělávat a jak zůstáváte pro svoji práci motivovaná?

„Z mé pracovní pozice musíme, to máme i ve smlouvě, dvakrát za pololetí absolvovat nějaký kurz, který si my sami vybíráme. Ale mě samotnou zajímá spousta věcí. Absolvovala jsem například Letní školu od Začít spolu. Sama si dále hledám například diagnostiku předškoláků a nějaké novější metody. Vlastně pořád mám potřebu, asi i vzhledem k tomu, že ve státním školství nepůsobím dlouhou dobu, stále vyhledávat nové a nové věci, ze kterých bych mohla čerpat. Je ale pravda, že co mám kolegyně ve věku 55 až 60 let, tak ty už stagnují, nechtějí chodit na všechna možná školení, i přesto, že se tam dozvědí spousty nových věcí, metod a přístupů. Já mám neustálou motivaci, ale myslím si, že je to díky tomu, že ve státním školství nejsem tak dlouho, jako třeba ony.“

Jste na Vaší pozici přehlcena administrativou?

„Ano. Od té doby, co dělám zástupkyni ředitelky, tak opravdu velmi. Já bych rozhodně nikdy ředitelovat nešla a obdivuji každou ředitelku, co jde, protože ty vlastně vůbec nepřicházejí do styku s dětmi, ale jsou zahlceny papíry. Já si veškerou administrativu беру domů, protože

kdybych to měla dělat v práci, tak musím utíkat od dětí každý den a to nechci. To byla jedna z mých podmínek, a tak mi nezbývá nic jiného než to dělat doma.“

Pocítujete jakýmkoliv způsobem nedostatek finančních prostředků?

„Nepocítuji. Nevím tedy jak to naše ředitelka dělá, ale naše školka má skvělé vybavení, cokoliv potřebujeme, tak ředitelka nikdy neřekne ne, pokud to má nějaký smysl. Ona by neustále kupovala nové věci, nové hračky, což si myslím, že ani kolikrát není potřeba. I výukové pomůcky, hry a ostatní věci, tak jich máme nadbytek. Osobně si nestěžuji ani na plat. Samozřejmě provozní zaměstnanci a ti co jsou okolo, tak ti jsou na tom mnohem hůř.“

Myslíte si, že se daří ministerstvu zabránit vysokému procentu odkladů?

„Já osobně si myslím, že tohle není až tolik o ministerstvu, jako spíše o rodičích předškoláků. Protože rodič má vždy poslední slovo. Rodiče ve většině případů argumentují tím, že si dají děti ještě pauzu. Nedávno jsem o tom dokonce četla článek, že jsme vlastně stát s nejvyšším počtem odkladů. Četla jsem, že se chce docílit 5 % na odklad, ale třeba zrovna naše školka má 29 %. Za většinu však mohou rodiče. Konkrétní příklad ze současnosti mohu uvést takový, že my máme celkem čtyřicet předškoláků a z toho dvanáct z nich jde na vyšetření do poradny a chtějí odklad.“

Co je podle Vás tím největším problémem ve vzdělávací politice?

„Já asi žádný konkrétní problém nevnímám. Vesměs ani nečtu žádné zprávy z ministerstva nebo nově vydávané dokumenty, řídím se pouze tím, co mi ve školce řekne ředitelka. Samozřejmě z doslechu je velký problém financování provozních zaměstnanců. Nevím úplně přesně, čeho tím chce vláda docílit. Snad ne toho, že ve školkách nebudou žádné kuchařky a jídlo se bude dovážet z nejbližších vývařoven a budeme mít úklidové firmy.“

Základní škola – rozhovor č. 2

Druhý rozhovor byl zhotoven s učitelkou základní školy Markétou Peštovou. Její nejvyšší dosažené vzdělání je vysokoškolské magisterské. Učí již 26 let. Nejprve začala učit na základní škole v Božkově, kde učila dva roky a poté se přesunula na 31. Základní školu v Plzni, na které působí do současnosti. Momentálně je její pracovní pozice zástupce ředitelky. Předtím byla také třídní učitelka a vedoucí ročníku, což je taková střední pozice mezi třídní učitelkou a vedením školy.

Jste seznámena se Strategií vzdělávací politiky do roku 2030+?

„My jako učitelé strategii číst nemusíme. Naše ředitelka chodí na porady a pak následně nás seznamuje se závěry, které se dozví na poradě ředitelů. Naštěstí to máme tak, že i naše paní ředitelka se nehrne do nějakých novinek, což jsme rádi. Každopádně o tom, že nějaká strategie existuje vím.“

Jak je na tom podle Vás současný rámcový vzdělávací program pro základní školy? Jsou v něm už nějaké změny?

„Rámcový vzdělávací program je podle mě velmi zastaralý dokument. Školy si z něj poté udělaly svůj školní vzdělávací program, ale dodržely nějaká pravidla stanové tím rámcovým, avšak je to pořád velmi zkonstatělé, protože tam jsou nějaké přesahy a obrovské množství učiva, které nelze objektivně zvládnout. My si můžeme měnit školní vzdělávací program úpravou, kterou schválí pedagogická rada a školská rada. Můžeme si to takhle upravovat každý rok, ale pravidelně to dělat nechceme. Děláme to spíš, že to vyplyne ze situace. Nejvíce změn je například na druhém stupni, kde si upravují volitelné předměty. Na prvním stupni to funguje de facto pořád stejně.“

Jak často se musíte na své pozici dovzdělávat a jak zůstáváte pro svoji práci motivovaná?

„Já učím velmi ráda. Chci to dělat také sama pro sebe, protože vím, že když se já nebudu vzdělávat, tak nemám co předat dál. Ale je pravda, že v poslední době u kolegů hodně vidím to, že jsou vyhořelý a nemají vůbec žádnou motivaci. U nás na škole se nemusíme dovzdělávat nějak pravidelně nebo že bychom měli předepsaná nějaká školení do určité doby, ale kdo je aktivní tak určitě má příležitost se v rámci svého zaměstnání dovzdělávat. Škola nám to platí a můžeme tam chodit i v rámci naší práce. Teď jsem například byla na kurzu slovního hodnocení, protože nejsme vyloženě přesvědčeni o tom, že je to to jediné správné. Ale vzhledem k tomu, že se uvažuje, že od roku 2025/2026 to bude povinné od první až do třetí třídy, tak jsme se k tomu jako vedení školy snažili zaujmout nějakou pozici a trochu si udělat obrázek, jak se to dělá.“

Nakonec to bylo velmi zajímavé. Přicházeli jsme v podstatě v opozici, ale nakonec jsem odcházela s tím, že si myslím, že ho umím napsat.“

Jste na Vaší pozici přehlčena administrativou?

„Myslím si, že tohle je věc, která je v každém zaměstnání v poslední době. Proto také říkám, že já ráda učím, takže si vlastně do třídy chodím vyloženě odpočinout a nabít se, ale někdy je toho opravdu nad hlavu. My se v rámci našeho vedení snažíme filtrovat věci, abychom dělali pouze to, co musíme, co někam vykazujeme dál. Věci, co jsou opravdu nepodstatné házíme rovnou do koše. A i když mají učitelky pocit, že toho mají hodně, tak jim vždy odpovím, že už je to ale přefiltrované. A než se to dostane k nám zástupcům, tak to filtruje ještě ředitelka.“

Pocítujete jakýmkoliv způsobem nedostatek finančních prostředků?

„Vůbec ne. Naopak. Myslím si, že učitel již není podhodnocené zaměstnání. My to na naší škole děláme tak, že když přijde tabulkově určitá suma peněz a je to průměrně na jednoho učitele tolik a tolik, tak to neznamená, že u nás každý ten učitel dostane ten průměr. Ten, kdo dělá víc, má víc. Co se týče vybavení školy, tak si myslím, že si také nemáme vůbec na co stěžovat. Jediný problém vidím v položkách nad padesát tisíc, které se musí zveřejňovat. Snažíme se také modernizovat vybavení školy. Momentálně jsme například věnovali více finančních prostředků do techniky a do nábytku. Musíme ale postupně. Celková renovace jedné třídy totiž vychází třeba až na 300 tisíc.“

Myslíte si, že se daří ministerstvu zabránit vysokému procentu odkladů?

„Nás teď akorát čekají zápisy. Já si myslím, že už není ta doba, kdy rodiče dávali odklad za každou cenu. Těch odkladů máme řádově třeba deset až dvanáct ze 120 dětí a všechny odklady jsou ve většině případů trefné z hlediska odborníků. Už to není z mého pohledu jen o tom, že rodiče chtějí svým dětem prodloužit dětství. Ale je to případ od případu, každopádně si myslím, že už se to srovnává.“

Co je podle Vás tím největším problémem ve vzdělávací politice?

„Myslím si, že nejlepší by bylo, kdyby výuku dělali lidé, které to baví. Protože vzdělávání není pouze naučení nějakých faktů, ale je to prožitek a předání určitých zkušeností do života. Jak říká naše ředitelka, děti si určitě ze školy nepamatují to, jak se naučily rýsovat kružnici, ale to, že byly na škole v přírodě a tam rozdělávaly oheň a užily si to tam ve své partě.“

Střední průmyslová škola – rozhovor č. 3

Třetí rozhovor byl zhotoven s pedagogem středního stupně vzdělávání s panem Petrem Pánkem. Jeho nejvyšší dosažené vzdělání je magisterské na Pedagogické fakultě, rozšiřující studium výuky dějepisu pro střední školy. Momentálně učí na střední škole pátým rokem. Vyučuje zejména humanitní předměty. Češtinu, dějepis a občanskou nauku. Jeho místem působnosti je Střední průmyslová škola stavební v Plzni a mimo to také v krajském centru vzdělávání, kde vyučuje český jazyk pro cizince.

Jste seznámen se Strategií vzdělávací politiky do roku 2030+?

„Mám o tom jakousi rámcovou představu, protože vyloženě pokyn k prostudování jsme nedostali, ale protože se zajímám o vzdělávání, vzhledem k tomu, že je to momentálně moje hlavní profese, tak představu mám. Nečetl jsem to celé, ale v jednotlivých bodech jsem si o tom nějakou svoji představu udělal. Co by mělo být cílem mezi stanovenými roky a jak by se měly naplňovat. Avšak musím podotknout, že nějaké schůzky ohledně konkrétních cílů již na naší škole proběhly. Mně se to zatím nedotklo, protože první, co se revidovalo byla informační a komunikační technologie. Tam se měnily rámcové vzdělávací programy. Co se týče humanitních předmětů, tak tam se zatím žádné změny neřeší.“

Pociťujete snížení počtu oborů a zaměření se více na všeobecné vzdělávání?

„Vím o tom, že se něco takového již řeší. Na minulé pedagogické radě proběhla informace o tom, že bychom v příštím školním roce měli otevřít dvě třídy technického lycea. Což je obor, který je na jednu stranu odborný, mají odborně zaměřené předměty například architekturu, ale zároveň je to takové napůl gymnázium. Mají například větší časovou dotaci na dějepis, na český jazyk. Tam si myslím, že je trochu cítit vzestupující zmiňovaný trend zaměřený na všeobecné vzdělávání. Ale jak to bude, to zatím vůbec nevíme. Protože paradoxně letos se otevřely čtyři třídy stavařů namísto třech.“

Jak často se musíte na své pozici dovzdělávat a jak zůstáváte pro svoji práci motivovaný?

„Myslím si, že dovzdělávání se je bezpodmínečná nutnost. Dnes již v každé profesi by se měl člověk učit setrvale, celý svůj produktivní život. Já podstupuji tak dva kurzy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků ročně. Ne vždy je úplně jednoduché si vybrat nějaký kurz. Dost často mají kolísavou kvalitu. Někdy tam přijde člověk, co nikdy nestál před třídou a říká něco o tom, jak máte učit. To je v mých očích poněkud nesmysl. My ve škole ale máme štěstí na naše vedení, které vybírá takové lidi, kteří skutečně mají co říct. Sám se také dovzdělávám trvale. Dalo by se říct, že po kouskách každý den. Momentálně čtu knihu o situaci

v Německu v letech 1944 až 1995. Snažím se získat co nejvíce zajímavostí, co bych mohl předat dětem, aby se nemuseli informace jen memorovat, ale mohli si na základě toho, co vědí něco odvodit.

Co se týče té motivace. Nebojím se říct, že jsem si již prošel syndromem vyhoření. Ač se to zdá trochu zvláštní vzhledem k tomu, že učím teprve pět let, ale je to bohužel tak. V mých začátcích jsem byl až moc přemotivovaný a do spousty věcí nadšený. Jenomže s postupem času jsem zjistil, že ne vždy to padá na úrodnou půdu u dětí a že na sebe kladu až moc vysoké nároky, čemuž jsem nakonec začal propadat. Myslím si, že už jsem se z toho ale docela dostal. Mimo jiné také díky tomu, že mnoho hodin českého jazyka učíme v tandemu neboli ve dvou. V té hodině se toho dá stihnout mnohem více, rozdělíme si práci. Jeden zkouší a druhý pracuje se třídou. Naučil jsem se, že ne vždy člověk každému vyhoví. Nechodím už do třídy s tím, že musím všechny oslovit. V současné době považuji za úspěch, když zaujmu alespoň jednoho člověka, který za mnou ještě po hodině přijde a snaží se se mnou vést na dané téma diskusi. To se vlastně stalo mojí motivací. Dělat si radost z malých věcí.“

Jste na Vaší pozici přehlcen administrativou?

„Jsem. Tak jak jsem nastavený lidsky, tak mám pocit, že například 2/3 práce je administrativa a zbylá 1/3 samotná výuka. A když bych to měl porovnat, tak hlavně momentálně jako třídní učitel cítím větší zatížení. Což mi potvrzují kolegové a kolegyně, co jsou také třídními učiteli, že je toho opravdu hodně.“

Pocítujete jakýmkoliv způsobem nedostatek finančních prostředků?

„Do toho asi úplně nevidím. Ale myslím si, že tady máme lidi na svém místě. Máme tady paní v IC centru, za kterou když přijdeme, že potřebujeme koupit nějakou knihu, tak na to peníze sežene a za dva dny ji tady na škole máme. Někdy také jako učitelé píšeme požadavky, co bychom potřebovali obstarat. Škole se nedávno podařilo pořídit mobilní učebnu. Máme okolo 70 notebooků a chromebooků, které mohou žáci nosit do výuky a nemusejí do počítačové učebny. Mohou si je brát do třídy a dá se pracovat s digitálními technologiemi. Já osobně ale z mého pohledu na téhle škole nedostatky financí necítím.“

Máte pocit, že praktická výuka žáků probíhá podle zastaralých učebních vzorců?

„Na tohle mohu odpovědět asi pouze na základě toho co jsem slyšel, vzhledem k tomu, že vyučuji český jazyk a dějepis. Jsou tady různí učitelé. Jsou tady lidi, co na téhle škole učí již třicet let a občas trvají na věcech, co jsou v současné době pro žáky trochu zbytečné. Nebo jsou tady učitelé, kteří nejsou schopni naučit žáky práci se současnými programy, které jsou pro nás

na stavební škole důležité. Na druhou stranu jsou tady ale i učitelé, kteří se tomu věnují i ve své další profesi. To jsou zejména ti, co učí na částečný úvazek, pár hodin v týdnu a jako svůj hlavní úvazek mají projektování staveb někde ve firmě. Taci lidé toho v mých očích předají podstatně víc. Naštěstí se nám na škole zásluhou vedení objevuje spousta mladých lidí, kteří to všechno vidí trochu jinak, moderněji. Osobně si myslím, že vzdělávání by mělo být trvání v proměně. Ve smyslu, že systém jako takový se musí neustále přizpůsobovat společnosti, protože společnost se raketově vyvíjí dopředu. Je důležité, aby vzdělávání vůči tomu bylo co nejméně opožděné.“

Co je podle Vás tím největším problémem ve vzdělávací politice?

„Jednou z věcí, kterou považuji za velmi nebezpečnou je zkostnatělost systému, kdy je zarezlý a není schopen se pohybovat dopředu. A druhý problém vnímám v učebním obsahu a metod, kterými se toho dosahuje. Ve Strategii je psáno, že by se obsah učiva měl zmenšovat, a že by na žáky nemělo být navalováno tolik informací. Myslím si, že ale zrovna o tomhle je potřeba hluboce přemýšlet a bavit se o tom s odborníky z praxe. Aby to nedopadlo tak, že to, co se má učit budou navrhovat lidi, co nikdy předtím nestáli před třídou. To si myslím, že je špatně. Nebo ať se minimálně bere v potaz to, co říkají lidé z praxe. Nemyslím si, že je potřeba, aby se žáci učili nazpaměť všechny Přemyslovce, ale spíše aby pochopili ducha té doby. Jaká byla doba, proč lidé žili, tak jak žili a podobné věci. Ale to poté zase vede k tomu, že je potřeba daleko větší a poctivější přípravy učitelů na vysokých školách. Což je podle mě hned další problém. Na Pedagogických fakultách učí lidi, co nikdy nestáli před třídou anebo stáli před třídou naposledy před třiceti lety. Takže i tu postgraduální přípravu učitelů vnímám jako obrovský problém.“

Střední odborné učiliště – rozhovor č. 4

Čtvrtý rozhovor byl zhotoven s pedagogem středního odborného učiliště, s panem Vladimírem Baxou, jehož nejvyšší dosažené vzdělání je vysokoškolské zakončené titulem Ing., avšak je ve svém oboru i vyučen. Od začátku svého působení v roli pedagoga učí na Odborném učilišti v Křimicích, které spadá pod Střední průmyslovou školu dopravní v Plzni. Letos je to přesně čtyřicet let, od doby, co začal poprvé učit. Na této škole působí v roli zástupce pro odborný výcvik.

Jste seznámen se Strategií vzdělávací politiky do roku 2030+?

„Samozřejmě ano, když v tom člověk pracuje, tak se o to také sám zajímá, ale že bych dostal narážku abych si ji přečetl, tak to jsem vyloženě nedostal. Pro nás je ale důležitá věc to, že do leckterých inovativních procesů jsme nastupovali sami od sebe. Pokud bych měl dát konkrétní příklad, tak momentálně velmi rezonuje téma elektromobility a my jako škola jsme byli první škola v republice, která se tím začala zabývat. Myslím si, že jednou je tady tento dokument na stole a my bychom měli být školou, která dokáže připravit odborníky na jakýkoliv nový trend. Chceme jít s dobou. Ne vyloženě se vláčet těmi dokumenty, ale také zároveň nečekat, než nám to někdo nařídí.“

Pociťujete snížení počtu oborů a zaměření se více na všeobecné vzdělávání?

„My sice pociťujeme snížení oborů, ale bohužel v důsledku nezájmu lidí. Například jsme museli vypustit úplně obor čalounictví. Paní mistrová byla skvělá, výsledky také, ale přestal o to být zájem, protože to nebyl maturitní obor. Nyní narůstá tendence mezi rodiči, že každé dítě musí mít maturitu, jinak že to není „plnohodnotný“ člověk, takže proto u některých oborů nastává to, že úplně vymizí. Na naší škole snížení počtu oborů není vyloženě důsledkem nové Strategie, ale kvůli tomu, že o tyto obory není až takový zájem. Osobně nejsem zastáncem všechno více zevšeobecňovat, protože si myslím, že pokud jde někdo studovat do oboru, tak by právě tomu oboru měl dát co nejvíce času.“

Jak často se musíte na své pozici dozdělovat a jak zůstáváte pro svoji práci motivovaný?

„My se na naší škole dozdělováme velmi často a opravdu na to dbáme. Probíhá to u nás tak, že jsme vlastně „nakoupili“ nové lidi zvenku, které mají již profesní zkušenosti. Pracovali v servisech, okoukali tam spoustu know-how, a tak si to mezi sebou předáváme a tím se vzděláváme navzájem. Máme také různé druhy školení, teď jsme měli školení na oleje, na diagnostiku. A vzhledem k tomu, že se všechno velmi rychle vyvíjí, tak i školení podstupujeme

často a snažíme se tam všichni být. Což nikdy nejde, protože někdo musí zůstat s kulkami v dílnách.

Samozřejmě jsou chvíle, kdy si říkám, že už nemohu. Že mi chybí motivace a síla, protože už jsem měl být tři roky v důchodu, ale vždy se pro tu práci zpět nadchnu, protože vím, že dělám něco pro společnost, něco důležitého, a tak už jsem se dostal do fáze, kdy je pro mě těžké odejít.“

Jste na Vaší pozici přehlceni administrativou?

„Co Vám budu říkat. Momentálně přibývá lejster, a to je peklo. Co se týče administrativy přímo spojené se školstvím, tam se nám to s kolegy podařilo nějakým způsobem vyregulovat. Naučil jsem se delegovat pravomoci a některé papíry, které jsem dělal já za mě už dělá vrchní mistr, takže jsem si trochu uvolnil ruce. Ale musíme neustále reagovat na projektové výzvy, bez toho bychom například nemohli postavit Tatru.“

Pocítujete jakýmkoliv způsobem nedostatek finančních prostředků?

„Já si myslím, že těch peněz není úplně málo. Každé zlepšení je samozřejmě přínos, ale že bychom na našich pozicích strádali, to říct nemůžeme. Já jsem odjakživa skromný člověk, takže já se spokojím i s málem. Občas máme i pěkné odměny, takže si není úplně na co stěžovat. Co se ale týče vybavení, tak tam už je to těžší. My, když potřebujeme například novou vyvažovačku, tak se bavíme klidně i o třičtvrtě milionech, a to nikdo v kapse nemá. Momentálně chceme dělat novou halu, podlahy, montážní jámu, ale bohužel 17 milionů nám jen tak nikdo nedá. Jsme také odkázáni na různé soutěže, kde ty peníze jsou, ale jak říkám, je to velmi obtížné takové finance získat. Na takové vybavení a inovování školy je peněz opravdu málo. My si lecco dokážeme vyrobit i sami, ale dneska když nemáte ani na nějaké ty základní věci, tak pořádnou věc nepořídíte. Abych nebyl ale neustále jen negativní, už se nám podařilo zakoupit i několik špičkových věcí.“

Máte pocit, že praktická výuka žáků probíhá podle zastaralých učebních vzorců?

„To si úplně nemyslím. Myslím si, že tak jak to děláme my, tak že se snažíme reagovat na moderní trendy. Ale samozřejmě některé věci jsou lehce zastaralé, pode mě ale stejně dost důležité. My ještě, než se jde do výuky se žáky probereme to, co je bude čekat a snažíme se to vše naplnit. Tím, že v rámci toho mistr udělá lehký průzkum zjistí, jak jsou na tom žáci s teoretickými znalostmi a na základě toho si udělá obrázek, jak dále postupovat při praktické výuce. Mistři se snaží natahovat sem co nejvíce nových aut, aby právě ta výuka nestagnovala a reagovala na nové vymoženosti dnešní doby. Nemyslím si, že by výuka tudyž byla nějak zastaralá.“

Co je podle Vás tím největším problémem ve vzdělávací politice?

„No, tak za mě to, co považuji za problém, není asi problém vyloženě systému, ale spíše výchovy dětí rodiči. Přejde mi, že mají přílišnou volnost. Rodiče sem přivedou děti, řeknou, že teď je to na škole, pohrozí, a ne abyste ho přetížili a běda, jestli po absolvování školy nebude vydělávat alespoň 60 tisíc korun a nechají to na nás. Systém by podle mě měl na děti působit od začátku tak, aby cítili zodpovědnost za svoji budoucnost. Ze strany rodičů je to neustále nějaké omlouvání. Já jsem sice starý chlap. Když jsem byl v učení, nejsem nijak pro fyzické tresty, ale párkrát jsem ji od mistra dostal a vůbec mě to nijak nepoškodilo. Celkově jsem měl ke svému mistrovi velký respekt, přece jen už to slovo mistr působí velmi váženě. Mladí lidé, ale takový pohled na věc nemají, chybí jim respekt, motivace a celkové zapálení pro danou věc. Nevidí širokou škálu možností a to, že je neustále potřeba se vzdělávat.“

Gymnázium – rozhovor č. 5

Poslední rozhovor středoškolského stupně vzdělání byl zhotoven s pedagožkou vyučující na gymnáziu s paní Irenou Forstovou. Vystudovala filozoficko-přírodovědeckou fakultu na Slezské univerzitě v oboru český jazyk a dějepis pro střední školy zakončený titulem Mgr. Výuce se věnuje od roku 1998. Rok vyučovala na základní škole a po mateřské dovolené v roce 2004 nastoupila na Sportovní gymnázium v Plzni. Momentální pracovní pozice je vedoucí předmětové komise českého jazyka, literatury a estetické výchovy.

Jste seznámena se Strategií vzdělávací politiky do roku 2030+?

„Ano jsem. Strategie se volně zpřístupněna na stránkách MŠMT, takže jsem si ji procházela. Ve škole jsme s tím seznamovány v rámci porad od paní ředitelky. Ta nám říká výhledově, kam to směřuje. Často se bavíme o obsahu.“

Pocitujete modernizaci obsahu vzdělávání a školního vybavení?

„My jsme velmi moderní škola a teď probíhala tři roky zpět malá rekonstrukce. Každá třída má smart tabule, projektory a teď se nám tady udělala nová počítačová učebna. Ve škole již máme tři. Co se týče výuky, tak tam se snažím kombinovat práci s tabletem a s normální výuku. Myslím si, že to nejde dělat jen jedním směrem. Já do výuky zařazuji to, aby si v hodině něco vyhledali. Teď jsem akorát zadávala domácí úkol, aby nechali umělou inteligenci napsat slohovou práci na charakteristiku vybrané známé osoby a tu samou práci pak psali žáci na stejné téma ve škole a měli porovnat, jak kvalitně to napsala umělá inteligence a jak kvalitně oni. Žáky jsem tím přesvědčila, že tu práci oni umějí napsat mnohem bohatší oproti umělé inteligenci, která opakovala slova. Já v umělé inteligenci nevidím žádnou hrozbu. Baví mě to a používám to také. A nejsem sama, mnoho kolegů v mém okolí se to snaží zařazovat do výuky.“

Jak často se musíte dovzdělávat a jak zůstáváte motivovaná?

„Každý rok máme nabídku z jazykové školy a my si vždy vybereme kurz, na který chceme jít. Na naší škole to není nutnost, nejsme do toho vyloženě tlačeni z vedení, že bychom si 100 % museli něco vybrat. Jdeme jen na to, co nás opravdu zajímá. Já pravidelně chodím na paní doktorku Východskou na Den učitelů dějepisu. A pokud má i něco jiného, tak jdu také ráda. Pokud se to týká například českého jazyka. Ve volném čase také hodně čtu.“

Zatím na sobě nepocituji žádné vyhoření. Tím, jak jsem před třemi lety postoupila na vyšší pracovní pozici, tak dělám jiné věci a zase je to příjemná změna. Do toho normálně učím na plný úvazek. Jediné, co mě otravuje je mnoho papírování.“

Jste na Vaší pozici nějakým způsobem přehlcena administrativou?

„Jako třídní učitel určitě a myslím si, že mluvím asi za všechny třídní učitele od prvního stupně až po střední školu. Toho papírování je opravdu velmi mnoho a obzvlášť v dnešní době. Té administrativy je tolik až si kolikrát říkám, že bych uživila sekretářku, která by mi ty věci dávala dohromady.“

Pocitujete jakýmkoliv způsobem nedostatek finančních prostředků?

„Na naší škole vůbec ne. Paní ředitelka se nás za naši odvedenou práci snaží ohodnotit. Práci vyžaduje, chce ji od nás abychom ji odvedli na 100 %, ale vždy jsme za to náležitě ohodnoceni. Na vybavení školy také nevnímám žádné finanční nedostatky. Teď jsme zrovna zařizovali novou čítárnu. Když jsme potřebovali cokoli nového dodat, tak nikdy nebyl žádný problém.“

Jsou patrné rozdíly ve znalostech mezi žáky víceletého a mezi žáky čtyřletého gymnázia?

„Určitě ano. Já jsem byla třídní učitelka jak čtyřletého oboru a víceletého oboru. Je to velký rozdíl. Nechci se nijak dotknout kolegů na základních školách, ale myslím si, že ne všechny školy tomu dají to, co mají. Poslední dobou mám spíše zkušenost, že je v nechají plavat v tom, co zrovna probírají. Spoléhají na to, že je to potom někde naučí. Děti, co jsou na osmiletém gymnáziu jsou zvyklé makat od primy a jsou zvyklé se učit. Tlak na ně je rozhodně větší. Na základních školách se to do poloviny deváté třídy táhne, potom se to vypustí a některé věci ani žáci neumí.“

Co je podle Vás tím největším problémem vzdělávací politiky?

„Já vlastně ani nevím. Možná papírování. Více úřednické práce než vyučování. Určitě hraje roli i můj věk. Že už mám nějaká léta odučená. Možná, čím jsem starší, tím bych dala dětem větší volnost se realizovat. Ne vždy to v hodinách jde. Každá hodina nejde udělat jako projektová nebo bez známkování. Děti říkají, že by to bylo fajn, ale stejně by se neučily. Z čehož plyne, že známkování bych určitě nerušila. A další problém, který vnímám delší dobu je, že učitelé neumí žákům předat to, proč je to vzdělávání se tak důležité. A také aby si žáci uvědomili, že učivo je provázané.“

Vyšší odborná škola – rozhovor č. 6

Předposlední rozhovor byl zhotoven s pedagogem Vyšší odborné školy s panem Milanem Holubem. Jeho nejvyšší dosažené vzdělání je vysokoškolské zakončené titulem Ing. v oboru elektroinženýr. Učí již od roku 1993 a během té doby si dodělal ještě pedagogické minimum a na Karlově Univerzitě funkční studium pro vedoucí pracovníky ve školství. Jeho místem působnosti je VOŠ Plzeň, kde působil osm let jako zástupce ředitele. Nyní je jeho pracovní pozice řadový učitel.

Jste seznámen se Strategií vzdělávací politiky do roku 2030+?

„Nikdo mě s tím nikdy neseznamoval a ani já sám jsem nějak blíž o strategii nezajímal. Přiznám, že možná jednou nebo dvakrát se zmínil pan ředitel na nějaké poradě, že teď pojedeme tohle a tohle podle programu do roku 2030+, ale nikdy nic nějak blíže nespecifikoval. Já už jsem zažil Bílou knihu českého vzdělání a spoustu dalších dokumentů, tak možná proto mě i tento nový dokument nechává chladným. Jediné, co se za tu dobu povedlo bylo, že se zrušily osnovy a zavedly se rámcové vzdělávací programy. Stát vlastně rámcově řekne, co by měl absolvent určité úrovně umět a školám se dají disponibilní hodiny, aby se mohly školy profilovat a vytvoří si svoje vzdělávací plány. Bohužel ty rámcové vzdělávací programy se každou chvílí mění, tudíž i ty školní se musejí neustále přizpůsobovat a je s tím daleko více administrativy než potom času naplňovat to, co je napsáno.“

Vztahuje se na Vás tato strategie nějakým konkrétním způsobem?

„Ano. Třeba zrovna hned těmi rámcovými vzdělávacími programy. My máme šanci každý rok si je měnit. Pokud něco nevyhovuje, tak na konci školního roku můžeme provést úpravu a ta se zpracuje tak, aby od dalšího školního roku nastupující ročník už měl změněné školní vzdělávací programy. Pokud ale přijde dříve nějaká změna v rámcovém vzdělávacím programu, tak musíme reagovat ihned.“

Jak často se na svoji pozici dovzděláváte a jak zůstáváte motivovaný?

„Já se dovzdělávám velmi hodně a rád. Od školy nemáme nic povinně nařízené, ale máme tabulku, do které píšeme každý, jestli jsme absolvovali nějaký webinář, nebo nějaké další vzdělání. To je poté následně hodnoceno, jestli ti učitelé v dané katedře vzdělávají nebo ne. Případně je za to odměna od šéfa katedry, za to, že konkrétní učitel na sobě pracuje více než někdo jiný. Myslím si, že nejvíce by to však mohli ocenit studenti.“

Nemyslím si, že by u mě někdy nastal nějaký, byť malý syndrom vyhoření. Mě ta práce baví. Jinak bych ji nedělal. Každý den se těším do práce, mám výborný vztah se studenty, baví mě se neustále učit něco nového. V letošním školním roce se velmi zabývám umělou inteligencí. Právě proto už mám pro studenty připravenou jednu zvláštní vyučovací hodinu právě na toto téma. Jezdím momentálně také na konference do Prahy na Neurověda ve vzdělání. To je o tom, jak pracuje lidský mozek, kde ukazují, jak se lidský mozek učí, co dělat, aby si zapamatoval nějaké informace apod. To asi trápí každého učitele. Že studenty učíme, ale jim to v hlavě nezůstává.“

Jste na Vaši pozici přehlcen administrativou?

„Tohle je takové obecné klišé. Administrativa narůstá. Ale je pravdu, že hodně času musíme strávit u počítače vyřizováním e-mailů, čtením zpráv, vyplňováním různých tabulek, formulářů a cestovních příkazů, pokud jedeme na služební cestu. Teď nově na naší škole máme elektronickou třídnici. Po každé hodině, nebo v každé hodině, tím se ale okrádám o výuku, nebo tedy hned po hodině musím zapsat téma hodiny a všechny chybějící studenty. Pokud mám denně šest nebo sedm hodin, tak u toho poté strávím hodně času. Všechno má své výhody a nevýhody. Vždy je nutné naučit se to rozumně využívat a mít odvalu říct, že tohle nám nepřinese nic dobrého, tak pojedeme po staru, nebo tohle bude přínosné, tak to zavedeme.“

Pocitujete jakýmkoliv způsobem nedostatek finančních prostředků?

„Jsem asi jeden z mála učitelů, který je spokojen se svým platem. Od vstupu do školství se mi plat neustále zvyšuje. Podle tabulek vlastně každé tři roky. Plus k tomu mám štěstí na šéfy, kteří dokáží ocenit, když někdo dělá víc, než musí. Což já opravdu dělám spoustu aktivit navíc, a tak si nemám vlastně na co stěžovat. I škola, když má prioritu do něčeho dát peníze, tak peníze má. Díky tomu, že jsme elektroprůmyslová škola, tak tady máme IT obory a jme tudíž velmi kvalitně vybavení IT technikou. V každé učebně je data projektor, každý učitel má také svůj notebook a máme několik mobilních a tabletových učeben, takže se dají do jakékoliv třídy donést školní tablety a vyučovat na nich.“

Je znát úbytek uchazečů nebo nízká kvalita uchazečů?

„V mých očích žádný úbytek uchazečů nevnímám. Odvíjí se spíše asi podle demografické křivky, kolik končí v ročníku maturantů. My jsme tu již od roku 1996 a naše škola už je velmi známá. Většina studentů přijde, protože opravdu rovnou chtějí studovat vyšší odbornou školu a většinou třeba mají nějakého kamaráda, který řekl, že studoval u nás a že je to dobrá škola. V druhém případě si na některé studenty musíme počkat rok od jejich maturity, protože jdou na

univerzitu a tam je většinou odradí matematika, kterou na ně hned v prvních ročnících nahnou. Nebo také nároky univerzity. Nevyhovuje jim vědecká cesta nebo masová univerzita, kde je třináct tisíc studentů a u nás jich je 250 na celé škole. Je to více taková rodinná atmosféra.“

Co je podle Vás tím největším problémem ve vzdělávací politice?

„Za mě jsou to dvě věci. Jednak příchodem internetu studenti ztratili zájem o učení se. Protože cokoliv potřebuje vědět, tak si to najde. Velký problém ale je, že pokud nemá nic v hlavě, tak musí věřit všemu, co mu dá internet. A to je velké nebezpečí. Ať už se jedná o odbornou stránku věci nebo o názorovou stránku věci. Druhý problém je, že školství je kvalita práce učitelů. Ve školství je velká většina učitelů, kteří neumí sami odvádět kvalitní práci, tak to nemohou naučit studenty. Já každý den děkuji, že jsem pracoval v soukromém sektoru. Protože aby nám firma zaplatila, tak jsem musel odvést kvalitní práci. A pokud jsem ji neudělal, tak jsem zaplacen nedostal. Ale ve školství to je tak, že pokud učitel neučí kvalitně, tak stejně dostane svůj standardní plat. A to je obrovský problém. Lidé se nenaučili odevzdat kvalitní práci.“

Vysoká škola – rozhovor č. 7

Poslední rozhovor byl zhotoven s pedagogem učícím na vysoké škole s panem Jindřichem Liškou. Jeho nejvyšší dosažené vzdělání je vysokoškolské postgraduální zakončené titulem Ph.D. Nejprve působil na školách v Německu a od roku 2012 působí na Fakultě aplikovaných věd v Plzni. V České republice se výuce věnuje dvanáct let. Na Fakultě aplikovaných věd působí jako vedoucí jednoho ze tří oddělení katedry kybernetiky.

Jste seznámen se Strategii vzdělávací politiky do roku 2030+ nebo se strategickým záměrem vysokých škol od roku 2020?

„Popravdě vím, že něco takového sice existuje, ale nikdy jsem s tím do přímého kontaktu nepřišel. Tím myslím Strategii vzdělávací politiky do roku 2030+. Nikdy jsem se tím nemusel nijak blíže seznamovat, tudíž jsem ji ani nečetl. Na své pozici se setkávám s implementací, která je tady používána v rámci naší fakulty, kde to někdo předzpracuje a my se tím řídíme.

Co se týče strategického záměru, s tím seznámen jsem. Ten se u nás na fakultě řeší. Každý rok se připravuje na úrovni rektorátu nebo děkanů plán realizace. Ke mně občas propadnou nějaké informace, že se objevilo něco nového ve strategickém záměru. Většinou se to vydává v rámci nějaké vyhlášky, ať už děkana nebo rektora, že se něco změnilo. Informovaný o tom tedy jsem, ale na přípravě se nepodílím.“

Zlepšuje se podle Vás dostupnost flexibilních forem vzdělávání?

„Tohle muselo velmi dobře fungovat za pandemie COVID-19. Během toho jsme museli připravovat přednášky on-line, natáčeli jsme různá videa, která například teď velmi často používám před zkouškami, že je rozešlu studentům, aby všichni měli stejné podmínky na přípravu. Největší zlom s distanční formou vzdělávání nastal právě v průběhu pandemie, protože do té doby nebyl žádný nátlak k tomu tyto možnosti použít. U mě, pokud student na přednášky nechodí, tak je to celkem jedno, ale přednášky jsou provázané se cvičeními a studenti se pak ochuzují o praktické dovednosti, které během přednášky mohou získat. Tím, že se naše studium zaměřuje na výzkum, studenti si toho mohou hodně v hodinách vyzkoušet a pokud na přednášky nechodí, škodí tím jen sami sobě. Proti zavedení vyloženě nejsem, ale v mnoha ohledech by to byla škoda.

Kombinovaná forma vzdělávání u nás na fakultě také funguje, ale v daleko menší míře než například v minulosti. Pohybuje se to okolo jednoho až dvou studentů v ročníku. Není o to asi velký tak velký zájem. A pokud ano, tak jsou to většinou lidé, kteří kvůli práci nebo rodinným záležitostem nejsou schopni prezenční výuku absolvovat. S těmito studenty se na začátku

semestru individuálně domluvíme a řekneme si co je potřeba ke splnění předmětu. Na těchto studentech je ale vidět mnohem větší motivace k dokončení studia.“

Jak často se na svoji pozici dovzděláváte a jak zůstáváte motivovaný?

„Já přednáším dva dny v týdnu a zbytek dnů se věnuji výzkumu. Všechno to, co dělám po zbytek týdne beru jako nějaký svůj osobní rozvoj, učení se novým věcem. Teď například pojedou do Temelína instalovat naše měřící zařízení, které jsme na naší fakultě vyvinuli. A to je zároveň i přesně to co mě motivuje, že o výsledky našeho výzkumu je zájem v průmyslové oblasti. Oni to potřebují a nás to motivuje k tomu to dovyvíjet, vylepšovat a nutí nás to být neustále na vrcholu. To je pro mě osobně hnací motor, že vím, že to má smysl a že se to snažím studentům v předmětech předat. Nevidím v podstatě důvod nějakého osobního vyhoření. Zatím, možná že to může ještě přijít. Pokud bych se měl vrátit k dovzdělávání se, tak já jsem neabsolvoval žádné školení nebo kurz v oblasti pedagogiky, například jak přistupovat ke studentům nebo něco v podobném duchu.“

Jste na Vaši pozici přehlcn administrativou?

„Já tady na to mám kolegyni. Ta má na starosti veškerou administrativou. Ať už je spojená s výukou nebo s čímkoliv jiným. Ale rozumím, že na jiných školách to může být jinak, že si člověka navíc na katedru nemohou dovolit a poté to vede k problémům, které jsou zmiňované ve strategiích. Já si ale nemohu stěžovat.“

Pocit'ujete jakýmkoliv způsobem nedostatek finančních prostředků?

„To, co je spojené s výukou, tak máme nějaké prostředky, ze kterých můžeme něco nakoupit do výuky a tam si myslím, že to v rámci možností funguje. Samozřejmě vždy toho může být víc, ale méně také. Jednou za čas, jednou za dva roky, v rámci evropských programů, které zadministruje Ministerstvo školství, dostaneme nějaké finanční prostředky na investice a z těch je poté možné zakoupit nějaké prostředky k inovaci studijních materiálů. V té technické oblasti to funguje velice dobře. Tam prostředky jsou a pokud jsou potřeba, tak v rámci měsíců nebo v dlouhodobějším plánování se na to dá sáhnout a dovybavit, co je potřeba. Samozřejmě v nějaké rozumné míře. Co se týče finančních prostředků na platy, tak u nás je výuka velmi minoritní zdroj příjmu a většina těch příjmů je potom z výzkumné činnosti a dalších projektů, které řešíme. To co do toho vložíme, tak motivačně jsme schopni z toho získat zpět. Ten, kdo je aktivní, tak je na tom lépe, a tak by to podle mě mělo být.“

Soustředí se podle Vás výuka více na získání praktických dovednostech než dříve?

„U nás výuka probíhá trochu jinak než na jiných vysokých školách. Tady většina zaměstnaných lidí ani neučí a zabývá se pouze výzkumem nebo projekty. Vedle toho ta menší část lidí, která tady na fakultě i učí, tak přináší praktické dovednosti do výuky právě z těch projektů. My se tady snažíme přenášet do hodin získané know-how. U nás získání praktických dovedností funguje velice dobře. Studenty se velmi často snažíme zapojovat do výzkumných aktivit.“

Co je podle Vás tím největším problémem ve vzdělávací politice?

„Tady u nás asi nejvíce to, že aparát Ministerstva školství neustále tlačí, aby se dělal transfer. Aby se výsledky výzkumu převáděly do průmyslu. A neustále na to tlačí a pořád zavádějí nové programy. Ale do chvíle, než se skutečně spojí nějaká osoba z akademické sféry, ať už z oblasti výuky nebo výzkumu s někým z toho průmyslu, kdo ten výsledek nějakým způsobem využije, tak do té doby žádný transfer neproběhne. Vždy to bude tak, že se budou cpát peníze do různých programů, které budou generovat další a další výsledky. Do té doby, dokud se nenajde člověk, který to bude umět spojit, výsledky s tím programem, tak to nikdy nebude fungovat. A může se na to vynakládat peněz kolik budeme chtít. Za mě by také předmětem výuky mělo být to, o co má zájem společnost.“

Vyhodnocení empirické části

S každým pedagogem byl zhotoven osobní rozhovor. V něm mu bylo položeno celkem sedm otázek týkající se současné strategie vzdělávací politiky. Otázky jsou až na pár výjimek stejné. Ty, co se odlišují jsou položeny tak, aby se týkaly konkrétního stupně vzdělávání. V této kapitole budou shrnuty výsledky rozhovorů, které odhalí, zda strategie směřuje správným směrem.

První otázka se dotazovaných ptá na to, zda jsou seznámeni se Strategií vzdělávací politiky do roku 2030+. Ve většině případů bohužel byla odpověď negativní, tudíž ani nebyla nijak více rozvedena. Učitelé vědí, o co se jedná, ale nečetli ji, nevědí, jaké má strategie cíle a ani z vedení školy nejsou nijak podrobněji informováni. Jsou ale výjimky, kteří se buďto sami o strategii zajímají, nebo je s nimi probírána na poradách ve škole. Z odpovědí je patrné, že velmi záleží na přístupu jednotlivce nebo jeho vedení ve škole. Vzhledem k tomu, že ale učitelé tuto strategii nemají tolik v podvědomí, není divu, že i další odpovědi na otázky nebyly tolik jednoznačné a dotazovaným muselo být častokrát vysvětleno, proč je položena právě taková otázka. Tato otázka byla všem položena stejná, až na stupeň vysokých škol, kde byla rozšířena o Strategický záměr vysokých škol od roku 2020, se kterým ale dotazovaný byl seznámen a věděl ihned o čem je řeč.

Další společnou otázkou byla otázka zaměřená na další vzdělávání pedagogů a jejich motivaci, která je popoháněna k tomu, aby vykonávali kvalitně odvedenou práci. Každý z pedagogů považuje za velmi důležité se na jejich pozici dále vzdělávat. Každý z nich absolvuje během školního roku nějaké typy kurzů. Na ty mohou docházet i během jejich výuky, je jim to umožněno. Někteří to mají jako povinnost od vedení, které po nich chce absolvovat alespoň dva kurzy ve školním roce, jiní to mají dobrovolné a je to pouze na nich. Pokud ale nějaké kurzy navštíví, zapíše se jim to a jsou za to například lépe finančně ohodnoceni. Co se týče odborných oborů, tam mají další dozdělávání se v rámci své výuky, protože se snaží adaptovat na novinky ve výzkumu, tudíž jsou neustále nuceni učit se novým věcem. Autorka práce měla velké štěstí na pedagogy, protože každý z nich je pro svojí práci velmi zapálen a baví je to. Pouze u jednoho z nich nastal syndrom vyhoření, ze kterého se ale rychle dostal. Jejich motivací je především to, že žáky nebo studenty mohou učit novým věcem a vidí, že to má smysl. Vidí kvalitní výsledky a pozitivní zpětnou vazbu od svých žáků či studentů.

Jedním z hlavních témat strategie bylo přehlcení pedagogů administrativou. Proto také další otázka byla položena všem stejná, a to konkrétně jestli jsou na jejich pozici přehlceni

administrativou. U všech zazněla stejná odpověď, a to že jsou velmi přehlceni. Všichni si stěžovali na to, že administrativa tvoří větší část jejich práce než samotná výuka. Jedna respondentka si dokonce papíry bere domů, aby nepřicházela o kontakt s dětmi během výuky a mohla se jim naplno věnovat. Pouze na vysoké škole si mohou dovolit sekretářku, která jejich práci dělá výrazně příjemnější. V prvním implementačním období Strategie vzdělávací politiky do roku 2030+ byl zaveden program středního článku, který měl ulehčit právě s přehlcením administrativou. Bohužel ani jeden z dotazovaných tuto pomoc na svoji pozici zatím nepocítil.

Nedostatek finančních prostředků bylo také velmi rozebírané téma. Na své platy si ale žádný z respondentů nestěžoval. Ba naopak. Pokud je odváděna kvalitní práce, ředitelé to umějí ocenit a patřičně ohodnotit. Některým pedagogům vydělávají i prováděné výzkumy v odborných oborech. Problém nastává až u nepedagogických pracovníků, ti byli zmiňováni nejvíce. Ani na školní vybavení peníze nijak velmi nechybí. U odborně zaměřených oborů je samozřejmě vždy co dokupovat a modernizovat. V těchto oblastech nějaké peníze chybí, ale není to nic, při čem by škola nějak výrazně strádala. Problém s finančními prostředky na vybavení budou pocíťovány spíše ve školách, které jsou menší a nesídlí ve velkých městech.

V mateřské škole byly položeny dvě otázky odlišující se od ostatních škol. Konkrétně se týkaly nového rámcového vzdělávacího programu a vysokého procenta odkladů. Paní učitelka si nový rámcový vzdělávací program velmi chválila. Tvrdila, že je velmi otevřený a dá se s ním velmi dobře pracovat. Vysoké procento odkladů vnímá ale stále jako velký problém. Není to podle ní až tak velký problém MŠMT jako spíše rodičů, kteří chtějí svým dětem prodloužit dětství. Jako největší problém vzdělávací politiky vnímá ohodnocování nepedagogických pracovníků.

Na základní škole byl výzkum zaměřen na současný zastaralý rámcový vzdělávací program a jako u předchozí respondentky na vysoké procento odkladů. RVP je podle ní velmi zastaralým dokumentem, kde se spousta věcí nedá přes školní rok zvládnout, i přesto, že si ho škola poupravila na školní vzdělávací program. Časté změny ve školním programu nedělají, protože nechtějí. Jen v případech, kdy je to opravdu nutné. Z jejích slov je ale patrné, že by nový rámcový program byl již potřeba. Co se týče odkladů žáků, má na to stejný názor jako učitelka v mateřské škole. V naprosté většině je to vždy chyba rodičů, avšak z vlastní zkušenosti si všimá toho, že mnohdy jsou odklady oprávněné, po přezkoumání žáka odborníky. Jako největší problém vzdělávací politiky vnímá to, že se výuce věnují lidé, kteří pro to nejsou zapálení, a tudíž je to ani tolik nebaví.

Snížení počtu oborů, zaměřování se více na všeobecné vzdělávání a zastaralé učební metody byla hlavní témata pro střední školu a střední odborné učiliště. Zatímco na středním odborném učilišti nepocítily téměř žádné změny spojené s touto strategií, spíše v důsledku nezájmu o obory, tak na střední průmyslové škole byla už provedena snaha o navýšení všeobecného vzdělávání. A to konkrétně otevřením více tříd lycea. Na středním odborném učilišti nebyl problém ani se zastaralými metodami vzhledem k tomu, že jsou vesměs nuceni jít s dobou a učit se na nových moderních věcech. V očích učitele střední průmyslové školy ale bylo vnímáno, že s narůstajícím věkem kantorů, roste i zastaralé vyučování některých předmětů. Podle něj starší učitelé už nemají sílu dělat věci jinak, přizpůsobovat se moderním věcem a od žáků chtějí kolikrát znalosti, které už jim nebudou tolik potřebné. Jako největší problémy vzdělávací politiky vnímají učitelé pohodlnost a nízkou motivaci žáků v současné době, nedostatečnou vzdělanost pedagogů a nedostatečné zapojení odborníků z praxe při tvorbě nových rámcových vzdělávacích programů.

Na Gymnáziu byly otázky zaměřeny na modernizaci obsahu vzdělávání, školy samotné a na rozdíl znalostí žáků víceletého gymnázia a čtyřletého gymnázia. Na Sportovním gymnáziu v Plzni již probíhá zapojení modernějších metod vzdělávání, kdy si žáci v hodině například mohou na svých mobilních telefonech nebo tabletech vyhledat informace, které jim paní učitelka řekne. Do výuky je zapojována také umělá inteligence. I co se týče školního vybavení, je škola velmi moderně vybavena a neustále modernizována. Rozdíl mezi žáky je ale podle ní velký. Dle jejích slov je na žáky víceletého gymnázia kladeno mnohem více požadavků, tudíž jsou nuceni od samého začátku k výuce přistupovat zodpovědně a jsou tím pádem více zvyklí se učit. Jako největší problém vzdělávacího systému nevnímá dotazovaná pedagožka nic konkrétního.

V předposledním rozhovoru, který se týkal vyšších odborných škol bylo hlavním tématem to, zda má strategie vliv na školu jako takovou a zda je znát úbytek uchazečů o studium. Strategie se VOŠ týká stejně tak jako každé školy. Dotazovaný dal jako konkrétní příklad rámcové vzdělávací programy, podle kterých si škola vytváří svůj vlastní školský program. Nízký počet uchazečů nepocítuje. Podle něj jsou uchazeči přesvědčeni o tom, že chtějí VOŠ studovat anebo jsou to lidé, kteří nastoupí až rok po maturitě a kteří byli přihlášení na univerzitu, ale nevyhovoval jim univerzitní systém. Největším problémem podle pana inženýra je kvalita práce pedagogů a internet, ve kterém si studenti mohou najít v podstatě cokoli, ale neumějí informace kriticky hodnotit.

Poslední rozhovor z oblasti vysokého školství byl zaměřen především na flexibilní formu vzdělávání a na kladení většího důrazu při získávání praktických zkušeností při studiu. Flexibilní forma vzdělávání se mezi univerzitami již zavádí a co vyplývá z rozhovoru, je to hlavně díky pandemii COVID-19, ve které výuka nešla provozovat jinak. Distanční forma vzdělávání se od té doby zvýšila a je tedy více využívána. Vzhledem k tomu, že pan doktor vyučuje na odborné škole nevnímá tedy, že by byl nějaký problém v získání praktických kompetencí. Své studenty zapojuje do výzkumů, které sám provádí a na jeho seminářích si mohou vše vyzkoušet. Jako největší problém, který on ze své pozice vnímá, je nátlak na transfer.

Rozhovory ukazují, že přeci jen se nějaké cíle daří naplňovat. Bohužel ale stále jsou oblasti, ve kterých je potřeba aby byla strategie důslednější. Naštěstí proběhlo zatím jen první implementační období a další dvě ještě zbývají. Snad v následujících letech se problémy podaří vyřešit a české školství se tak stane lepším prostředím.

Závěr

Diplomová práce se zabývá tématem: Vybrané problémy vzdělávací politiky, kdy vzdělání je považováno za nezbytnou část pro rozvoj jedince, ale i celé společnosti. Aby čtenáři lépe porozuměli tématu vzdělávací politiky, je tento pojem v úvodní části práce podrobně vysvětlen. Co to vlastně vzdělávací politika je, co všechno zahrnuje, jaká je její právní úprava v České republice a nástroje, které se používají, aby vše probíhalo tak jak má. Vzhledem k tomu, že školství je rozděleno do několika stupňů, je věnována pozornost také organizaci školství, a to jak v globálním kontextu, tak na úrovni českého vzdělávacího systému. Organizaci školství člení světová organizace ISCED, která upravuje všechny stupně od předškolního vzdělávání až po vysokoškolské vzdělávání. Úrovně jsou označovány od ISCED 0 až po ISCED 6. Poslední, co je vysvětleno pro lepší porozumění vzdělávací soustavě naší země je financování školství, kde je pro lepší pochopení použito schéma ve formě obrázku a typy škol dle zřizovatele.

K pochopení problematiky je nezbytně nutné znát alespoň základní historický vývoj. Tomu se tato práce věnuje od roku 1774. Kapitoly obsahují snahy o reformu školství Jana Amose Komenského, Tereziánské reformy, Hasnerův zákon, meziválečné období a období poválečné. Po roce 1989 měl vyjít první strategický dokument, který přes veškeré snahy nevyšel v platnost. Tímto se diplomová práce dostává k současným strategickým dokumentům, které již pozbyly platnosti nebo jsou nyní platné.

Prvním strategickým dokumentem je Bílá kniha České republiky, jejíž cíle se soustředily na každý stupeň vzdělávací soustavy. Pro každý z nich byla sepsána doporučení, která měly napomoci k vyřešení tehdejších problémů vzdělávací politiky. Bílá kniha již není platným dokumentem, a tak bylo možné provést analýzu toho, jak si strategický dokument vedl. V naprosté většině případů nebyly cíle naplněny. Odůvodněním bylo, že doporučení byla napsána velmi obecně, a tak bylo velmi obtížné je správně uchopit. Po této strategii vyšel ještě Strategický záměr vzdělávací politiky ČR do roku 2020, kterým se ale diplomová práce nijak blíže nezabývá. Po strategickém záměru už se diplomová práce zabývá nejdůležitějším dokumentem pro tuto práci, a to konkrétně Strategií vzdělávací politiky do roku 2030+. Ta se dělí na strategické cíle a strategické linie. Obsahuje dva strategické cíle a celkem pět strategických linií. Každý cíl a každá linie jsou podrobně rozebrány v samostatných podkapitolách. Strategie do roku 2030+ se také rozděluje na tři implementační období, kdy první z nich skončilo v roce 2023. A tak je možné i u této strategie udělat alespoň částečnou analýzu. Tu zpracoval pan Miroslav Hřebecký. Plnění cílů je znázorňováno na semaforu

pomocí barev. Z analýzy vyplývá, že ani této strategii se nijak zvlášť nedaří. Tři z pěti cílů stanovených pro první implementační období se nedaří naplnit vůbec, zbylé dva pouze z části. Posledním dokumentem je Strategický záměr vysokých škol od roku 2020. Ten je zpracován stejným způsobem jako Strategie vzdělávací politiky do roku 2030+. V každé podkapitole jsou rozebrány strategické cíle, kterých se chce pomocí dokumentu dosáhnout. U jako jediného dokumentu nebylo možné zpracovat analýzu úspěšnosti.

Empirická část je zhotovena pomocí osobních rozhovorů s pedagogy různého stupně vzdělávání. Otázky jsou přitom kladeny tak, aby čtenářům poskytly osobní pohled pedagogů na současné vzdělávání v České republice a aby reagovaly na stanovené strategické cíle ať už pozitivním nebo negativním způsobem. Z rozhovorů je patrné, že ani z osobního pohledu pedagogů nelze jednoznačně říct, že by se strategii nějakým značným způsobem dařilo. Hodnocení není až tak kritické, jako v analýze pana Hřebeckého, ale ani nijak zvlášť pozitivní. Největší problémy z pohledů pedagogů jsou spatřovány v nedostatečném vzdělání vyučujících, v nízké motivaci žáků učit se novým věcem, v zastaralých rámcových vzdělávacích programech a v nedostatečném zapojení odborníků z praxe právě při tvoření strategií, které mají pomoci vyřešit současné problémy. Na hypotézu, která byla stanovena pro tuto práci nelze jednoznačně odpovědět. Některé cíle se daří naplnit, některé však nikoliv. Současná strategie bude ještě pár let platná, tak nezbyvá nic jiného než jen doufat, že se podaří naplnit více cílů, než tomu bylo například u strategického dokumentu Bílá kniha.

Resumé

The thesis deals with the topic “Selected problems of educational policy”. It is divided into two parts. It is divided into a theoretical and an empirical part. In the theoretical part, the basic concepts of the issue are explained to the readers. In particular, what is educational policy, the legal regulation of educational policy, the organization of the educational system in the international context and the organization of the educational system of the Czech Republic. Furthermore, the types of schools according to their founders and how the Czech education system is financed are divided. For an easier understanding of the whole issue, the historical development, which dates back to 1774, is also presented. For example, the Thersian reforms, the Hasner act, the interwar period, and post-war period are presented. Through this chapter, the thesis slowly moves into contemporary educational policy.

The first document that the thesis deals with is the White Paper of the Czech Republic, where specific goals for a particular level of education are described. The White Paper is no longer a valid document, so the thesis also analyses it. The second strategic document is the Education Policy Strategy 2030+, which is currently valid. It is divided into strategic objectives and strategic lines, which are discussed in separate chapters. It is further divided into three implementation periods, one of which is already over, and so it has also been possible to analyse how the strategy is performing. The last document is the Strategic Plan for Universities from 2020 onwards. As with the previous strategies, the objectives of the Strategic Plan are discussed in detail.

The empirical part consists of personal interviews with teachers who comment on the current situation of Czech education. They critically assess the impact of the strategy and how its objectives are being met. Each of the interviewees was asked a total of seven questions. Two of them differ for each interview depending on the level of education question. The results of the interviews are summarised in a separate chapter.

Seznam použité literatury

ČERNÁ, Miroslava; MARINČÁK, Miroslav a SVOBODA, Ivo. Správní řízení a finance v praxi škol a školských zařízení. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-8079-9.

FRYČ, Jindřich; MATUŠKOVÁ, Zuzana; KATZOVÁ, Pavla; KOVÁŘ, Karel; BERAN, Jaromír. Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. ISBN 978-80-87601-46-4.

KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). Vybrané problémy vzdělávací politiky. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1262-3.

KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt (ed.). Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1261-5.

KALOUS, Jaroslav a VESELÝ, Arnošt. Teorie a nástroje vzdělávací politiky. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1260-7.

KASPER, Tomáš a KAPEROVÁ, Dana. Dějiny pedagogiky. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.

Internetové zdroje

Edu.cz. Vznik Strategie 2030+. Online. Dostupné z: <https://www.edu.cz/strategie-msmt/s2030/vznik-strategie-vzdelavaci-politiky-cr-2030/>

Eurydice. Základní principy a národní politika. Online. 15. 2. 2024. Dostupné z: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/cs/national-education-systems/czechia/zakladni-principy-narodni-politika>

HŘEBECKÝ, Miroslav. Jak se nám daří naplňovat Strategii 2030+? Online. EDUin, 2024. Dostupné z: <https://www.eduin.cz/clanky/strategie2030/>

KOHOUTEK, Jan. VESELÝ, Arnošt. ŠPAČKOVÁ, Zuzana a kolektiv. Vzdělávací politika. Brno: Masarykova univerzita, 2015. 1. vydání. Dostupné z: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/629416/mod_resource/content/1/KVE_Vzdelavani_1kor.pdf

Medium. Formální učení v ČR – kurikulární dokumenty – Bílá kniha. Online. 26. 1. 2018. Dostupné z: <https://medium.com/uisk-library-services-today/form%C3%A1ln%C3%AD-u%C4%8Den%C3%AD-v-%C4%8Dr-kurikul%C3%A1rn%C3%AD-dokumenty-b%C3%AD%C3%A1-kniha-8d40e353c17d>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Nejčastější dotazy k předškolnímu vzdělávání. Online. 20. 9. 2019. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/nejcastejsi-dotazy-k-predskolnimu-vzdelavani-aktualizace-k>.

MŠMT. Analýza Bílé knihy. Online. 13.3.2009. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelani-v-cr>

MŠMT. Bílá kniha-národní program rozvoje vzdělání v ČR 2002. Online. 4. 12. 2002. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelani-v-cr>

MŠMT. Hlavní směry vzdělávací politiky ČR do roku 2030+. Online. 31. 10. 2019. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>

MŠMT. Strategický záměr ministerstva pro oblast vysokých škol na období od roku 2021. Online. 2020. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/strategicky-zamer?lang=1>

Odbor statistik rozvoje společnosti. Školy a školská zařízení v České republice. Praha: Český statistický úřad, 2015. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20555525/23004215.pdf/02c74450-3917-4a73-8827-d54f238ee05b?version=1.1>

Pedagogická komora. 5 nejzávažnějších systémových problémů českého školství. Online. 13. 5. 2019. Dostupné z: <https://www.pedagogicka-komora.cz/2019/05/5-nejzavaznejsich-systemovych-problemu.html>

PELIKÁN, Jiří. Státní vzdělávací politika jako významný prvek českého školství. Pedagogická orientace. Praha: Univerzita Karlova, 2012. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/1176/905>

VOIT, Petr. Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století. Online. Praha 2006. Dostupné z: https://encyklopedieknihy.cz/index.php/Tiskárna_normální_školy_-_Praha

WALTOVÁ, Andrea. Jak založit školu v České republice. Medium. 24. 4. 2019. Dostupné z: <https://medium.com/edtech-kisk/jak-zalozit-skolu-v-ceske-republice-f146243cb24>

Právní předpisy

Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky – znění od 1. 10. 2021

Zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů – znění od 1. 1. 2024.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) - znění od 1. 1. 2024.

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Schéma vzdělávacího systému ČR.

Obrázek č. 2: Schéma finančních toků.

Obrázek č. 3: Strategické cíle a strategické linie.

Obrázek č. 4: Strategická linie 1.

Obrázek č. 5: Strategická linie 2.

Obrázek č. 6: Strategická linie 3.

Obrázek č. 7: Strategická linie 4.

Obrázek č. 8: Strategická linie 5.

Obrázek č. 9: Shrnutí strategických cílů a strategických linií.

Obrázek č. 10: Shrnutí strategických cílů a strategických linií.

Obrázek č. 11: Semafor hodnocení plnění cílů.

Obrázek č. 12: Prioritní cíle strategického záměru.

Obrázek č. 13: Úspěšní absolventi doktorského studia.